

Algemeen ambtsbericht China

juni 2005

Redacteur(en):

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
Afdeling Asiel en Migratiezaken

Den Haag

16 februari 2005

	Inhoudsopgave	<i>Pagina</i>
1	INLEIDING	4
2	LANDENINFORMATIE	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en volk	5
2.1.2	Geschiedenis	6
2.1.3	Staatsinrichting	8
2.2	Politieke ontwikkelingen	10
2.3	Veiligheidssituatie	12
2.4	Sociaal-economische situatie	13
3	MENSENRECHTEN	14
3.1	Juridische context	14
3.1.1	Verdragen en protocollen	14
3.1.2	Nationale wetgeving	14
3.2	Toezicht	18
3.3	Naleving en schendingen	20
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	20
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	24
3.3.3	Vrijheid van godsdienst en overtuiging	29
3.3.4	Falun Gong en andere verboden Qigong-bewegingen	33
3.3.5	Bewegingsvrijheid	36
3.3.6	Rechtsgang	41
3.3.7	Arrestaties en detenties	42
3.3.8	Mishandeling en foltering	46
3.3.9	Verdwijningen	47
3.3.10	Buitengerechtelijke executies en moorden	47
3.3.11	Doodstraf	47
3.4	Positie van specifieke groepen	49
3.4.1	Vrouwen	49
3.4.2	Homoseksuelen	53
3.4.3	Minderjarigen	54
3.4.4	Dienstplichtigen	59
3.5	Situatie in specifieke gebieden	62
3.5.1	Tibet	62
3.5.2	Xinjiang	68
3.5.3	Binnen-Mongolië	74
3.5.4	Hongkong	75
4	MIGRATIE	80
4.1	Migratiestromen en –motieven	80
4.1.1	Migratie uit China	80
4.1.2	Migratie naar China	82

4.2	Opvang in de regio	84
4.3	Activiteiten van internationale organisaties	84
4.4	Beleid van andere westerse landen	85
5	SAMENVATTING	86
6	GERAADPLEEGDE BRONNEN	88
	LIJST MET AFKORTINGEN	90

1 INLEIDING

In dit algemeen ambtsbericht wordt de huidige situatie in China beschreven, voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit China en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Chinese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in China (laatstelijk april 2004). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van april 2004 tot en met mei 2005.

Dit algemeen ambtsbericht is deels gebaseerd op informatie van openbare bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordigingen in China en in EU-lidstaten aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Overigens zijn de tekstpassages waarbij wordt verwezen naar openbare bronnen, in veel gevallen ook gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een overzicht van de recente geschiedenis van China. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van China opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in China geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij China partij is, komen de mogelijkheden van toezicht aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen oorzaken van migratiestromen en de mogelijkheden voor (her)vestiging in China aan de orde. Tevens zal worden ingegaan op het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit China en activiteiten van internationale organisaties, waaronder de positie van UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.

2 LANDENINFORMATIE

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

Het aantal inwoners van China bedraagt ongeveer 1,3 miljard mensen. De Han-Chinezen vormen 92% van de totale bevolking. China kent daarnaast 55 officieel erkende etnische minderheidsgroepen.¹ De grootste minderheid wordt gevormd door de Zhuang (16 miljoen, wonen vooral in Guangxi). Andere minderheden zijn de Manchu (10 miljoen), Hui (9 miljoen, moslims, wonen vooral in Ningxia), Miao (8 miljoen), Oeigoeren (7 miljoen, moslims, vormen de grootste bevolkingsgroep in de regio Xinjiang), Yi (7 miljoen), Tibetanen (5 miljoen, boeddhisten, Tibet), Mongolen (5 miljoen, Binnen-Mongolië), Buyi (3 miljoen) en Koreanen (2 miljoen).² De Hakka (40 miljoen), die onder andere een eigen taal hebben, zijn niet officieel erkend als minderheid maar worden gerekend tot de Han-bevolking. In de *hukou* (huishoudregistratie) van iedere inwoner van China staat aangegeven tot welke bevolkingsgroep hij of zij behoort. Tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976) werden de talen, religies en culturen van minderheden beschouwd als achterlijk en onderdeel van de ‘vier ouden’ (oud denken, oude cultuur, oude moraliteit en oude gewoonten) die moesten worden afgeschaft. Minderheden werden in die tijd gedwongen te assimileren met de Han-bevolking.

In 1978 kwam er verandering in de situatie van de minderheden. De ‘vier ouden’ werden vervangen door de ‘vier modernisering’ en minderheden kregen een voorkeursbehandeling om hen te helpen zich sneller te ontwikkelen. Zo mochten minderheden meer kinderen hebben dan Han-Chinezen, werd onderwijs op scholen in hun eigen taal gegeven en waren de toelatingseisen lager dan die voor Han-scholen. Er kwamen quota voor politieke vertegenwoordigers van minderheden in het Nationaal Volkscongres (*National People’s Congress*, NPC, het parlement) en er werden maatregelen getroffen om gebieden waar veel minderheden wonen sneller te ontwikkelen. Het nieuwe beleid van de overheid leidde ertoe dat minderheden in aantal gegroeid zijn. China heeft in de jaren tachtig een nieuwe wet aangenomen waarin het mogelijk werd voor kinderen van gemengd Han-minderheidsbloed, zelf hun etnische identiteit te kiezen.

Taal

De dominante taal in China is het *Putonghua* (standaard-Chinees, Noord-Chinees, Mandarijn). Daarnaast komen nog 53 minderheidstalen en vele dialecten voor.

¹ In de tijd van Mao Zedong (1949-1976) konden minderheden een officiële status aanvragen. Ongeveer 400 groepen hebben een aanvraag ingediend, maar daarvan zijn slechts 55 groepen officieel erkend.

² ‘Background Note: China’, US Department of State, maart 2005.

Het Kantonees wordt gesproken in Guangdong, Hongkong, en delen van zuidelijk Guangxi. In de provincie Zhejiang wordt het Wu gesproken, in Fujian het Min en Hokkien. Het Chinese schrift wordt gebruikt in heel China. De schriftelijke communicatie tussen sprekers van verschillende Chinese talen en dialecten verloopt daardoor probleemloos. De standaardtranscriptie op het vaste land van China van het Chinese schrift in het Romeinse schrift heet *pinyin*.

*Chinese kalender*³

Voor het vaststellen van de data van de traditionele festivals (Chinees Nieuwjaar, mid-herfst festival, etc.) wordt de Chinese kalender (ook wel maankalender of boerenkalender genoemd) gebruikt. Voor alle officiële documenten (identiteitskaart, *hukou*, paspoort) en historische feestdagen (de Nationale Dag op 1 oktober, 1 mei viering, etc.) wordt in China door de overheid de Gregoriaanse (westerse) kalender gebruikt.

De Chinese kalender is een combinatie van zon- en maankalender die erop gericht is om de jaren samen te laten vallen analoog aan het tropische jaar en de maanden met de synodische maanden. Een gewoon jaar heeft 12 maanden en een schrikkeljaar (eens in de vier jaar) heeft 13 maanden. Een gewoon jaar heeft 353, 354 of 355 dagen, een schrikkeljaar heeft 383, 384 of 385 dagen. De Chinese kalender kent cycli van 60 jaar. De eerste 60 jarenyclus startte in 2637 voor Chr. De westerse kalender werd in 1582 door de Jezuïeten geïntroduceerd in China maar pas na 1912 raakte het gebruik van de westerse kalender in zwang. Op het platteland wordt vaak nog gerekend volgens de Chinese kalender. In de steden gebruikt de bevolking doorgaans de Gregoriaanse kalender.

2.1.2 Geschiedenis⁴

Op 1 oktober 1949 riep Mao Zedong in Peking de 'Volksrepubliek China' uit. De regeerperiode van Mao werd gekenmerkt door sociale en economische experimenten van ongekennde schaal die miljoenen slachtoffers maakten. De 'Grote Sprong Voorwaarts' van 1958 was een experiment bedoeld om het land in korte tijd op een zelfde ontwikkelingsniveau te brengen als het westen. De Culturele Revolutie (1966-1976) was een nieuw experiment, waarmee Mao probeerde om zijn getaande machtspositie te herstellen. Mao riep daarbij de jeugd op tot zuivering van het 'corrupte en bourgeois' partij kader. Rode Gardes bestaande uit fanatieke jongeren trokken massaal met Mao's 'rode boekje' in de hand het land in om de volwassenen op te voeden in de ware communistische leer.

³ The Chinese Calendar, <http://webexhibits.org/calendars/calendar-chinese.html>, geraadpleegd op 20 mei 2005.

⁴ Zie het algemeen ambtsbericht China van 28 augustus 2000 voor een beschrijving van de oude geschiedenis (van de dynastieën tot aan het begin van de regeerperiode van Mao).

Omdat de Culturele Revolutie dreigde te ontaarden in een burgeroorlog, kwam het leger in 1968 tussenbeide. Deze periode eindigde met de dood van Mao op 9 september 1976 en de arrestatie op 6 oktober 1976 van de zogenaamde ‘Bende van Vier’.⁵

De nieuwe politieke leider Deng Xiaoping gaf de aanzet tot hervormingen in de richting van privé-bedrijfsvoering en marktwerking in de economie. Daarmee begon voor China een periode van economische groei en een begin van politieke liberalisering. Er kwam meer tolerantie op cultureel gebied. Een roep om grotere politieke vrijheden leidde tot studentendemonstraties. De studentenopstand in april 1989 rond het Plein van de Hemelse Vrede (Tiananmenplein) in Peking was voor de regering aanleiding in te grijpen en in de nacht van 3 juni op 4 juni 1989 de demonstraties bloedig neer te slaan. De schattingen over het aantal dodelijke slachtoffers liggen rond de 500. In november 1989 gaf Deng Xiaoping zijn laatste officiële functie op, maar hij behield zijn politieke invloed.

Jiang Zemin werd in 1993 staatshoofd, nadat hij al in 1989 tot algemeen partijsecretaris van de Chinese Communistische Partij (CCP) was benoemd. Onder zijn leiding is het door Deng ingezette beleid van geleidelijke liberalisatie van het economische stelsel voortgezet. Aantrekken van buitenlandse investeringen en behoud van sociale stabiliteit hadden daarbij prioriteit.

Als onderdeel van zijn campagne om de geschiedenis in te gaan als één van China's grote leiders introduceerde Jiang een nieuw gedachtegoed in de partij, de zogeheten ‘*san ge daibiao*’, de drie vertegenwoordigingen.⁶ In deze ideologie wordt gesteld dat de CCP de meest moderne productieve krachten, de meest ontwikkelde cultuur en de fundamentele belangen van de gehele bevolking moet vertegenwoordigen. Op basis van deze ideologie werd besloten dat ook ondernemers tot de CCP toegelaten konden worden. De doctrine van de drie vertegenwoordigingen wordt algemeen gezien als strategie om de legitimiteit van de partij bij het Chinese volk uit te breiden. Vroeger konden slechts boeren en arbeiders partijlid worden.

Tegelijkertijd wordt niet geduld dat de machtspositie van de CCP aangetast wordt. Periodes waarin iets meer politieke vrijheid lijkt te worden toegestaan, worden afgewisseld door periodes van repressie, vooral wanneer politieke ontwikkelingen de leidende positie van de CCP in gevaar dreigen te brengen.

⁵ Zo genoemd naar het viermanschap van Mao's weduwe Jiang Qing en haar medestanders Zhang Chunqiao, Yao Wenyuan en Wang Hongwen, die tijdens de Culturele Revolutie een grote macht uitoefenden. Na de dood van Mao werd vermoed dat Jiang Qing de macht naar zich wilde toetrekken. De ‘Bende van Vier’ werd daarom op 6 oktober 1976 gearresteerd.

⁶ De ideologie van Jiang Zemin werd in maart 2004 door het Nationaal Volkscongres opgenomen in de grondwet.

In het handhaven van het primaat van de CCP zien de Chinese leiders een garantie dat het land zich geleidelijk kan ontwikkelen en dat economische excessen ten gevolge van ongecontroleerde liberalisatie kunnen worden vermeden. De Chinese regering is daarom erg gevoelig voor (grote) georganiseerde, onafhankelijke groeperingen die, ongeacht hun aard, het gezag van de communistische partij aan zouden kunnen tasten. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om een vakbeweging, een godsdienst, een democratiseringsbeweging of een spirituele beweging. Een interne bedreiging voor het gezag van de communistische partij is corruptie. Om die reden lanceerde de regering eind jaren negentig een anti-corruptiecampagne en wordt tegen corruptie onder ambtenaren en partijleden hard opgetreden.

In november 2002 volgde Hu Jintao president Jiang Zemin op als algemeen partijsecretaris van de CCP. Hu Jintao werd in maart 2003 tijdens het Nationaal Volkscongres aangewezen als de nieuwe president van de Volksrepubliek China. Vanaf september 2004 heeft Hu Jintao het roer in China werkelijk in handen kunnen nemen nadat Jiang Zemin aftrad als hoogste leider van het Centrale Militaire Comité. Wen Jiabao, voorheen vice-premier, volgde in maart 2003 Zhu Rongji op als premier.

2.1.3 Staatsinrichting⁷

De Volksrepubliek China is volgens de grondwet een socialistische staat onder de democratische dictatuur van het volk, geleid door de werkende klasse en gebaseerd op de alliantie van arbeiders en boeren. De belangrijkste staatsorganen:

- het staatshoofd van China is de president en de Secretaris-Generaal van de CCP, bijgestaan door een vice-president. De president en vice-president worden gekozen voor een termijn van vijf jaar en kunnen ten hoogste twee ambtstermijnen vervullen.
- het Nationaal Volkscongres, het Chinese parlement, bekleedt formeel het hoogste staatsgezag in China. Het parlement komt eens per jaar in plenaire zitting bijeen in Peking (doorgaans in maart). Wanneer het Nationaal Volkscongres niet in zitting is (voor de rest van het jaar), worden alle functies daarvan uitgeoefend door het Staand Comité van het Nationaal Volkscongres.
- de regering wordt gevormd door de Staatsraad. De leden worden gekozen door het parlement en moeten formeel ook aan het parlement verantwoording afleggen. De Staatsraad wordt geleid door een kernkabinet van de vier vice-premiers en de vijf staatsraden, voorgezeten door de premier. De 'Staatsraad in ruime zin' omvat tevens de voorzitters van de staatscommissies, alle ministers (22), en de auditeur-generaal.

⁷ Zie het algemeen ambtsbericht China van 28 augustus 2000 voor een uitgebreidere beschrijving van de staatsorganen.

- het Centrale Militaire Comité geeft sturing aan het leger.

Het gezag van de CCP, die over veel parallelle structuren beschikt, is groter dan dat van de staatsorganen. De CCP speelt een overheersende rol in het functioneren van zowel wetgevende, controlerende als uitvoerende macht.

Rechterlijke macht

China kent een Hooggerechtshof met daaronder volksrechtbanken op meerdere niveaus (*higher, intermediair en basic*) en bijzondere rechtbanken zoals militaire rechtbanken of rechtbanken voor maritieme -of transportaangelegenheden.⁸

*Administratieve indeling*⁹

China is conform artikel 30 van de grondwet administratief ingedeeld in de volgende bestuurslagen:

1. provincies (*sheng*), autonome gebieden (*zizhiqu*), en gemeentes die direct onder het landsbestuur vallen (*zhixiashi*);
2. de provincies en autonome gebieden zijn onderverdeeld in autonome prefecturen (*zizhizhou*), gewesten (*xian*), autonome gewesten (*zizhixian*) en steden (*shi*);
3. de gewesten en autonome gewesten zijn onderverdeeld in agglomeraties (*xiang*), nationaliteitsagglomeraties (*minzuxiang*), en landelijke gemeentes (*zhen*).

De eerste bestuurslaag bestaat uit 23 provincies¹⁰, 5 autonome gebieden¹¹, en 4 stadsprovincies¹² (tezamen 32). Daarnaast zijn er twee gebieden met een aparte status (Hongkong en Macao). De autonome gebieden liggen vooral aan de grenzen en worden veelal door het leger bestuurd. Binnen-Mongolië en Ningxia in het noorden, Xinjiang en Tibet in het westen en zuidwesten, Guangxi in het zuiden. Hoewel deze gebieden aangemerkt worden als 'autonoom', hebben zij in de praktijk minder autonomie dan een provincie.

Verkiezingen

Voor de volkscongressen op gewestelijk niveau worden verkiezingen gehouden. Deze volksvertegenwoordigers kiezen vervolgens afgevaardigden voor de provincies, die op hun beurt weer afgevaardigden voor het Nationaal Volkscongres kiezen.

⁸ Artikel 123 van de Chinese grondwet en artikel 2 van de *Organic Law of the People's Courts of the People's Republic of China*.

⁹ Vergelijk bijvoorbeeld 'China: fact and figures 2004', via www.china.org.cn, geraadpleegd op 22 februari 2005.

¹⁰ Taiwan geldt voor China formeel als 23ste provincie.

¹¹ Tibet Autonomous Region; Xinjiang Uighur Autonomous Region; Inner Mongolia Autonomous Region, Ningxia Hui Autonomous Region, Guangxi Zhuang Autonomous Region.

¹² Dit zijn Peking, Shanghai, Tianjin, en Chongqing.

Los hiervan worden directe verkiezingen gehouden op dorps- en wijkniveau. Dit zijn vooralsnog de laagste overheidsniveaus in ruraal en stedelijk China.

Experimenten zijn gaande voor directe verkiezingen op weer een niveau hoger, van districten. In de praktijk hebben de parlementsleden zeer weinig invloed op het bestuur.

2.2 Politieke ontwikkelingen

Binnenlandse ontwikkelingen

De voornaamste zorgen van de huidige regering blijven het handhaven van de politieke stabiliteit en van het primaat van de CCP, het bewaren van de territoriale eenheid, het vermijden van sociale onrust, het scheppen van werkgelegenheid en het reduceren van de kloof tussen arm en rijk. De regering heeft zich ook voorgenomen het groeitempo van de economie in toom te houden.¹³

President Hu Jintao en premier Wen Jiabao presenteren zich als ‘mannen van het volk’ met als adagium ‘*people first*’. Dit uit zich in de aandacht voor sociale problemen en directer contact met de bevolking. Met de in maart 2005 afgekondigde nieuwe politieke slogan ‘harmonieuze samenleving’ stelt de regering zich ten doel ook de armere lagen van de bevolking mee te laten profiteren van de stijgende welvaart.¹⁴

Met de in oktober 2003 door Hu Jintao gedane toezegging tot hervorming van het politieke systeem en uitbreiding van de ‘socialistische democratie’, versterking van de politieke participatie van de bevolking en verbetering van het rechtssysteem is in de verslagperiode geen zichtbare haast gemaakt.¹⁵ Maar destijds gaf Hu al aan dat deze veranderingen langs geleidelijke en gecontroleerde weg zouden gaan plaatsvinden.

De verslagperiode wordt vooral gekenmerkt door de volgende drie belangrijke politiekgevoelige gebeurtenissen.

Ten eerste was daar het overlijden in januari 2005 van Zhao Ziyang, de voormalig partijleider die in 1989 in ongenade viel wegens steun aan de demonstrerende studenten op het Plein van de Hemelse Vrede.

¹³ De Chinese regering mikt voor 2005 op een beheersbare economische groei van 8 procent. In 2004 bedroeg de groei 9,5 procent, terwijl het streven toen 7 procent was (ANP/RTR, 5 maart 2005).

¹⁴ Reuters, 6 maart 2005.

¹⁵ *Country Report China*, The Economist Intelligence Unit, maart 2005.

De Chinese autoriteiten deden er alles aan om aandacht voor en protesten en demonstraties naar aanleiding van het overlijden te voorkomen.

De tweede politiekgevoelige gebeurtenis was het ontslag van de hoogste bestuurder van Hong Kong, Tung Chee-hwa, in maart 2005. De positie van Tung Chee-hwa stond alle langere tijd onder druk door een hevige strijd met pro-democratische groepen over een tijdschema voor de invoering van beloofde democratische hervormingen. De leiders in Peking zouden Tung Chee-hwa hebben verweten dat hij er niet in geslaagd was betogingen binnen de perken te houden.

Meer democratie in Hong Kong wordt door China niet wenselijk geacht, omdat dit tot opstand zou kunnen leiden elders in de volksrepubliek.

Een derde noemenswaardige politieke aangelegenheid is de kwestie Taiwan. China beschouwt Taiwan sinds 1949 als een opstandige provincie en streeft ernaar dat Taiwan, net als Hongkong en Macao, weer met het vasteland wordt verenigd. Op 14 maart 2005 heeft het Volkscongres de internationaal omstreden anti-afscheidingswet aangenomen. Deze wet vormt de basis voor eventueel militair ingrijpen als het eiland zich definitief onafhankelijk verklaart van China. In april en mei 2005 werd voorts enige opwinding veroorzaakt toen de hoogste leiders van de twee Taiwanese politieke oppositiepartijen een historisch bezoek brachten aan onder andere president Hu Jintao. De Taiwanese oppositieleider Lien en de Chinese president Hu Jintao onderstreepten beiden dat de ontmoeting een eerste stap is op weg naar verzoening tussen de Chinese communisten en de Taiwanese nationalist. Pro-onafhankelijkheidspartijen keerden zich tegen de bezoeken.¹⁶

Buitenlands beleid

China treedt sinds enkele jaren internationaal meer op de voorgrond. China maakt deel uit van de *Shanghai Cooperation Organisation*, een regionaal forum waarin ook Rusland, Kirgizië, Kazachstan, Oezbekistan en Tadzjikistan vertegenwoordigd zijn. De organisatie, opgericht als *Shanghai Five* in 1996 onder andere om grensgeschillen op te lossen tussen de lidstaten, wordt door China gezien als een gremium om onderlinge militaire spanningen te voorkomen en om afspraken te maken over het gezamenlijk bestrijden van terroristische groeperingen. Daarnaast wordt ook samenwerking nagestreefd op het gebied van bestrijding van de drugshandel en van transport, economie en handel. China heeft aangekondigd de samenwerking in de strijd tegen terrorisme ook te willen uitbreiden naar andere landen in de regio.

¹⁶ Het betrof Lien Chan van de *Kuomintang (Chinese Nationalist Party)* en James Soong van de *People First Party*. ANP/AFP/Reuters, 26 april 2005; ANP, 29 april 2005.

China speelt voorts een actieve bemiddelende rol bij de besprekingen om een oplossing te vinden in de kwestie Noord-Korea.

2.3 Veiligheidssituatie¹⁷

De binnenlandse veiligheid valt onder de verantwoordelijkheid van het volksbevrijdingsleger (*People's Liberation Army*) en de militaire afdeling van de politie (*People's Armed Police*), samen met het ministerie van Openbare Veiligheid. Uit hoofde van de Wet op de staatsveiligheid staan zij onder leiding van het Nationaal Volkscongres. In de praktijk echter worden zij aangestuurd door de Communistische Partij.

De veiligheidssituatie in China is op het moment relatief rustig te noemen. Potentiële spanningen hangen samen met de kwestie Taiwan en de toenemende sociale onrust onder vooral werklozen en boeren die door onteigening hun land zijn kwijtgeraakt.

China heeft officieel verklaard dat een onafhankelijkheidsverklaring van Taiwan een grond voor oorlog is. Analisten verwachten echter dat Taiwan zich in elk geval niet op korte termijn onafhankelijk zal verklaren. Gezien het huidige klimaat geven veel Taiwanese de voorkeur aan handhaving van de status quo.¹⁸ Bovendien verklaarde de Taiwanese president Chen Shuibian, nadat hij voor een tweede termijn van vier jaar was beëdigd, dat hij de dialoog met Peking wil aangaan om vrede en stabiliteit te bewerkstelligen.¹⁹

De als gevolg van de sluiting van staatsbedrijven steeds groter wordende aantallen werklozen vormen een potentiële bedreiging voor de sociale stabiliteit in China. Ook boeren die door onteigening hun land zijn kwijtgeraakt uitten steeds vaker hun onvrede. In 2004 is het aantal demonstraties en protestacties ten opzichte van voorgaande jaren toegenomen met 15% tot zo'n 58.000 waaraan drie miljoen mensen deelnamen.²⁰

¹⁷ Zie 3.5.1, 3.5.2 en 3.5.3 voor een beschrijving van de (veiligheids)situatie in Tibet, Xinjiang en Binnen-Mongolië.

¹⁸ *Country Profile China*, The Economist Intelligence Unit, januari 2005.

¹⁹ ANP/AFP/RTR, 20 mei 2005.

²⁰ Zie paragraaf 3.3.2.

2.4 Sociaal-economische situatie

De Chinese economie groeit hard. Vooral door de toetreding van China tot de *World Trade Organisation* in december 2001. Vanaf dat moment kreeg China meer toegang tot de wereldmarkt.²¹ De meeste Chinezen in de grote steden profiteren van de economische voorspoed. Daar tegenover staan miljoenen mensen, vooral op het platteland, die nog steeds onder de armoedegrens leven.²²

Voor de oostelijke kustprovincies (waaronder Fujian, Zhejiang en Guangdong) profiteren van de economische groei, maar het westen van het land is ver achter gebleven. Deze ongelijkheid is er voornamelijk de oorzaak van dat mensen (al dan niet legaal) migreren van de rurale gebieden naar de steden, van het westen naar het rijkere oosten van China. In de rijkere provincies is migratie naar het buitenland voor velen een logische stap.²³

Verwacht wordt dat het aantal werklozen in China de komende jaren zal verdrievoudigen. Stedelijke werkloosheid wordt geschat op 10%, waarbij de tientallen miljoenen plattelandsmigranten die naar de steden komen om werk te zoeken niet zijn meegerekend. Voorts hebben met name de migranten en de mensen die werden ontslagen door staatsbedrijven moeilijker toegang tot gezondheidszorg en onderwijs, omdat daar in tegenstelling tot vroeger eigen bijdragen voor worden gevraagd.²⁴ De overheid biedt nog geen adequaat sociaal vangnet en een alternatief ontbreekt. Verder nemen de milieuproblemen steeds meer toe (luchtvervuiling, ontbossing en verwoestijning).

Sinds twee jaar is aids-bestrijding door de Chinese autoriteiten tot prioriteit gemaakt en kan het onderwerp redelijk open worden besproken. Officiële schattingen geven aan dat 840.000 mensen seropositief zijn in China. Andere bronnen spreken zelfs van een aantal van 1,5 miljoen. Algemeen wordt aangenomen dat het aantal besmettingen in 2010 ongeveer 10 miljoen zou kunnen bedragen.²⁵ De ziekte heeft een gevoelige politieke dimensie, omdat in de jaren negentig van de vorige eeuw in zeven arme provincies illegaal gehandeld is met bloed afkomstig uit onhygiënische donaties. In de verslagperiode zijn vijftien mensen gearresteerd die betrokken waren bij de illegale verzameling en verkoop van bloedplasma.²⁶

²¹ De economie groeide in 2004 met 9,5%. China is daarmee de nummer 1 in heel Azië.

²² *Country Profile China* en *Country Report China*, The Economist Intelligence Unit, januari respectievelijk maart 2005; ANP, 21 februari 2005; ANP, 20 april 2005.

²³ Zie paragraaf 4.1.

²⁴ *Country Report China*, The Economist Intelligence Unit, maart 2005.

²⁵ *Country Profile China*, The Economist Intelligence Unit, januari 2005.

²⁶ ANP/RTR, 14 april 2005.

3 MENSENRECHTEN

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en protocollen

China heeft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens onderschreven en is partij bij het Vluchtelingenverdrag van 1951, inclusief het Protocol van 1967. China is voorts partij bij de volgende verdragen: Internationale Verdrag tegen Rassendiscriminatie (toegetreden in januari 1982²⁷), Internationaal Verdrag tegen Vrouwendiscriminatie (geratificeerd in november 1980), Internationaal Verdrag tegen Foltering (geratificeerd in oktober 1988), Verdrag inzake de Rechten van het Kind (geratificeerd in maart 1992), het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (geratificeerd in juni 2001). Bij dit laatste verdrag is een voorbehoud gemaakt ten aanzien van artikel 8 sectie 1 onder a, waardoor China zich niet verplicht acht onafhankelijke vakbonden toe te staan. China erkent alleen de *All China Federation of Trade Unions*, die door de staat gecontroleerd wordt.

China heeft voorts op 5 oktober 1998 het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten ondertekend, maar nog niet geratificeerd. Concretisering van het tijdpad voor ratificering ontbreekt nog steeds, ondanks herhaaldelijk aandringen van onder andere EU zijde. Wel zegden Chinese autoriteiten bij diverse internationale ontmoetingen toe het verdrag zo spoedig mogelijk te zullen ratificeren.²⁸

China is geen partij bij het Internationaal Strafhof. De Chinese regering heeft aangegeven geen verdrag met de Verenigde Staten inzake niet-uitlevering van Amerikaanse militairen af te zullen sluiten.

3.1.2 Nationale wetgeving

De Grondwet

De Chinese grondwet legt de basisrechten en plichten van de burgers vast en vormt de basis voor de politieke structuur en de verdeling van de macht.

²⁷ Door toetreding (*accession*) bindt een staat zich aan een verdrag zonder dat verdrag eerst te hebben ondertekend.

²⁸ Bijvoorbeeld tijdens de EU-China top in december 2004; Persbericht 'Minister Bot over China', via de e-mail service EU2004 op 13 december 2004.

De grondwet geniet in China niet dezelfde stabiele en onaantastbare status als in veel westerse landen. De Chinese regering hanteert de grondwet voornamelijk als politiek instrument om nieuw beleid te legitimeren. Bovendien worden veel constitutionele bepalingen niet via andere wetten metterdaad uitgevoerd en worden ze geen dwingende rechtspraktijk. Het is ook geen uitzondering dat rechten en vrijheden die weliswaar in de grondwet staan, tegelijkertijd door andere wetten worden beknot. De in maart 2004 opgenomen passage in de grondwet, 'de staat respecteert en beschermt de rechten van het volk', staat daardoor als zodanig niet direct garant voor een daadwerkelijk betere bescherming van de mensenrechten. Er is nog een lange weg te gaan voordat bestaande wetten herzien zijn en nieuwe wetten doorgevoerd kunnen worden. Vooral mensenrechtenorganisaties zijn hierover erg sceptisch. Toch moet de toevoeging aan de grondwet ook toegejuicht worden. Het besef van de waarde van mensenrechten is toegenomen en de passage in de grondwet vormt een goede basis voor verdere dialoog en ontwikkeling.²⁹

Wetgeving met betrekking tot terrorisme en separatisme

Eind 2001 is een aantal amendementen toegevoegd aan de strafwet van China die tot doel hebben 'terroristische misdaden te bestraffen, nationale veiligheid en de veiligheid van leven en bezit van de bevolking te waarborgen en sociale orde te bewaren'.³⁰ De amendementen maken het mogelijk zwaardere straffen (inclusief de doodstraf) op te leggen aan personen die terroristische activiteiten organiseren of leiden. De term 'terroristisch' is niet nader gespecificeerd. Hierdoor is het voor overheidsinstanties mogelijk zelf een interpretatie te geven aan deze term. In de praktijk blijkt de term ruim ingevuld te worden. Ook de formulering van de teksten is niet altijd even duidelijk en kan op vele verschillende manieren worden uitgelegd.

Hervormingen petitierecht

Per 1 mei 2005 zijn nieuwe regels in werking getreden met betrekking tot het petitierecht (*Regulations on People's Complaints and Visits*). De nieuwe regels geven volgens de Chinese autoriteiten meer rechten aan burgers met klachten over de overheid en stellen de lokale autoriteiten meer verantwoordelijk voor hun daden. Het aantal klagers is de afgelopen jaren enorm toegenomen. Dit komt door de groeiende onvrede vanwege de grote kloof tussen arm en rijk. Critici beweren dat de petitiereregels de Chinese burgers weliswaar een recht om te klagen geven, maar daarmee nog geen rechtvaardigheid.

²⁹ Vergelijk 'Grondwetherziening in China: spiegel van politiek en samenleving?', Yuwen Li in *International Spectator* van juli/augustus 2004 – LVIII – nr 7/8, pagina 382-386. Zie ook 'Progress on rights in China slow despite amendment', Reuters, 1 maart 2005.

³⁰ Er zijn twee amendementen toegevoegd aan artikel 120 van de strafwet, vier aan de artikelen 114, 115, 125 en 127, twee aan artikel 191 en een aan artikel 291 van de strafwet. Voor de volledige Engelse tekst van de amendementen, zie: 'China's Anti-Terrorism Legislation and Repression in the Xinjiang Uighur Autonomous Region', Amnesty International (ASA 17/010/2002), maart 2002.

Volgens een studie van de Chinese Academie voor Sociale Wetenschappen behalen slechts twee van de duizend klagers succes.³¹

Wet over gezinsplanning

De één-kindpolitiek werd sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw slechts door middel van lokale administratieve regelgeving uitgevoerd. De eerste nationale Wet over gezinsplanning trad pas op 1 september 2002 in werking.

De Wet over gezinsplanning bevat onder andere bepalingen over de boete die betaald moet worden voor het krijgen van een extra kind: *social fostering fee* of *social compensation fee* (voorheen was dit *unplanned birth fee*). Extra kinderen zouden een extra last zijn voor de openbare fondsen. De kosten daarvan worden op de ouders verhaald. Alle geïnde boetes worden in de nationale schatkist gestort en leden van de gezinsplanningscomités krijgen hun salaris betaald uit overheidsmiddelen. De hoogte van de *social compensation fee* wordt per provincie bepaald en wordt gerelateerd aan het besteedbare jaarinkomen (inkomen na aftrek van sociale lasten, belasting, etc.). De hoogte kan daardoor variëren van 10% van het jaarlijkse inkomen in arme gebieden tot drie tot zeven keer het jaarlijkse inkomen in bepaalde stedelijke gebieden. Lokale autoriteiten kunnen per geval een regeling voor gespreide betaling treffen, de betaling uitstellen, een lager bedrag vaststellen of de boete kwijtschelden.³² Meestal bedraagt de boete vier tot zes keer een jaarinkomen. Hierdoor krijgen mensen voor lange tijd hoge schulden.

Bij de vaststelling van het aantal toegestane kinderen wordt onderscheid gemaakt tussen rurale gebieden, stedelijke gebieden en etnische minderheden. De vuistregel is dat men in rurale gebieden twee kinderen mag krijgen als het eerste een meisje is en in stedelijke gebieden één kind. Voor alle etnische minderheden, zoals de Miao of Tibetanen, geldt in principe geen beperking van het aantal kinderen.

Iedere provincie kan complementair aan de nationale wetgeving zijn eigen richtlijnen opstellen met betrekking tot de voorwaarden voor echtparen om een tweede kind te krijgen. De specifieke regelingen wisselen per provincie. Op het platteland is het vaak toegestaan na een interval van vier of vijf jaar ongestraft een tweede kind te krijgen. Enkele provincies (Hainan, Jilin) hebben de verplichting tot een intervalperiode tussen twee kinderen opgeheven. Vaak is het toegestaan een tweede kind te krijgen indien beide ouders enig kind zijn; het eerste kind een niet-erfelijke handicap heeft; een hertrouwd echtpaar één kind heeft uit één van

³¹ 'Write us a letter', The Economist, 23 april 2005 en 'Human Rights Defenders at a Risk – Update', Amnesty International, 1 maart 2005, pagina 6.

³² Redenen voor kwijtschelding kunnen zijn dat arme families de *social compensation fee* niet kunnen betalen omdat er hoge kosten verbonden zijn aan het opleggen van de boete en omdat gezinsplanningsambtenaren geen belang meer hebben bij het innen van de boete nu de boete naar een centrale kas gaat.

beide vorige huwelijken; bij adoptie; of, als één van beide ouders een etnische minderheid is, zoals de Miao of Tibetanen.

Echtparen die zich aan de richtlijnen houden krijgen bepaalde voordelen. Wanneer men huwelijk en geboorte langer uitstelt krijgt men onder andere langer zwangerschapsverlof (artikel 25) en kan men bijvoorbeeld voorrang krijgen bij het verkrijgen van leningen (artikel 28).

Indien Chinezen zich tijdens verblijf in het buitenland niet aan de gezinsplanningsregels gehouden hebben, is men verplicht na terugkeer een *social compensation fee* te betalen.

Het VN-bevolkingsfonds (UNFPA) heeft een samenwerkingsprogramma met de *State Population and Family Planning Commission*. De organisatie is werkzaam in 32 van de 2600 districten (bereik 17 miljoen mensen), maar meer dan 800 districten hebben volgens UNFPA het UNFPA-beleid of delen daarvan al overgenomen. Het programma betreft een integrale benadering waarbij cliënten voorlichting, counseling en de keuze uit verschillende anticonceptiemethoden krijgen. De *State Population and Family Planning Commission* stelt zichzelf ten doel door middel van dit programma tot uiteindelijke afschaffing van de *social compensation fee* te kunnen komen.

Regels voor huwelijksregistratie

Per 1 oktober 2003 zijn nieuwe regels voor huwelijksregistratie (*regulations on marriage registration*) in werking getreden waarmee Chinezen meer vrijheid hebben gekregen. Onder deze regels kunnen stellen trouwen zonder verklaring van hun werkeenheden of wijkcomités dat de aanstaande echtelieden ongehuwd zijn. Een andere wijziging ten opzichte van de vorige regels is dat het niet langer verplicht is een medisch onderzoek te ondergaan. Dit onderzoek richtte zich onder meer op de kans op geboortefwijkingen. Personen met aids of een andere besmettelijke ziekte worden niet langer uitgesloten van het huwelijk. En per september 2005 zou de regel geschrapt worden dat studenten niet mogen trouwen of kinderen mogen krijgen.³³

Om te kunnen trouwen moeten stellen de identiteitskaart en de *hukou* (familiehuishoudregistratieboekje³⁴) overleggen en een verklaring van ongehuwd zijn tekenen.

Scheiden is met de nieuwe wet ook eenvoudiger geworden. Voor echtscheidingen is per 1 oktober 2003 geen toestemming van de werkgever meer nodig.

³³ ANP, 31 maart 2005.

³⁴ Zie 3.3.5.

Ook hoeft men niet langer deel te nemen aan bemiddelingssessies georganiseerd door de overheid.³⁵

3.2 Toezicht

Verenigde Naties (VN)

Door de VN wordt de mensenrechtensituatie in China kritisch in de gaten gehouden. In de verslagperiode heeft de VN-werkgroep inzake Arbitraire Detentie een bezoek aan China gebracht. De werkgroep maakt in haar rapport melding van zowel positieve als negatieve ontwikkelingen sinds haar laatste bezoek in 1997. Positieve ontwikkelingen zijn de openheid en de opstelling van de Chinese autoriteiten ten aanzien van het onderwerp mensenrechten, de ondertekening van het Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten en de opname van de passage over bescherming van de mensenrechten in de grondwet in maart 2004. In negatieve zin heeft de werkgroep onder andere waargenomen dat de beloofde juridische hervormingen achterliggen op schema. Ook zijn de regelgeving en de uitvoeringspraktijk inzake vrijheidsberoving nog altijd niet in overeenstemming met de daarvoor geldende internationale normen. De werkgroep veroordeelt voorts de vage termen in de wetgeving zoals ‘verstoring van de sociale orde’ en ‘bedreiging van de nationale veiligheid’.³⁶

Voor de toekomst staan een (steeds weer uitgesteld) bezoek van de VN-rapporteur inzake foltering en een bezoek van de VN Hoge Commissaris voor de mensenrechten op de agenda. De bezoeken staan gepland voor mei-juni 2005 respectievelijk augustus-september 2005. Ook de VN-rapporteur inzake vrijheid van godsdienst zou welkom zijn. Voor een bezoek is echter nog geen datum gepland.³⁷

De Verenigde Staten hebben in tegenstelling tot 2004 in maart 2005 de jaarlijkse sessie van de VN-mensenrechtencommissie in Genève laten passeren zonder een resolutie tegen China in te dienen. Deze beslissing was waarschijnlijk ingegeven na de vrijlating door de Chinese autoriteiten van Rebiya Kadeer.³⁸ Ook de belofte van China om in de toekomst meer clementie te betrachten ten aanzien van politieke gevangenen speelde waarschijnlijk een rol plus de getoonde bereidheid van

³⁵ ‘Divorces rise as rules more flexible’, China Daily, 17 mei 2004, geraadpleegd via www.chinadaily.com.cn.

³⁶ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention*. E/CN.4/2005/6/Add.4, 29 december 2004.

³⁷ Reuters, 17 maart 2005.

³⁸ Rebiya Kadeer is een etnische Oeigoerse en voorvechtster van vrouwenrechten. Zij werd in 1999 gearresteerd vanwege het ‘illegaal aanbieden van staatsgeheimen aan het buitenland’ nadat ze haar in Amerika verblijvende echtgenoot krantenartikelen had gestuurd. Haar echtgenoot is een activist die zich inzet voor een vrij Oost-Turkestan, zonder Chinese overheersing.

China om de VN-rapporteur inzake foltering te ontvangen.³⁹ De Amerikaanse koerswijziging is enigszins opmerkelijk te noemen, omdat enkele weken eerder het jaarlijkse rapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken over de mensenrechten in China verscheen. In dit rapport noemt het Amerikaanse ministerie de vooruitgang in China op het gebied van mensenrechten juist teleurstellend, vooral wat betreft de aanhoudende arrestaties van dissidenten.⁴⁰

Europese Unie

De Europese Unie onderhoudt sinds 1995 een dialoog met China over de mensenrechten. De dialoog wordt tweemaal per jaar gehouden en aangevuld met mensenrechtenseminars waaraan academische experts, NGO's en andere vertegenwoordigers uit de EU en China deelnemen. Aandachtspunten tijdens de dialoog zijn onder meer de doodstraf, administratieve detentie, foltering, respect voor culturele en religieuze rechten van etnische minderheden met name in Tibet en Xinjiang, vrijheid van religie, vrijheid van vergadering, en vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. Verder worden individuele zaken van politieke gevangenen opgebracht.

Ook bij diplomatieke demarches en andere politieke ontmoetingen worden de mensenrechten aan de orde gesteld. Daarnaast onderhouden individuele landen zoals Australië, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Canada een dialoog met China.

Positief aan de dialogen is dat de term mensenrechten niet langer meer taboe is in China. De dialogen bieden een goed kanaal om de discussie over mensenrechten met China te voeren, zorgen te kunnen uiten en tegelijkertijd samenwerking en uitwisseling van kennis tot stand te brengen die de veranderingsgezinde krachten in China ten dienste zijn. De lange-termijn ontwikkelingen in China worden dan ook als positief beschouwd. Op specifieke terreinen zoals burgerrechten en politieke rechten, vrijheid van meningsuiting, godsdienstvrijheid en de rechten van minderheden blijven echter zorgen bestaan.⁴¹ Minister Bot van Buitenlandse Zaken liet zich over deze zorgen nog eens uit tijdens zijn werkbezoek aan China in april 2005.⁴²

³⁹ AP, Reuters, ANP, 18 maart 2005.

⁴⁰ U.S. Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices – 2004*, 28 februari 2005.

⁴¹ Brief van 4 oktober 2004, kenmerk DIE-512/04, aan de Tweede Kamer van de Minister van Buitenlandse Zaken en de Staatssecretaris voor Europese Zaken aangaande de geannoteerde agenda van de Raad van Algemene Zaken en Externe Betrekkingen van 11-12 oktober 2004.

⁴² Brief van 13 mei 2005, kenmerk DAO-0342/05, aan de Tweede Kamer van de Minister van Buitenlandse Zaken betreffende een verslag van zijn bezoek aan Japan en China (6-14 april 2005).

Naast de dialogen vindt jaarlijks een EU-China topontmoeting plaats waar naast economische, politieke en internationale onderwerpen ook de mensenrechten aan de orde komen. Op de laatst gehouden top op 8 december 2004 onderschreef China het belang van concrete stappen op het terrein van mensenrechten. Tegelijkertijd erkende China dat het nog een lange weg te gaan heeft op dat terrein.⁴³ China vroeg begrip voor de omvang van de problematiek, gezien de enorme omvang van de bevolking alsmede de achterstand in economische ontwikkeling die grote delen van het land kenmerkt.⁴⁴ De volgende EU-China topontmoeting is voorzien in september 2005.

NGO's

Ook organisaties als Amnesty International, Human Rights Watch, Human Rights in China en Rapporteurs sans Frontières houden de mensenrechtensituatie in China kritisch in de gaten. Deze organisaties hebben geen kantoren in China (Hongkong uitgezonderd), omdat onafhankelijke mensenrechtenorganisaties niet toegestaan zijn in China. De organisaties maken gebruik van een uitgebreid netwerk van informanten.⁴⁵

3.3 Naleving en schendingen⁴⁶

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De Chinese grondwet garandeert de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. In de praktijk zijn persvrijheid en vrijheid van meningsuiting echter aan aanzienlijke beperkingen onderworpen. Informatie die China (internationaal) in verlegenheid zou kunnen brengen wordt door de Chinese autoriteiten aangemerkt als staatsgeheim. Deze term is in de wet echter niet duidelijk gedefinieerd. Er vindt veel controle van de media en internet plaats en er is ook een grote mate van zelfcensuur op politiek gevoelige onderwerpen.

De autoriteiten laten niet toe dat de leidende rol van de Chinese Communistische Partij aangetast of in gevaar wordt gebracht, en dat kritiek wordt geleverd op regeerders of officiële beleidsuitgangspunten van de partij.

⁴³ In april 2005 lanceerde China een rapport dat ze wel op de *goede* weg zitten. Het jaar 2004 vertoonde volgens het rapport in alle opzichten progressie op het gebied van mensenrechten. Zie 'Oft -criticised China trumpets human rights progression', Reuters, 13 april 2005.

⁴⁴ Brief van 14 december 2004, kenmerk DPZ-552/04, aan de Tweede Kamer van de Minister van Buitenlandse Zaken inzake het joint statement EU-China Top 8 december 2004.

⁴⁵ U.S. Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices – 2004*, 28 februari 2005, pagina 25.

⁴⁶ In deze en volgende paragrafen worden regelmatig individuele gevallen genoemd. Deze dienen slechts ter illustratie en vormen geen uitputtende opsomming.

Met betrekking tot door Chinese autoriteiten als niet-politiek gevoelig beschouwde onderwerpen, is het mogelijk om in China op individuele basis zonder consequenties kritiek te uiten. Het is (vooraf) echter niet altijd duidelijk waar de grens ligt wat wel en niet geoorloofd is.

In de verslagperiode is geen verbetering opgetreden ten aanzien van vrijheid van meningsuiting en persvrijheid in China. Naar aanleiding van een aantal incidenten eind 2004 en begin 2005 wordt zelfs gesproken over een verslechtering op het gebied van vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. De verslechtering wordt veelal in verband gebracht met het feit dat president Hu Jintao pas vanaf september 2004 het roer in China werkelijk in handen heeft kunnen nemen nadat zijn voorganger, Jiang Zemin, aftrad als hoogste leider van het Centrale Militaire Comité. De president zou het ministerie van Propaganda opdracht hebben gegeven strenger op te treden tegen media die te kritisch zijn en de lijst met onderwerpen die taboe zijn voor de media zou zijn uitgebreid.⁴⁷

De aanhouding op 13 december 2004 van drie vooraanstaande intellectuelen past volgens analisten in het aangescherpte beleid. Het ging om Yu Jie, Liu Xiaobo en Zang Zuhua; twee auteurs en een politiek activist die gelden als critici van het communistische bewind. De drie zouden zich door het publiceren van artikelen schuldig hebben gemaakt aan 'activiteiten die schadelijk zijn voor de staat'. De drie werden korte tijd later weer vrijgelaten.⁴⁸

De strikte controle op de inhoud van de berichtgeving rondom het overlijden van Zhao Ziyang is een ander voorbeeld van het strenge optreden van de Chinese autoriteiten. Na het overlijden op 17 maart 2005 van de voormalig partijleider die sinds 1989 in ongenade viel wegens steun aan de demonstrerende studenten op het Plein van de Hemelse Vrede, deden de autoriteiten er alles aan om protesten tegen de regering en oproepen tot politieke hervormingen te voorkomen. Berichtgeving over zijn dood was heel summier en tientallen mensen kregen huisarrest of werden korte tijd gearresteerd omdat zij de dood van Zhao in het openbaar probeerden te herdenken. Sommigen zijn mishandeld door agenten.⁴⁹

Volgens de Amerikaanse mensenrechtenorganisatie *Committee to Protect Journalists* (CPJ) zaten eind 2004 42 journalisten gevangen op beschuldiging van onder meer het lekken van staatsgeheimen en het aanzetten tot ondermijning van het staatsgezag.⁵⁰

⁴⁷ Reuters, 26 januari 2005. Vergelijk ook 'Schrijvers in China korte tijd opgepakt' en 'China waarschuwt media geen wig te drijven tussen partij en intelligentsia', NRC Handelsblad, 15 december 2004. Zie voorts 'Group Targets China on Human Rights', www.newsday.com, 14 januari 2005.

⁴⁸ ANP/AFP, 14 december 2004.

⁴⁹ ANP, AFP, Reuters, 30 januari 2005. Zie ook South China Morning Post, 28 januari 2005.

⁵⁰ 'In imprisoning journalists, four nations stands out', CPJ, 3 februari 2005.

In september 2004 werd de New York Times journalist, Zhao Yan, gearresteerd voor 'het verstrekken van staatsgeheimen aan buitenlanders'. Zhao was volgens de autoriteiten de bron van een primeur over het vertrek van ex-president Jiang Zemin uit de top van de partij. Zhao Yan is nog niet veroordeeld. De advocaat van Zhao verwacht dat de tenlastelegging 'hoogverraad' zal zijn; een misdaad waarop de doodstraf staat.

Onder verdenking van 'ondermijning van het staatsgezag' werd Zhang Ruquan in oktober 2004 gearresteerd om later in december 2004 veroordeeld te worden tot drie jaar cel wegens het in een essay te schande maken van o.a. de voormalige president Jiang Zemin (Jiang zou zich alleen hebben geïnteresseerd in de belangen van de 'upper-class').⁵¹

Op 30 april 2005 werd Shi Tao tot tien jaar cel veroordeeld voor 'het lekken van staatsgeheimen naar het buitenland'. Shi Tao werkte voor een financieel dagblad en zou een vertrouwelijk memo hebben doorgestuurd naar een Amerikaans tijdschrift. Tien jaar cel is de minimumstraf voor het vage vergrijp 'lekken van staatsgeheimen'.⁵²

Eind mei 2005 werd de journalist Ching Cheong, werkzaam voor een Singaporese krant, opgepakt en in staat van beschuldiging gesteld wegens spionage. Hij zou de memoires van oud-partijleider Zhao Ziyang willen verspreiden.⁵³

Mensenrechtenactivisten

In december 2004 publiceerde Amnesty International het rapport *Human Rights Defenders at Risk*. Dit rapport gaat uitvoerig in op de toenemende intimidatie door de Chinese autoriteiten van mensenrechtenactivisten. Het wordt hen steeds moeilijker gemaakt zich uit te spreken. In maart 2005 volgde een update van het rapport.

De advocaat van Shi Tao (zie hierboven), Guo Guoting, is getroffen door een beroepsverbod van een jaar en onder huisarrest gesteld; een regelmatig voorkomende tactiek van de Chinese autoriteiten om advocaten van dissidenten het zwijgen op te leggen. Guo kreeg het beroepsverbod opgelegd wegens 'anti-constitutionele uitlatingen' nadat hij kritische artikelen op het internet had gepubliceerd over het Chinese rechtssysteem en dat zijn cliënten worden mishandeld tijdens hun detentie.⁵⁴

⁵¹ Twee voorbeelden ontleend aan de lijst met individuele gevangenen van de CPJ, geraadpleegd via www.cpj.org/briefings/2005/imprisoned_04/imprisoned_04.html, op 13 april 2005.

⁵² AP, 30 april 2005.

⁵³ NRC, 31 mei 2005.

⁵⁴ 'People's Republic of China: Human Rights Defenders at Risk', Amnesty International, ASA 17/045/2004, december 2004. In maart 2005 verscheen een update van het rapport (ASA 17/002/2005). Zie verder ook AP, 1 maart 2005; South China Morning Post, 16 maart 2005; 'China paait VS met vrijlating dissident', Algemeen Dagblad, 18 maart 2005.

Internet

Het aantal gebruikers van internet en het aantal websites in China neemt nog steeds toe. Eind 2004 waren er ongeveer 94 miljoen gebruikers.⁵⁵ Hoewel de autoriteiten internet uitstekend geschikt achten voor het zakenleven en het onderwijs, trachten ze de toegang tot internetsites te controleren. Meestal onder het mom van bescherming van de jeugd tegen pornografische of gewelddadige informatie, terwijl het de autoriteiten vooral gaat om het behoud van politieke stabiliteit. Meer dan 30.000 personen zouden belast zijn met de controle van internetgebruik en er is een internetpolitie opererend onder het ministerie voor Openbare Veiligheid. De toegang tot politiek gevoelige websites, waaronder die van buitenlandse persbureaus en mensenrechtenorganisaties, maar ook tot zoekmachines, wordt regelmatig beperkt en is in sommige gevallen geblokkeerd. Ook berichten met politiek gevoelige woorden worden systematisch geblokkeerd. Internetcafés hebben programmatuur moeten plaatsen die de toegang tot het wereldomspannende computernetwerk beperkt. Herhaaldelijk worden internetcafés, vooral die rond scholen zijn gelegen, gesloten. Deze sluitingen vinden plaats op grond van overtreding van de regels omtrent het toelatingsbeleid voor minderjarigen bijvoorbeeld en dienen veelal ‘ter bescherming van de geestelijke gezondheid van de jeugd’.⁵⁶

Ook in de verslagperiode is hard opgetreden tegen gebruikers van internet die informatie downloaden of via internet hun opvattingen uitdragen. Volgens Rapporteurs Sans Frontières zaten begin mei 2004 zo’n 60 internetgebruikers vast. Onder de gedetineerden bevinden zich onder meer politieke activisten, schrijvers, journalisten, studenten en leraren. De meeste van hen zijn veroordeeld tot gevangenisstraffen tussen de twee en veertien jaar op grond van ondermijning van de staatsveiligheid en het staatsgezag.⁵⁷

In juni 2004 werd Du Daobin veroordeeld tot vier jaar voorwaardelijk wegens ‘het aanzetten tot en het ondermijnen van het staatsgezag’ door het plaatsen van artikelen op het internet van mei 2002 tot oktober 2003. Du betuigde in zijn artikelen steun aan Liu Di, een studente die satirische essays over de overheid op het net publiceerde. Liu Di werd in november 2003 vrijgelaten nadat zij een jaar had vastgezeten zonder ooit een officiële tenlastelegging te hebben ontvangen.⁵⁸

⁵⁵ Reuters, 20 januari 2005.

⁵⁶ China wordt beschouwd als het land met de meest strenge internetcontrole. Vergelijk ‘Study finds pervasive Chinese internet controls’, Reuters, 14 april 2005. Volgens Chinese autoriteiten zijn alleen al in oktober tot en met december 2004 12.575 van de ongeveer 110.000 internetcafés gesloten (AP, 14 februari 2005).

⁵⁷ ‘Internet under surveillance/China, 2004’, Rapporteurs sans Frontières, juni 2004.

⁵⁸ Reuters, 11 juni 2005.

Op 29 januari 2005 werd Zhang Li, een politiek activist, opgepakt. Hij had 13 februari 2005 vrijgelaten moeten worden na afloop van zijn 15-dagen durende administratieve detentie, maar naar later bleek werd hij vervolgd voor het in gevaar brengen van de staatsveiligheid en het ondermijnen van het staatsgezag door het plaatsen van kritische artikelen op websites als 'epochtimes.com' of 'boxun.com'; websites over mensenrechten in China.⁵⁹

In juli 2004 is de Chinese overheid een campagne gestart om tekstberichten die per mobiele telefoon worden verstuurd te controleren.⁶⁰

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De Chinese grondwet erkent vrijheid van vereniging en vergadering, maar de vrijheden worden evenals de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid aan aanzienlijke beperkingen onderworpen. Politieke partijen die zich kritisch opstellen tegenover de Chinese Communistische Partij zijn niet toegestaan. Ook het pleiten voor meer democratie wordt niet geduld. Demonstraties zijn alleen onder strenge voorwaarden toegestaan.

Politieke partijen

De macht in China is volledig in handen van de Chinese Communistische Partij (CCP). In de Chinese *People's Political Consultative Conference* en het Nationale Volkscongres zijn enkele andere legale politieke partijen vertegenwoordigd, die de machtspositie van de CCP volledig ondersteunen en weinig in te brengen hebben.⁶¹

Het is niet toegestaan om onafhankelijke partijen op te richten die zich kritisch tegenover de CCP opstellen. Onschuldig lijkende massabewegingen, die spreekbuis zouden kunnen worden voor ontevreden en daardoor een bedreiging kunnen worden voor het gezag van de CCP, worden door de autoriteiten bestreden. Er zijn nauwelijks illegale politieke partijen actief in China omdat iedere poging een onafhankelijke partij op te richten in de kiem wordt gesmoord.

⁵⁹ 'Authorities keep cyber-dissident in detention', 15 februari 2005 en 'Cyberdissident Zhang Li formally charged', 22 maart 2005, geraadpleegd via www.rsf.org op 5 mei 2005.

⁶⁰ U.S. Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices – 2004*, 28 februari 2005, pagina 16.

⁶¹ Het zijn onder andere de *China Association for Promoting Democracy*, de *China Democratic League* en de *China Democratic National Construction Association*. Vergelijk ook 'China's other political parties powerless', Christopher Bodeen for the Seattle Post-intelligencer, 7 maart 2005, geraadpleegd via www.seattlepi.nwsourc.com.

China Democracy Party (CDP)

De CDP werd in 1997 opgericht door Wang Youcai, oorspronkelijk onder de naam *China Justice Party*. Doel was te komen tot directe verkiezingen en een meerpartijensysteem. Toen een aantal personen trachtte de CDP officieel als politieke partij te registreren, traden de autoriteiten op. De partij werd verboden. Eind 1999 waren ten minste 30 leiders van de partij opgepakt, veroordeeld tot gevangenisstraffen oplopend tot 13 jaar op grond van subversiviteit of vastgezet zonder formele aanklacht.⁶² De CDP is thans in Washington gevestigd. De campagne tegen activisten van de CDP duurt nog steeds voort.⁶³ Leiders van de CDP die in China activiteiten ontplooiën zouden arrestatie en gerechtelijke vervolging kunnen verwachten. Dit geldt niet voor minder actieve of minder bekende leden.⁶⁴

Democratiseringsbeweging van 1989

Het ingrijpen van het leger op 4 juni 1989 tegen demonstrerende studenten op het Plein van de Hemelse Vrede (Tiananmenplein) betekende een terugslag voor al diegenen die destijds hoopten op een grotere vrijheid van meningsuiting en meer democratie.⁶⁵ Leidende personen ontvingen meerjarige gevangenisstraffen. Veel van hen zitten nu nog vast.⁶⁶ Na de eerste golf strenge veroordelingen werd het vervolgingsbeleid geleidelijk aan minder streng. Reeds vanaf het najaar van 1989 werd bekend gemaakt dat studenten die bij de gebeurtenissen geen leidende rol hadden gespeeld, bij terugkeer naar China niet hoefden te vrezen voor vervolging.⁶⁷ Hernieuwde activiteiten voor meer politieke vrijheid en discussie over de gebeurtenissen van 1989 worden echter niet geduld. Sommige activisten uit 1989 zijn weer gearresteerd nadat ze opnieuw actief werden. Ex-activisten worden nog steeds in het oog gehouden en worden soms opgeroepen voor ondervraging of onder huisarrest gesteld.

⁶² Voor een uitgebreid verslag over de China Democracy Party, zie: Human Rights Watch, *Nipped in the Bud; The suppression of the China Democracy Party*, september 2000.

⁶³ AP, 15 september 2004; U.S. Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices – 2004*, 28 februari 2005, pagina 24.

⁶⁴ 'Article 23 debate reawakens interest in China's counterrevolutionary groups', Dui Hua Foundation, In: *Dialogue*, zomer 2003. Het is in de verslagperiode niet gebleken dat deze situatie veranderd zou zijn.

⁶⁵ Voor een beschrijving van de gebeurtenissen op 4 juni 1989 en de daarop volgende vervolging van studentenleiders en andere leidende personen, zie het ambtsbericht China van 29 november 1991 (DAZ/BA-42179).

⁶⁶ Officiële cijfers ontbreken. Schattingen lopen uiteen van 50 tot 500. Zie: ANP/AFP, 7 juni 2004; U.S. Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices – 2004*, 28 februari 2005, pagina 10; 'China: 15 years after Tiananmen, calls for justice continue and the arrests go on', Amnesty International Press Release, 3 juni 2004.

⁶⁷ Zie ambtsbericht *Terugkeer in China* van 15 april 1998 (DPC/AM-599620), paragraaf 4.4.

In de verslagperiode gebeurde dit vooral in de aanloop naar de 15e gedenkdag.⁶⁸ Ook activisten in het buitenland zouden in de gaten worden gehouden.

Demonstraties

Volgens statistieken van de Chinese overheid is het aantal demonstraties en protestaties in 2004 toegenomen met 15% tot zo'n 58.000 waaraan drie miljoen mensen deelnamen. Demonstranten zijn steeds beter georganiseerd. In de verslagperiode vonden ook enkele onlusten plaats, die door de politie of het leger tot een einde werden gebracht. De oorzaken van de demonstraties en onlusten zijn voornamelijk gelegen in machtsmisbruik van lokale autoriteiten, conflicten tussen etnische groepen en de groeiende kloof tussen arm en rijk. Grote groepen voelen zich machteloos door het gebrek aan inspraak en het ontbreken van onafhankelijke rechtsgang. Honderden miljoenen boeren en migrantenarbeiders menen dat hun rechten worden opgeofferd om de groeiende rijkdom van een in hun ogen corrupte minderheid te bekostigen. De centrale overheid beseft dat er een probleem is en besteedt meer aandacht aan bestrijding van de werkloosheid, machtsmisbruik door en corruptie in het lokale partijkader. Tegelijkertijd probeert de overheid de onrust de kop in te drukken door organisatoren of deelnemers aan de demonstraties en andere indirect betrokkenen, bijvoorbeeld advocaten die boeren bijstaan in onteigeningskwesties, te arresteren. Op het niveau van de lokale overheid blijft de respons beperkt tot het invoeren van het leger om onlusten aan te pakken.⁶⁹

Anti-Japan protesten, medio april 2005, kregen veel aandacht van de internationale media. De protesten waren gericht tegen de manier waarop Japan omgaat met het oorlogsverleden. Volgens vele Chinezen moffelt Japan wreedheden weg die het tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft begaan. De Chinese autoriteiten ontkenden geruchten als zou de regering de acties in stilte hebben aangemoedigd. Burgers werden via onder andere tekstberichten van de Chinese politie op mobiele telefoons ontmoedigd deel te nemen aan illegale demonstraties. Deelnemers aan illegale demonstraties werden aangehouden.⁷⁰

⁶⁸ 'World Report 2005: China', Human Rights Watch, januari 2005; 'People's Republic of China: Human Rights Defenders at Risk - Update', Amnesty International, ASA 17/002/2005, pagina 2-4; 'Tiananmen Massacre: Not Forgotten, Not Forgiven', Far Eastern Economic Review, 3 juni 2004. Uit de voorbeelden die in deze rapporten worden genoemd, blijkt vooral dat schriftelijke verzoeken om een onafhankelijk onderzoek naar de gebeurtenissen in juni 1989 en verzoeken om een officieel excuus van de regering niet op prijs gesteld worden.

⁶⁹ 'China jails Beijing protest organiser for 4 years', Reuters, 18 december 2004; 'Chinese journalist who was a farmers' advocate is detained', AP, 20 december 2004; 'China: crackdown on activists widening. Another farmers' rights advocate, intellectuals detained', Human Rights Watch, 23 december 2004; UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.108), oktober 2004. Zie ook 'A bloody revolt in a tiny village challenges the rulers of China', The Guardian, 15 april 2005; Nederlands Dagblad, 21 oktober 2004.

⁷⁰ ANP, AFP, 16 april 2005 en Reuters, 26 en 30 april 2005.

NGO's

NGO's in China moeten zich registreren bij de overheid. Elke organisatie is gelieerd aan een overheidsinstelling, de *guakao danwei* ('schoonmoeder'). Het is niet mogelijk om meerdere organisaties die op hetzelfde terrein werkzaam zijn te registreren. Hoewel niet officieel geregistreerd, worden sommige organisaties wel getolereerd. Het gaat dan om organisaties en groepen die zich bezighouden met onderwerpen als milieu, gezondheidszorg en onderwijs.

De grens van tolerantie is echter moeilijk aan te geven. De niet-officiële status betekent een onzeker bestaan voor deze organisaties.⁷¹

Dissidenten

Ook in deze verslagperiode is een aantal dissidenten gearresteerd. Volgens Amnesty International is het aantal gevangene dissidenten in korte tijd sterk toegenomen. Het is echter niet bekend om hoeveel dissidenten het precies gaat.⁷² Tegelijkertijd heeft een aantal dissidenten strafvermindering gekregen of is voorwaardelijk vrijgelaten. Tevens leeft een aantal dissidenten in ballingschap.

Eind januari 2005 ontving de in Amerika gevestigde mensenrechtenorganisatie Dui Hua informatie van de Chinese autoriteiten over vervroegde vrijlating van 56 dissidenten. Veel van de namen op de lijst waren onbekend voor vele mensenrechtenorganisaties.⁷³

In de vorige verslagperiode werd melding gemaakt van een zevental dissidenten dat het risico tot vijftien jaar cel liep wegens het ondertekenen van een petitie; een petitie waarin o.a. werd aangedrongen op democratische hervormingen. Twee van de zeven zijn gedurende deze verslagperiode vrijgelaten: Ouyang Yi en Han Lifa.⁷⁴

De Chinese autoriteiten hebben in november 2004 de bekende dissident Liu Jingsheng vervroegd vrijgelaten na ruim tien jaar gevangenschap. Liu werd in 1994 veroordeeld voor het leiding geven aan een counterrevolutionaire organisatie (*Democracy Wall Movement*).⁷⁵

Zolang als politiek dissident bekend staande personen niet weer actief worden, hebben zij relatief weinig van de autoriteiten te vrezen. Wel worden dissidenten en soms hun familieleden geïntimideerd door de Chinese autoriteiten. Voorafgaand aan belangrijke bezoeken van buitenlandse staatslieden of Chinese nationale feestdagen worden bij de autoriteiten bekende dissidenten vaak opgepakt. De meeste dissidenten worden slechts voor enkele dagen vastgehouden.

⁷¹ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (5.159 t/m 5.175), oktober 2003.

⁷² AFP, 8 maart 2005.

⁷³ 'Clemency for Political prisoners: Dui Hua gets an update', The Dui Hua Foundation, In: Dialogue, winter 2005/Issue 18, geraadpleegd via www.duihua.org op 12 april 2005; Reuters, AP, 8 februari 2005.

⁷⁴ AP, 8 december 2004.

⁷⁵ AP, 23 november 2004; ANP, AFP, 27 november 2004.

Zo ook in de verslagperiode: rondom de bijeenkomst van het 16e Centraal Comité van de CCP (september 2004), in de aanloop naar de 15e gedenkdag van de gebeurtenissen op Tiananmen in 1989 (juni 2004), na het overlijden van Zhao Ziyang (januari 2005) en rondom de jaarlijkse zitting van het Nationaal Volkscongres (maart 2005).⁷⁶

Werknemersbelangen

Onafhankelijke vakbonden zijn in China niet toegestaan. China erkent alleen de *All China Federation of Trade Unions* (ACFTU), die door de staat gecontroleerd wordt.

In de verslagperiode was wederom onrust onder arbeiders. Arbeiders door het hele land demonstreerden tegen slechte arbeidsomstandigheden, corruptie van het bedrijfsmanagement en het openbaar bestuur, achterstallige loonbetalingen en vertragingen bij de uitbetaling van uitkeringen en pensioenen.⁷⁷ De autoriteiten erkennen de problemen en werken samen met de ACFTU aan oplossingen.

Het Chinese ministerie van Werkgelegenheid stelde in december 2004 een campagne te zijn gestart gericht op het oplossen van geschillen over achterstallige lonen van migrantenarbeiders in de bouw.⁷⁸

In de verslagperiode is het enkele keren voorgekomen dat personen die opkwamen voor de rechten van arbeiders werden gearresteerd.

Kong Youping en Ning Xianhua werden in september 2004 tot 15 respectievelijk 12 jaar cel veroordeeld nadat zij artikelen op het internet geplaatst hadden waarin zij pleitten voor het oprichten van onafhankelijke vakbonden en de ideeën van de *China Democracy Party* ondersteunden.⁷⁹

In de verslagperiode werd een conferentie over vakbonden, georganiseerd door de ILO in samenwerking met de Chinese overheid, drie weken voor het begin van de conferentie afgezegd door de Chinezen. Als reden werd de timing van de conferentie opgegeven. Verschillende NGO's en ook de ILO menen dat het afzeggen van de conferentie in eerste instantie te maken had met de angst van de Chinese overheid voor negatieve publiciteit over China met betrekking tot vakbondsrechten en de positie van werknemers.

⁷⁶ ANP, 9 september 2004; AFP, 8 maart 2005.

⁷⁷ 'China Resources Workers on Strike; China Labor Unrest Mounts', China Labour Bulletin, 26 oktober 2004, geraadpleegd via www.china-labour.org.hk; Reuters, 12 januari 2005.

⁷⁸ South China Morning Post, 8 februari 2005 en 'Trade unions help migrants workers get their backpay', Asian Labour News, 7 januari 2005, geraadpleegd via www.asianlabour.org.

⁷⁹ Reuters, 16 september 2004.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst en overtuiging

Algemeen

Er zijn vijf officieel erkende religies in China: katholicisme, protestantisme, boeddhisme, islam en taoïsme.

Volgens een witboek van de regering, gepubliceerd in april 2002, zijn rond de 200 miljoen Chinezen religieus. De meeste daarvan hangen het boeddhisme of het taoïsme aan, maar het christendom en de islam kennen ook tientallen miljoenen gelovigen. Naar schatting zijn meer dan 100 miljoen Chinezen boeddhist en zijn er meer dan 20 miljoen moslim. Verder behoren ongeveer 5 miljoen Chinezen tot de door de Chinese autoriteiten erkende katholieke kerk (welke het gezag van de paus in Rome niet aanvaardt) en zijn er naar schatting 10 miljoen aanhanger van de door de Chinese autoriteiten niet-erkende Rooms-Katholieke kerk welke zich houdt aan de richtlijnen van het Vaticaan. Voorts zijn ongeveer 15 miljoen Chinezen protestant en gaan er minstens 30 miljoen naar de niet-geregistreerde, onofficiële protestantse kerken.⁸⁰

Traditionele inheemse volksreligies, gelieerd aan het taoïstische of het boeddhistische geloof, worden door honderden miljoenen burgers gepraktiseerd en in wisselende mate getolereerd door de Chinese autoriteiten.

In de Chinese grondwet staat vrijheid van godsdienst en de vrijheid om niet te geloven omschreven. Leden van de CCP wordt ontmoedigd een geloof aan te hangen. Religieuze instellingen worden in China streng gecontroleerd, zijn verplicht zich te registreren en worden aan strikte regels gebonden. Het Bureau voor Religieuze Zaken, ressorterend onder de Staatsraad, is verantwoordelijk voor het algehele toezicht en beoordeelt de legitimiteit van religieuze activiteiten. Voor iedere officieel erkende religie bestaat een overkoepelend toezichthoudend orgaan.

Nog steeds heeft de Chinese overheid weinig respect voor grondwettelijke vrijheid van godsdienst. Ten opzichte van religieuze activiteiten van officieel geregistreerde kerken is er sprake van tolerantie, maar met name illegale, ongeregistreerde kerken en groeperingen waaronder de Falun Gong hebben het moeilijk. Net als in de vorige verslagperiode, maakten lokale autoriteiten ook in deze verslagperiode geregeld gebruik van administratieve procedures om zonder rechtsgang leden van niet-geregistreerde kerkgenootschappen te veroordelen tot heropvoeding door arbeid.⁸¹ Vooral leiders van ongeoorloofde kerken liepen het risico te worden geïntimideerd, verhoord, vastgezet en mishandeld.

⁸⁰ US Department of State, International Religious Freedom Report 2004, 15 september 2004.

⁸¹ Zie 3.3.7 voor informatie over heropvoeding door arbeid.

De autoriteiten sloten of braken niet-geregistreerde kerken of tempels af en verboden niet-geregistreerde kerkgenootschappen.⁸² Ondanks deze inspanningen van de (lokale) overheid is groei te constateren in het aantal gelovigen, vooral bij christelijke kerken en onder hoger opgeleiden.⁸³

Per 1 maart 2005 zijn nieuwe Regels voor Religieuze Zaken van kracht. De regels zijn een uitwerking van de constitutionele vrijheid van godsdienst en dienen ter bescherming van de uitoefening van 'normale religieuze activiteiten'. Welke activiteiten als 'normaal' worden beschouwd wordt niet nader omschreven. De regels leggen onder andere vast op welke wijze religieuze organisaties activiteiten kunnen ontplooiën en contacten met het buitenland kunnen onderhouden. Ook zijn eigendomsrechten vastgelegd.⁸⁴ De regels leggen ook de bestaande systemen vast wat betreft de wijze van registreren.⁸⁵ De Chinese autoriteiten beschouwen de nieuwe regels als teken van een bredere tolerantie ten aanzien van religies en zien het als een goed voorbeeld van het principe van de *rule of law*.

Mensenrechtenorganisaties daarentegen zijn pessimistischer. De nieuwe regels bieden weliswaar bescherming aan bepaalde religieuze activiteiten, maar tegelijkertijd verergeren ze de reeds bestaande restricties. De regels bieden een vastere basis om genootschappen en groeperingen die volgens de Chinese autoriteiten niet onder de categorie 'normale' religieuze activiteiten vallen, aan te pakken.⁸⁶

Christenen

De door de Chinese overheid erkende christelijke kerken zijn de 'Chinese Katholieke Patriottische Associatie' (*Chinese Catholic Patriotic Association*) en de protestantse 'Drie-Zelf Patriottische Beweging' (*Three-Self Patriotic Movement/Chinese Christian Council*). Katholieken en protestanten die onafhankelijk van deze twee staatskerken hun geloof wensen te belijden, overtreden de wet. Het is aan de rooms-katholieken in China niet toegestaan het gezag te erkennen van de Paus en het Vaticaan. De Chinese overheid tracht hen daarmee af te schermen van 'buitenlandse invloeden' en aantasting van de macht van de CCP te voorkomen. Sinds 1982 bestaat een verbod op huiskerken. Niet-geregistreerde plaatsen, zoals ondergrondse huiskerken, zijn daarom sinds 1982 illegaal.

⁸² US Department of State, International Religious Freedom Report 2004, 15 september 2004.

⁸³ US Department of State, International Religious Freedom Report 2004, 15 september 2004 en 'Crossing the Communists', *The Economist*, 23 april 2005.

⁸⁴ Kerkgemeenschappen zullen bijvoorbeeld een vergoeding ontvangen wanneer de kerk verplaatst moet worden vanwege wijzigingen in bestemmingsplannen.

⁸⁵ 'Rules safeguard religious freedom in China', *China Daily*, 20 december 2004.

⁸⁶ 'Religious freedom rhetoric fails to translate into reality', Amnesty International Press Release, ASA 17/065/2004, 21 december 2004; 'Chinese religious leaders hail new regulations', *Xinhua News Agency*, 22 december 2004; 'Devil is in the detail of new rules on religion, say analysts', *South China Morning Post*, 12 januari 2005 en 'Reins tight on religious affairs', *The Standard*, 18 februari 2005.

Volgens een regeling van 6 mei 1991 dienen alle plaatsen waar religieuze activiteiten plaatsvinden, te worden geregistreerd. Ingevolge het bepaalde in artikel 36 van de grondwet dienen religieuze groeperingen zich te onthouden van activiteiten die de openbare orde verstoren, de gezondheid van burgers in gevaar brengen of inbreuk maken op het onderwijssysteem van China. Ook is het voor buitenlanders verboden zendingsarbeid te verrichten.

Zoals gezegd zijn niet-geregistreerde kerken illegaal. Wel kunnen in de praktijk niet-geregistreerde groepen mensen in huiskerken bijeen komen om te bidden of voor bijbelstudie, zolang ze maar klein en op de achtergrond blijven. De mogelijkheid tot godsdienstbeoefening van niet-geregistreerde kerken is in de praktijk afhankelijk van de opstelling van de lokale autoriteiten en varieert per regio (in de provincies Jiangsu en Hunan bijvoorbeeld zijn de autoriteiten toleranter). Sommigen kunnen openlijk in kerken bijeenkomen, andere kerkgemeenschappen veranderen continu van ontmoetingsplaats om ontdekking te voorkomen.⁸⁷

Op hoog politiek niveau is in de zomer van 2004 besloten de aanpak van niet-geregistreerde kerken te verscherpen. Hiertoe zijn richtlijnen opgesteld. Uit deze richtlijnen is vooral op te maken dat (afhankelijkheids)relaties met buitenlandse religieuze of politieke organisaties niet toegestaan zijn. Bovendien beweren sommige bronnen dat het speciale bureau voor het bestrijden van illegale sektes uitgebreid is, zodat het bureau zich ook kan richten op ongeregistreerde groepen, welke soms heel arbitrair het stempel *evil cult* krijgen opgelegd.⁸⁸

De verscherping van de controle is zichtbaar in de praktijk. De autoriteiten treden op tegen praktiserende leden van niet-geregistreerde huisgemeenten. Zelfs kerkleiders van geregistreerde kerken, die sympathiseren met huiskerken worden opgepakt.⁸⁹ In het algemeen worden opgepakte leden van huisgemeentes verhoord en krijgen zij een boete opgelegd, maar na korte tijd weer vrijgelaten. Het is echter ook voorgekomen dat arrestanten door de politie zijn doodgeslagen.

Op 13 juni 2004 werd pastoor Lin Xiangao, beter bekend als pastoor Samuel Lamb, korte tijd ondervraagd. Het was voor het eerst in 14 jaar dat hij ondervraagd werd. Lin Xiangao was altijd goed in staat zijn kerk te leiden zonder bemoeienis van de Chinese autoriteiten.⁹⁰ In Wuhan, gelegen in de provincie Hubei, werden op 11 juni 2004 100 kerkleiders van christelijke huisgemeenten gearresteerd. De betreffende leiders werden een paar dagen later vrijgelaten.

⁸⁷ US Department of State, International Religious Freedom Report 2004, 15 september 2004.

⁸⁸ 'Tightens control over Christianity', Compass Direct, 25 augustus 2004 en 'Tightening control on religion', Compass Direct, 16 november 2004. Beide artikelen geraadpleegd via www.compassdirect.org.

⁸⁹ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.42), oktober 2004.

⁹⁰ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.55), oktober 2004.

Op 6 augustus 2004 werden drie mannen veroordeeld tot respectievelijk drie, twee en één jaar voor het 'lekker van staatsgeheimen' naar het buitenland. De drie zouden informatie over vervolging aan Christenen in het buitenland hebben doorgegeven.⁹¹ In augustus 2004 werd een zestal pastoors opgepakt wegens het organiseren van illegale religieuze bijeenkomsten. Een maand later volgden straffen variërend van 12 tot 30 maanden heropvoedingskamp.⁹² Een lid van de *Three Grades Servants* huiskerk is op 27 april 2004 in detentie overleden. Een ander, die sinds 17 juni 2004 vastzat nadat ze opgepakt was voor het uitdelen van bijbels, is doodgeslagen tijdens haar ondervraging.⁹³

Boeddhisten

Het boeddhisme is de grootste religie in China. Volgens de Chinese overheid zijn er 16.000 boeddhistische tempels en meer dan 200.000 boeddhistische nonnen en monniken in China. Buiten de Tibetaanse Autonome Regio bestaat een grotere vrijheid om religie uit te oefenen en religieuze training te geven dan in Tibet.⁹⁴ Een beschrijving van de situatie voor boeddhisten in Tibet is opgenomen in paragraaf 3.5.1.

Moslims

Volgens de Chinese overheid zijn er 40.000 islamitische gebedsplaatsen en 45.000 imams in China. De Hui, één van de grotere minderheidsgroepen in China, is de grootste officieel erkende moslimgroep in China (circa 10 miljoen) en leeft verspreid over heel China. De grootste concentraties Hui leven in de Hui Autonome Regio in Ningxia en in de provincies Gansu en Qinghai. Hui identificeren zich niet heel sterk met hun etniciteit. Ze zijn etnisch en linguïstisch Chinees.

De behandeling van islamitische minderheden varieert in China. De Hui hebben meer religieuze vrijheid dan de Oeigoeren. Zo worden de Hui niet belemmerd in de uitoefening van hun godsdienst en bijvoorbeeld het bouwen en renoveren van moskeeën. In sommige gebieden gaan moslimkinderen naast het regulier onderwijs ook naar religieuze scholen.

De Chinese overheid verleent steun aan de moslimgemeenschap door onder andere het subsidiëren van een pelgrimreis naar Mekka en steun voor het vasten tijdens de ramadan.

⁹¹ 'Arrest of 100 House Church Leaders Confirms Trend', Compass Direct, 28 juni 2004 en 'Tightens control over Christianity', Compass Direct, 25 augustus 2004, geraadpleegd via www.compassdirect.org

⁹² 'China: pastor arrested and sentenced', www.persecution.com.au, geraadpleegd op 15 maart 2005.

⁹³ 'House church leaders from Anhui arrested; one killed in custody', China Aid Association, 24 mei 2004 en 'Husband of the killed Christian woman appeals for international intervention', China Aid Association, 13 november 2004, geraadpleegd via www.chinaaid.org.

⁹⁴ US Department of State, International Religious Freedom Report China 2004, 15 september 2004.

In gebieden waar etnische onrust voorkomt, met name bij de Oeigoeren in Xinjiang, wordt de bouw van moskeeën aan banden gelegd en is het verboden om kinderen onder de 18 jaar over de islam te leren. Ook ambtenaren, leraren, professoren en studenten is het niet toegestaan hun geloof in het openbaar te belijden.⁹⁵ Volgens de Chinese overheid is er in Xinjiang een tiental islamitische scholen voor hoger onderwijs. Een beschrijving van de situatie van Oeigoeren in Xinjiang is opgenomen in paragraaf 3.5.2.

*Illegale sektes*⁹⁶

In 1995 werd door de Staatsraad een verordening uitgegeven waarin de volgende religieuze bewegingen tot illegale sektes werden verklaard: *the Shouters (Huhan Pai)*, *Eastern/Oriental Lightning (Dongfang Shandian)*, *Society of Disciples (Mentu Hui)*, *the Full Scope Church*, *the Spirit Sect*, *the New Testament Church*, en de *Guan Yin Methode*. In later jaren werden ondermeer de volgende sektes verboden: *the Lord God Sect*, *the Established King Church*, *the Unification Church*, *the Family of Love*, *the Dami Mission*.⁹⁷ In 1996 is door het Standaard Comité van het Nationaal Volkscongres een besluit aangenomen om alle sektes te verbieden en leden te vervolgen op basis van artikel 300 van de strafwet. Op grond van dit artikel kunnen sekteleiden drie tot zeven jaar gevangenisstraf krijgen wegens 'het verstoren van de publieke orde' of het uitdelen van publicaties. Leiders en personen die zich bezighouden met het werven van nieuwe leden lopen het risico op minimaal zeven jaar gevangenisstraf.⁹⁸

3.3.4 Falun Gong en andere verboden Qigong-bewegingen

Onderdrukking Falun Gong

De Falun Gong, een zogeheten Qigong-beweging⁹⁹, is sinds 1999 een verboden groepering. De Falun Gong wordt door de Chinese autoriteiten aangemerkt als *evil cult*. Aanhangers worden door de Chinese autoriteiten nog steeds vervolgd.

Duizenden Falun Gong-aanhangers worden bestraft of naar intensieve anti-Falun Gong-studiesessies gestuurd waar ze onder grote druk worden gezet om afstand te nemen van de Falun Gong.

⁹⁵ US Department of State, International Religious Freedom Report China 2004, 15 september 2004 en UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.75-6.79), oktober 2004.

⁹⁶ Zie voor Falun Gong paragraaf 3.3.4.

⁹⁷ US Department of State, International Religious Freedom Report 2004 China, 15 september 2004 en UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.80), oktober 2004. Voor meer informatie over de verschillende illegale sektes zie het Algemeen ambtsbericht China van april 2004, pagina's 32 en 33.

⁹⁸ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.81), oktober 2004.

⁹⁹ *Qigong* betekent letterlijk een ademhalingsmethode.

Volharden zij in hun overtuiging dan worden ze naar heropvoedingskampen gestuurd.¹⁰⁰ Leiders van de Falun Gong worden onmiddellijk in deze kampen opgesloten. De Chinese overheid betreft familieleden, buren en werkgevers van Falun Gong-aanhangers in haar strijd tegen de beweging. Familieleden of de werkgever worden verantwoordelijk gesteld voor de Falun Gong-aanhanger en dienen te voorkomen dat betrokkene nog participeert in Falun Gong-activiteiten. Staatsmedia worden geïnstrueerd de Falun Gong in diskrediet te brengen. De Chinese overheid heeft een zogeheten bureau '610' opgezet om de Falun Gong te bestrijden.¹⁰¹ Dit bureau heeft meer macht dan de gebruikelijke openbare veiligheidsorganen. Mensenrechtenorganisaties rapporteren over mishandeling en foltering door bureau '610', waarbij meerdere slachtoffers zijn overleden. Falun Gong-aanhangers die weigeren hun geloof af te zweren worden in de gevangenis of in heropvoedingskampen soms slecht behandeld. Er zijn berichten dat sinds 1999 enkele honderden Falun Gong-aanhangers aan de gevolgen van foltering en slechte behandeling in detentie zijn overleden.¹⁰²

Arrestaties en detenties

Falun Gong en ook andere Qigong-aanhangers worden meestal opgepakt op basis van aanklachten die variëren van lidmaatschap van een verboden organisatie of *evil cult*, verstoring van de openbare orde, verspreiding van verboden publicaties, maar ook op aanklachten als verkrachting en fraude. Leden worden vervolgd op basis van artikel 300 van de strafwet.¹⁰³ Ook heeft de Hoge Raad aanwijzingen gegeven over hoe overige strafwetgeving op Falun Gong-aanhangers kan worden toegepast. Sinds de start in 1999 van de onderdrukingscampagne tegen de Falun Gong door de autoriteiten is het beoefenen van Falun Gong of het bezit van Falun Gong-boeken al voldoende reden voor detentie.¹⁰⁴ Falun Gong-aanhangers lopen het gevaar te worden opgepakt, zodra het algemeen bekend is dat ze Falun Gong-aanhanger zijn.

Twee leden van de Falun Gong zijn in augustus 2004 tot tien jaar cel veroordeeld wegens getoonde bekeringsijver.¹⁰⁵ In december 2004 zijn elf Falun Gong-aanhangers gearresteerd wegens het verspreiden van foto's op het internet waaruit blijkt dat sommige van hen mishandeld zijn tijdens eerdere detenties.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Het betreft hier veelal speciaal op Falun Gong-aanhangers gerichte heropvoedingskampen. Zie ook paragraaf 3.3.7 over deze heropvoedingskampen.

¹⁰¹ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.93), oktober 2004.

¹⁰² US Department of State, International Religious Freedom Report 2004 China, 15 september 2004.

¹⁰³ Dit artikel bepaalt o.a. dat op sektevorming drie tot zeven jaar gevangenschap staat en in geval van 'bijzondere omstandigheden' minimaal zeven jaar.

¹⁰⁴ US Department of State, International Religious Freedom Report 2004 China, 15 september 2004.

¹⁰⁵ AFP, 30 augustus 2004.

¹⁰⁶ '11 Falun Gong members arrested for posting torture photos on Internet', Rapporteurs sans Frontières, 29 december 2004, geraadpleegd via www.rsf.org

Begin februari 2005 werden beoefenaars van Falun Gong wereldwijd diverse malen telefonisch belaagd met Chinese propaganda, intimiderende aantijgingen en laster.¹⁰⁷ Liu Yawen werd eind maart 2005 opgepakt voor het uitdelen van Falun Gong dvd's. Zij zit in eenzame opsluiting en mag geen bezoek van familieleden ontvangen.¹⁰⁸ Op 7 maart 2005 keerden Jiang Renzheng en zijn vrouw terug naar China, nadat zij uitgeprocedeerd waren in de Duitse asielprocedure. Volgens Duitsland zou geen gevaar voor vervolging bestaan in China, zolang betrokkenen niet in het openbaar de Falun Gong beoefenen. Op 9 april 2005 is Jiang Renzheng echter opgepakt door de Chinese politie en veroordeeld tot drie jaar in een heropvoedingskamp.¹⁰⁹

*Heropvoedingskampen*¹¹⁰

Volgens verschillende mensenrechtenorganisaties en de Falun Gong-beweging zelf bevinden zich sinds 1999 minstens 125.000 Falun Gong-aanhangers in heropvoedingskampen. Naar verluidt worden de meeste opgepakte Falun Gong-aanhangers zonder proces voor korte of langere tijd naar dergelijke kampen gestuurd. Dit is een veelgebruikte methode om Falun Gong-aanhangers en leden van andere bewegingen te straffen. Het komt ook voor dat Falun Gong-aanhangers opgenomen worden in psychiatrische detentiecentra.¹¹¹

Mishandeling en foltering

Falun Gong-aanhangers worden vaak hard aangepakt door de politie en de bewaking van gevangenen en heropvoedingskampen. Er zijn berichten over mishandeling en foltering. Ook zouden Falun Gong-aanhangers in detentie zijn gestorven.¹¹²

Qigong-bewegingen

Ook andere zogeheten Qigong-bewegingen hebben te maken met toegenomen repressie van de Chinese autoriteiten. Vooral de Zhong Gong, Guo Gong en de Xian Gong-groep staan onder streng toezicht van de Chinese overheid. In de 'anti-bijgeloof' campagne van de Chinese overheid die van start ging in 1998 kwamen de Guo Gong, de Cibie Gong en de Zhong Gong onder vuur te liggen.¹¹³

¹⁰⁷ ANP, 8 februari 2005.

¹⁰⁸ 'Fear for torture or ill-treatment', Amnesty International Public Index ASA 17/009/2005, 22 april 2005.

¹⁰⁹ 'Deportation results in a three year labor camp sentence', The Epoch Times, 4 mei 2005, geraadpleegd via www.theepochtimes.com.

¹¹⁰ Zie paragraaf 3.3.7 over heropvoedingskampen.

¹¹¹ US Department of State, International Religious Freedom Report 2004 China, 15 september 2004. Personen kunnen voor enkele dagen tot enkele jaren naar een heropvoedingskamp worden gestuurd.

¹¹² US Department of State, International Religious Freedom Report 2004 China, 15 september 2004 en UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.84-6.85), oktober 2004.

¹¹³ US Department of State, International Religious Freedom Report 2004 China, 15 september 2004.

3.3.5 Bewegingsvrijheid

Hukou

Ieder gezin heeft een *hukou ben* (*hukou ben* = familiehuishoudregistratieboekje) waarin alle mutaties zoals verhuizing, geboorte, huwelijk en overlijden worden geregistreerd. Het huishoudregistratiebewijs is eigenlijk tevens een ‘binnenlands paspoort’ waarmee de Chinese overheid migratie van het platteland naar de steden probeert te reguleren. De enige instantie die wijzigingen mag aanbrengen in de *hukou* is het Bureau voor Openbare Veiligheid (*Public Security Bureau*, PSB), verantwoordelijk voor de bevolkingsregistratie in China.

Onder het huishoudregistratiesysteem zijn alle families in China verdeeld in plattelands- en stedelijke huishoudens. Het is moeilijk maar niet onmogelijk om deze classificatie te wijzigen. Sommige steden hebben soepele regels voor mensen die nodig zijn bij de ontwikkeling van de lokale economie (bijvoorbeeld hooggeschoolden en investeerders) en aan bepaalde voorwaarden voldoen. Degenen die een stedelijke huishoudregistratie hebben, krijgen gemakkelijker toegang tot onderwijs, medische zorg, huisvesting en andere sociale voorzieningen. Voor mensen die hun huishoudregistratie op het platteland hebben zijn deze voordelen niet beschikbaar, ook al wonen en werken zij in een stad. Vaak is het zelfs zo dat deze mensen extra toeslagen moeten betalen, bijvoorbeeld om hun kinderen in de stad waar zij wonen naar school te kunnen laten gaan.

Hoewel het *hukou*-systeem niet afgeschaft zal worden, is de classificatie platteland/stedelijk eind 2001 in een aantal provincies wel afgeschaft. Via een wet die nu nog in de maak is zal uiteindelijk een geünificeerd systeem komen dat het onderscheid platteland/stedelijk formeel wegneemt. De *hukou* zal dan enkel nog gebruikt hoeven te worden ter identificatie van personen en voor het bijhouden van het bevolkingsaantal.¹¹⁴

Vanaf 1 oktober 2001 zijn hervormingen ingevoerd, waardoor het mogelijk wordt voor personen die langere tijd legaal werken en over huisvesting beschikken in een andere plaats dan die waar hun *hukou* is geregistreerd, om een permanente verblijfsvergunning te krijgen voor de plaats waar ze daadwerkelijk verblijven. Sinds 2002 moeten steden die kleiner zijn dan 100.000 personen een stedelijke *hukou* verstrekken aan mensen van het platteland die een vaste baan en huisvesting hebben in de stad.¹¹⁵

¹¹⁴ Pepole's Daily Online, 24 februari 2005, geraadpleegd via www.english.peopledaily.com.cn; China Daily, 3 maart 2005, geraadpleegd via www.china.org.cn

¹¹⁵ Shanghai Star, Stemming the human tide, 12 juni 2003.

De genoemde hervormingen hebben zich in de verslagperiode doorgezet. Zo is vanaf 1 oktober 2004 in Shanghai een pilot begonnen op basis waarvan personen met een niet-stedelijke huishoudregistratie een permanente verblijfsvergunning kunnen krijgen. Zij genieten dan dezelfde voordelen op het gebied van sociale voorzieningen en onderwijs voor kinderen als de personen met een stedelijke huishoudregistratie. Om in aanmerking te komen voor een permanente verblijfsvergunning moet betrokkene wel al langere tijd wonen en werken in de stad. De kaart kost 25 RMB (ongeveer 2,50 €).¹¹⁶ Een ander voorbeeld van de hervormingen is de zogenaamde *Spring Breeze Action*, die de Chinese regering in februari 2005 is gestart. Deze actie vereenvoudigt de procedure voor migrantenarbeiders om in aanmerking te komen voor werk in de steden. Zo is de identiteitskaart de enige kaart die nog overgelegd moet worden.¹¹⁷

Sinds augustus 2003 gelden nieuwe maatregelen die de verblijfsrestricties afzwakken. De belangrijkste wijziging is dat ouders van nieuwgeboren kinderen kunnen kiezen of het kind de verblijfplaats van de vader of de moeder krijgt. Ook wordt de verblijfplaats gehandhaafd van personen die veroordeeld zijn tot gevangenisstraf of een heropvoedingskamp in een andere plaats.

Hukou-registratie

In principe kan iedereen met de Chinese nationaliteit zich laten registreren in het *hukou*-systeem, ook op latere leeftijd. Mensen die zich na langdurig verblijf in het buitenland na terugkeer opnieuw willen laten registreren, kunnen dat doen zonder dat sprake is van een boeteheffing. Wel kan het voorkomen dat mensen als gevolg van bureaucratische hindernissen enige moeite moeten doen voordat de registratie geaccepteerd wordt. Ook komt het voor dat Chinezen zich niet laten uitschrijven bij vertrek uit China en bij terugkeer vaak nog in het bezit zijn van de *hukou*-registratie.

Wanneer Chinezen met hun in Nederland geboren kinderen terugkeren naar China, kunnen zij de kinderen laten inschrijven in hun *hukou*. Zij hoeven daarvoor slechts de geboortebewijzen van de kinderen te overleggen. Er wordt geen boete opgelegd voor deze registratie na terugkeer. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen legaal of illegaal verblijf in het buitenland. Indien Chinezen zich tijdens verblijf in het buitenland niet aan de gezinsplanningsregels gehouden hebben, is men verplicht na terugkeer een *social compensation fee* te betalen.¹¹⁸ Registratie van kinderen en het betalen van een *social compensation fee* gaan meestal gelijk op, maar de concrete invulling verschilt per provincie.

¹¹⁶ 'Residence card open for migrants', Shanghai Daily, 9 oktober 2004.

¹¹⁷ 'Fewer hurdles for migrant workers', China Daily, 21 februari 2005.

¹¹⁸ Zie 3.1.2 inzake wetgeving met betrekking tot gezinsplanning.

Uitschrijving hukou

In dorpen wordt de huishoudregistratie over het algemeen jaarlijks gecontroleerd. Van degenen die langer dan een half jaar verdwenen zijn worden de namen doorgegeven aan het Bureau voor Openbare Veiligheid (PSB). Uit ervaring (in met name Wencheng, provincie Zhejiang) blijkt dat inwoners van dat gebied worden uitgeschreven uit de *hukou* wanneer zij langer dan drie jaar weg zijn.

Volgens de PSB van Shanghai is het niet mogelijk te controleren wie nog wel en wie niet meer aanwezig zijn, omdat migratie veel voorkomt. Slechts wanneer men zich officieel laat uitschrijven wordt de *hukou* opgeheven. Er blijven over de betrokken personen echter nog wel tientallen jaren data beschikbaar in de passieve registers.

Overlijden

Wanneer iemand komt te overlijden wordt door het ziekenhuis, het wijkcomité of de politie een overlijdensakte opgemaakt. De overlijdensakte wordt verstrekt aan het bureau van de PSB waar de overledene staat geregistreerd. Dit bureau registreert na ontvangst van de akte het overlijden in het betreffende *hukou*-boekje. De naam van de overledene blijft geregistreerd en opvraagbaar in de archieven van de PSB. Na een bepaalde periode brengt de PSB de persoonsdossiers over naar het archiefbureau. Naast de PSB ontvangt de begrafenisondernemer ook een overlijdensakte. De akte is noodzakelijk voordat iemand begraven kan worden.

Identiteitskaart

Elke Chinese burger die woonachtig is in China is verplicht binnen één maand na zijn zestiende verjaardag een identiteitskaart aan te vragen én te verkrijgen.¹¹⁹

Daarop zijn twee uitzonderingen:

- Indien de burger in actieve dienst is van de *People's Liberation Army* of de *People's Armed Police*. In deze gevallen dragen soldaten en bewapende agenten een speciale identiteitskaart bij zich die wordt uitgegeven door het Centrale Militaire Comité respectievelijk de *People's Armed Police*.
- Indien de burger is veroordeeld tot dienstverlening, onvoorwaardelijke gevangenisstraf voor een bepaalde periode, heropvoeding door arbeid of gedetineerd is. In deze gevallen dient de identiteitskaart onmiddellijk na vrijlating te worden aangevraagd.¹²⁰

¹¹⁹ De kaart hoeft niet in persoon afgehaald te worden. Wanneer iemand anders de kaart komt halen, moet deze persoon wel alle relevante bewijsstukken kunnen overleggen.

¹²⁰ Zie de artikelen 2 en 10 van de Regulations of the PRC concerning Resident Identity Cards (the ID regulation), 6 september 1985 en artikel 6 van de Implementation Rules of the ID Regulation van 28 november 1986, geamendeerd op 1 oktober 1999.

Volgens de Chinese wet- en regelgeving dient een Chinees staatsburger zijn identiteitskaart te allen tijde bij zich te dragen.¹²¹ Het is bij een groot aantal handelingen en gebeurtenissen verplicht om de identiteitskaart te tonen.¹²²

De identiteitskaart wordt aangevraagd bij het lokale politiebureau dat in elke wijk (stad) of gewest (dorp) te vinden is. De kosten van de identiteitskaart bedragen 5, 10 of 20 RMB¹²³ (voor respectievelijk arme gebieden, gewone gebieden en speciale economische zones). Indien men de kosten niet kan betalen, kunnen deze worden kwijtgescholden.¹²⁴ Het komt echter in sommige rurale en zeer arme gebieden voor dat burgers geen identiteitskaart aanvragen vanwege het ontbreken van vervoer, of geld voor vervoer, naar het lokale politiebureau.

Nieuwe identiteitskaart

De Chinese regering heeft besloten om vanaf 2004 de komende vijf tot zes jaar nieuwe plastic identiteitskaarten te verstrekken. Eind 2008 zou iedereen in China een dergelijke kaart moeten hebben. De *smart card* vervangt de in 1985 ingevoerde papieren identiteitsbewijzen, die relatief eenvoudig te vervalsen zijn. Op de nieuwe kaarten is een chip verwerkt met persoonlijke informatie van de eigenaar. Hiermee kunnen de gegevens direct worden gecontroleerd in een centraal bestand van het Bureau voor Openbare Veiligheid in Peking. Op de kaart staat informatie als naam, geslacht, bevolkingsgroep, geboortedatum, adres, identiteitsnummer, foto, geldigheid en plaats van afgifte. De nieuwe identiteitskaart kwam in maart 2004 beschikbaar in Peking, Tianjin, Shanghai, Shenzhen en Changsa.¹²⁵ De kosten voor de nieuwe kaart zijn 20 RMB. Voor mensen die de kosten niet kunnen betalen zijn er speciale regelingen.¹²⁶ Ook jongeren onder de 16 zouden de nieuwe kaart aan mogen vragen. De ouders moeten echter wel toestemming geven.¹²⁷

Zoekgeraakte of gestolen identiteitskaart

Bij verlies of diefstal van een identiteitskaart, kan via het lokale politiebureau een nieuwe kaart aangevraagd worden. Er moet een boete betaald worden en de aanvrager moet een aantal pasfoto's inleveren voor heruitgifte.

¹²¹ Artikel 33 van de Implementation Rules of the ID Regulation.

¹²² Zie het algemeen ambtsbericht China van maart 2003 (bijlage III) voor een overzicht van situaties waarbij een identiteitskaart moet worden getoond.

¹²³ 100 RMB is ongeveer 10 Euro.

¹²⁴ 'Notice on Fees for Forge-prevention ID Card', Ministry of Justice and the State Planning Committee, 3 juli 1995.

¹²⁵ 'Miljard Chinezen krijgt nieuwe identiteitskaart', ANP, 27 augustus 2003; 'Smart ID cards', Xinhua, 29 januari 2004.

¹²⁶ 'Chinese citizens to use new ID cards next year', Xinhua, 18 december 2003.

¹²⁷ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.168), oktober 2004

De *hukou*-gegevens en eventuele aanvragen van eerdere identiteitskaarten zijn beschikbaar op het lokale politiebureau. Het inleveren van de pasfoto's hoeft overigens niet door de persoon zelf te gebeuren.¹²⁸

Paspoort

In China bestaan diplomatieke, dienst- en gewone paspoorten.¹²⁹ Om naar het buitenland te kunnen reizen moeten Chinezen een paspoort aanvragen. Er is geen toestemming van de werkeenheden meer nodig om een paspoort te kunnen krijgen.

In een honderdtal grote en middelgrote steden kan via een vereenvoudigde procedure een paspoort worden aangevraagd.¹³⁰ Voorheen moesten aanvragers van een paspoort verscheidene documenten inleveren met toestemming van hun werkgever of school en een uitnodiging uit het buitenland. Aanvraagformulieren waren slechts op één plaats verkrijgbaar en er waren lange wachttijden. In de nieuwe procedure is slechts nog de identiteitskaart nodig, een pasfoto en een identiteitsbewijs waaruit blijkt dat de aanvrager geregistreerd is in de stad waar de aanvraag wordt gedaan. Bovendien hebben de afgeevende instanties hun persoonsregistratie databestanden geactualiseerd, waardoor controle van de opgegeven gegevens sneller wordt uitgevoerd.¹³¹

De paspoortaanvraagformulieren zijn af te halen bij postkantoren en politiebureaus door de hele stad en ze zijn te downloaden van internet. Het paspoort kan binnen tien werkdagen worden afgehaald.

De vereenvoudigde procedure is niet voor iedereen toegankelijk. Hoge ambtenaren moeten nog steeds om toestemming vragen van hun departement en personen die gezocht worden voor een misdrijf of tegen wie een rechtszaak loopt, kunnen evenmin van de procedure gebruik maken.¹³²

Reizen naar het buitenland

Voor alle landen ter wereld heeft een Chinees staatsburger een inreisvisum nodig. Het uitreisvisum is sinds januari 2002 afgeschaft.¹³³ De uitreis van een Chinees burger wordt nog wel steeds geregistreerd.

¹²⁸ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.170), oktober 2004

¹²⁹ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de verschillende soorten paspoorten in China het Algemeen ambtsbericht China van november 2001.

¹³⁰ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 23. In dit rapport wordt wel vermeld dat politieke dissidenten, religieuze leiders en etnische minderheden ondanks de vereenvoudigde procedure vaak moeilijkheden ondervinden bij het verkrijgen van een paspoort.

¹³¹ 'Passport Procedure Simplified, Reference Letter No Longer Needed', Shanghai Daily, 29 augustus 2002.

¹³² 'Getting Passport Easier', Shanghai Star, 5 september 2002.

¹³³ Zie over het uitreisvisum het algemeen ambtsbericht China van april 2004, pagina 41.

Op een luchthaven gebeurt deze registratie door de medewerkers van de *Entry & Exit* unit van het ministerie voor Openbare Veiligheid en bij andere manieren van grensoverschrijding wordt de uitreis geregistreerd door bijvoorbeeld de lokaal aanwezige militairen.

Officieel kunnen Chinese burgers slechts als toerist reizen naar landen waarmee China een *Approved Destination Status* (ADS)-overeenkomst heeft afgesloten.¹³⁴ Het aanvragen van een visum gebeurt in speciaal daarvoor aangewezen reisbureaus. Wanneer men naar een niet ADS-land wil afreizen, is men verplicht zich aan de inreisregels van het desbetreffende land te houden. Een visumaanvraag geschiedt via de desbetreffende ambassade of het desbetreffende consulaat.

Sinds juni 2003 kunnen Chinezen woonachtig in Peking, Shanghai en een achttal steden in de provincie Guangdong nu ook op individuele basis Hongkong en Macau bezoeken, en niet alleen meer in groepsverband. En in mei 2005 kondigden de Chinese staatsmedia aan dat China het verbod op zou heffen waarbij burgers al meer dan een halve eeuw niet naar Taiwan mogen reizen.¹³⁵

3.3.6 Rechtsgang

De rechtsgang in China voldoet niet aan de daarvoor internationaal geldende standaarden. Het rechtssysteem in China is een middel voor de CCP om macht uit te oefenen en het recht is ondergeschikt aan de politiek. Veel wetten zijn vaag geformuleerd en verdachten hebben slechts zeer beperkt toegang tot een advocaat. Bovendien zitten verdachten vaak lang vast voordat hen iets ten laste wordt gelegd of de zaak voor het gerecht komt. Ook worden mensen zonder vorm van rechtspraak gevangen gezet in zogenoemde heropvoedingskampen. Mishandeling en foltering van gevangenen komt op grote schaal voor ondanks een wettelijk verbod terzake.¹³⁶

¹³⁴ In mei 2004 is een ADS-overeenkomst tussen China en de EU tot stand gekomen die per 1 september 2004 in werking is getreden. Andere landen waarmee China een ADS-overeenkomst heeft gesloten zijn: Hongkong, Macao, Thailand, Singapore, Maleisië, Filippijnen, Australië (alleen voor Peking, Shanghai, Guangzhou), Nieuw Zeeland (alleen Peking, Shanghai, Guangzhou), Zuid-Korea, Japan (alleen Peking, Shanghai, Guangzhou), Vietnam, Cambodja, Myanmar, Brunei, Nepal, Indonesië, Malta, Turkije en Egypte.

¹³⁵ Reuters/ANP/RTR, 20 mei 2005.

¹³⁶ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention*. E/CN.4/2005/6/Add.4, 29 december 2004; 'World Report 2005: Overview of Human Rights issues in China', Human Rights Watch via www.hrw.org; UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (5.24-5.39), oktober 2004; US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005.

Verbetering van het rechtssysteem krijgt veel aandacht van de Chinese autoriteiten. Wel wordt ervoor gewaakt dat het machtsmonopolie van de CCP niet in gevaar komt.

Er zijn plannen over hervorming van de doodstraf en plannen dat niet de politie, maar de rechtbank de bevoegdheid krijgt mensen naar een heropvoedingskamp te sturen.¹³⁷

De Chinese regering investeert tevens in het verhogen van de kwaliteit van rechters. Men tracht de justitiële sector te professionaliseren en de rechterlijke macht meer onafhankelijk te laten worden. Dit wordt nagestreefd door meer gerichte werving van rechters en advocaten en strengere, gestandaardiseerde examens en betere opleidingen.¹³⁸

Een burgerlijk wetboek waarin ten minste 1200 civielrechtelijke artikelen worden opgenomen, is in de maak. Dit wetboek is met name gericht op particulier eigendom en landrechten. Op dit moment bestaat geen equivalent. De Chinese regering streeft naar afronding in 2010.

De overheid heeft in alle provincies en grote gemeenten bureaus voor rechtshulp opgericht. In totaal zijn er 2.156 bureaus voor rechtshulp, waarvan 32 op provinciaal niveau. Ook komen er steeds meer niet-gouvernementele bureaus voor rechtshulpverlening. Deze bureaus richten zich vooral op wet- en regelgeving bij verschillende arbeidsverhoudingen en de toepassing ervan bij arbeidsconflicten.

Per 1 mei 2005 is juryrechtspraak ingevoerd. Juryrechtspraak bestond al langer, maar regels en verantwoordelijkheden waren nauwelijks vastgelegd. Juryleden zijn benoemd op regionaal of districtsniveau en moeten voldoen aan minimale eisen van educatie. Verscheidene mensenrechtenorganisaties twijfelen of de juryrechtspraak een einde zal maken aan de volgens velen wijdverbreide corruptie binnen de Chinese rechterlijke macht.¹³⁹

Diverse landen, waaronder ook Nederland en de EU, hebben met China samenwerkingsprogramma's op het gebied van goed bestuur en mensenrechten, waarbij vaak de nadruk ligt op het bevorderen van de rechtsstaat.

3.3.7 Arrestaties en detenties

Opsporing

Ter opsporing van veroordeelde criminelen en verdachten wordt vaak een lijst van gezochte personen in kranten gepubliceerd en op televisie voorgelezen.

¹³⁷ 'Peking werkt aan ingrijpende hervorming justitie', ANP, 19 januari 2004.

¹³⁸ 'World Report 2005: Overview of Human Rights issues in China', Human Rights Watch via www.hrw.org

¹³⁹ ANP, 25 april 2005.

Daarnaast wordt soms gebruikt gemaakt van aanplakbiljetten.¹⁴⁰ Ook hotels krijgen een lijst van gezochte criminelen, omdat deze vaak in hotels zouden verblijven. In en om de lobby's van hotels en op busstations hangen posters van gezochte personen, waarin gewaarschuwd wordt dat deze personen gevaarlijk zijn. Voorts zijn er websites waarop lijsten met gezochte personen kunnen worden gevonden.¹⁴¹ Naast vermelding van de personalia worden in sommige gevallen de criminele delicten genoemd, zoals het beroven van een bank, moord of diefstal.

Arrestaties

In april 2001 startte de Chinese overheid een *strike hard* campagne. Deze campagne richtte zich op het tegengaan van geweldsmisdrijven en georganiseerde misdaad en corruptie, maar ook tegen separatisten, sektes, criminele groeperingen, massale bijeenkomsten en betogingen van boeren en arbeiders. Na '11 september' werd de *strike hard* campagne verscherpt, in het bijzonder tegen separatisten.¹⁴² Het is onduidelijk of de *strike hard* campagne officieel nog gaande is. In de praktijk wordt er in elk geval nog wel naar verwezen.¹⁴³

In de rapportage aan de leden van het Nationale Volkscongres meldde het Hooggerechtshof in maart 2005 dat in 2004 811.102 arrestaties van personen die worden verdacht van diverse criminele activiteiten zijn goedgekeurd. Verder zijn tegen ongeveer 867.000 personen rechtszaken gestart.¹⁴⁴

Corruptie

Corruptie is wijdverspreid in China. De Chinese overheid voert een actieve anti-corruptie campagne. De autoriteiten pakken corruptie aan door verdachte ambtenaren te arresteren en gerechtelijk te vervolgen. In 2004 verdachten de Chinese autoriteiten ruim 30.000 mensen van corruptie. Zes hoge ambtenaren werden in 2004 veroordeeld tot straffen variërend van elf jaar tot levenslang.¹⁴⁵

¹⁴⁰ UK Immigration and Nationality Directorate, China extended bulleting 2/2003, Legal system, appertaining to criminal law, of the People's Republic of China, februari 2003.

¹⁴¹ Het ministerie voor Openbare Veiligheid onderscheidt twee categorieën gezochte personen: klasse A en B. Klasse A betreft zeer gevaarlijke en agressieve personen. Op www.mps.gov.cn wordt een deel van klasse A met foto vermeld plus een omschrijving van de gepleegde criminele feiten en de personalia. Klasse B staat niet op de site. Op www.cpd.com.cn staat ook een lijst met gezochte personen (inclusief foto, personalia en identiteitskaartnummer).

¹⁴² Zie ook de paragrafen 2.3 en 3.5.2.

¹⁴³ AP, 18 december 2004.

¹⁴⁴ China Daily, 21 maart 2005, geraadpleegd via www.chinadaily.com; 'Meer dan 800.000 arrestaties in China', ANP, 9 maart 2005.

¹⁴⁵ China Daily, 21 maart 2005, geraadpleegd via www.chinadaily.com.

Detentie

Onder Chinees recht moet een verdachte binnen 24 uur iets ten laste worden gelegd. Dit kan uitgesteld worden tot 7 dagen en in uitzonderlijke gevallen tot 37 dagen.¹⁴⁶ Verdachten zitten echter vaak langer dan de wettelijke termijnen vast voordat hen iets ten laste wordt gelegd of de zaak voor het gerecht komt. De periode kan soms oplopen tot maanden.¹⁴⁷ Voorafgaand aan belangrijke internationale ontmoetingen of bijeenkomsten worden vaak enkele vooraanstaande gevangenen vrijgelaten.

Administratieve detentie

China had tot voor kort twee vormen van administratieve detentie. Het gaat om het systeem van *re-education through labour* (heropvoedingskampen) en het systeem van *custody and repatriation*. De tweede vorm werd per 1 augustus 2003 afgeschaft.¹⁴⁸

Re-education through labour (RTL)

RTL, *laojiao* in het Chinees, bestaat sinds 1957 en is bedoeld voor bestraffing van vergrijpen die niet ernstig genoeg zijn voor strafvervolging. De regeling geeft de PSB het recht burgers, zonder proces, hun persoonlijke vrijheid te ontnemen voor een periode van één tot drie jaar. Arrestatiebevelen zijn niet nodig. RTL werd onder andere gebruikt voor bestraffing van contra-revolutionairen. Deze term is inmiddels vervangen door de term 'misdaden tegen de nationale veiligheid'. De term is niet nader gespecificeerd zodat hij ruim geïnterpreteerd kan worden. De huidige regelgeving dateert uit 1982, maar conflicteert met meerdere wetten die tussen 1996 en 2000 door het Nationaal Volkscongres zijn aangenomen en met het Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten dat door China in 1998 werd getekend (maar nog niet geratificeerd).

RTL wordt gebruikt voor prostituees en hun klanten en voor drugsgebruikers. De laatste jaren worden ook aanhangers van Falun Gong, politieke activisten en leden van niet-geregistreerde kerken veelvuldig naar de heropvoedingskampen gestuurd.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Artikelen 60 tot 69 van de *Criminal Procedure Law of the People's Republic of China*.

¹⁴⁷ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (5.30-5.32), oktober 2004; VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention*. E/CN.4/2005/6/Add.4, 29 december 2004.

¹⁴⁸ Zie over *Custody and repatriation of vagrants and beggars in urban areas* het algemeen ambtsbericht China van april 2004, pagina 45.

¹⁴⁹ Volgens de in Amerika gevestigde mensenrechtenorganisatie Dui Hua bestaan verschillende soorten heropvoedingskampen, te weten (1) *custody and education* voor prostituees en hun klanten, *coercive drug habilitation* voor drugsgebruikers en *legal education* voor o.a. Falun Gong-aanhangers. In: 'Alex Ho case illustrates police use of custody and education', Dialogue, Issue 14, herfst 2004.

Volgens officiële bronnen in 2003 zaten er toendertijd meer dan 250.000 personen opgesloten in heropvoedingskampen. Volgens een rapport van het Chinese Hooggerechtshof bestaat de capaciteit van de 340 heropvoedingskampen uit 300.000 mensen.¹⁵⁰

RTL is al meer dan tien jaar omstreken onder Chinese rechtsgeleerden. In diverse kringen worden momenteel hervormingsvoorstellen besproken mede in het kader van het ratificatieproces van het Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten.¹⁵¹

Een mogelijke verandering is dat het besluit om iemand naar een heropvoedingskamp te sturen voortaan door de rechtbank wordt genomen in plaats van door de politie.

Situatie in gevangenissen en detentiecentra

Volgens cijfers die de Chinese regering in oktober 2004 bekend maakte, telt China anderhalf miljoen gevangenen, waarvan 70.000 vrouwen en 19.000 minderjarige criminelen, verspreid over 670 gevangenissen.¹⁵² De Chinese autoriteiten laten weinig tot geen onafhankelijke inspecteurs toe tot gevangenissen en heropvoedingskampen. Desondanks kreeg de VN-werkgroep inzake arbitraire detentie in de verslagperiode de gelegenheid een aantal, van tevoren aangewezen, detentiecentra te bezoeken.¹⁵³

De omstandigheden in de meeste politiecellen, detentiecentra, gevangenissen en heropvoedingskampen zijn zwaar. Gevangenissen zijn vaak overvol en er is gebrekkig sanitair. De gezondheids- en voedingssituatie in gevangenissen is slecht.¹⁵⁴ Gevangenissen in China zijn vaak een bron van HIV-aids besmetting en verspreiding.

¹⁵⁰ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 6.

¹⁵¹ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention*. E/CN.4/2005/6/Add.4, 29 december 2004, pagina 13.

¹⁵² Reuters, 26 oktober 2004; US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 5.

¹⁵³ Zie paragraaf 3.2 voor een korte samenvatting van het rapport van de VN-werkgroep.

¹⁵⁴ UK Immigration and Nationality Directorate, *China Country Report (5.57-5.63)*, oktober 2004; US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005. Het aantal gevangenen zou de capaciteit van de 670 detentiecentra met 18% te boven gaan.

Psychiatrische instellingen

In 2002 rapporteerde *Human Rights Watch* dat tenminste 3.000 dissidenten, met name aanhangers van de Falun Gong en mensen die in het openbaar kritiek uitten over politieke vervolging of misdragingen van overheidsdienaren, gedurende de afgelopen twintig jaar voor gedwongen psychiatrische behandeling zijn opgenomen. Het Amerikaanse en het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken meldden ook dat personen, met name Falun Gong-aanhangers, veroordeeld worden tot opname in een psychiatrische instelling.¹⁵⁵

3.3.8 Mishandeling en foltering

Volgens de wet is foltering verboden. In de praktijk echter komen mishandeling en foltering door autoriteiten veel voor. Het gaat onder meer om verdachten in strafzaken, omstanders bij protesten, migrantarbeiders, landlopers en prostituees. Methodes zijn schoppen, slaan, elektrische schokken, ophanging bij de armen, boeien in pijnlijke posities, slaap- en voedselonthouding.¹⁵⁶

Het recht van de verdachte om te zwijgen is in het Chinese recht niet ingevoerd hetgeen tot verhoogd risico op gedwongen bekentenissen en foltering leidt. Door foltering overlijden verdachten in detentie. De overheid erkent het probleem van foltering en afgedwongen bekentenissen, maar de maatregelen die genomen worden lijken onvoldoende te zijn om de foltering tegen te gaan.¹⁵⁷ Met name tijdens *strike hard* campagnes, waar processen onder grote tijdsdruk staan en quota worden gehanteerd, wordt gebruik gemaakt van foltering om bekentenissen af te dwingen, hoewel dat officieel verboden is.¹⁵⁸

Het ministerie van Openbare Veiligheid en het ministerie van Justitie hebben in augustus 2003 nieuwe regels uitgevaardigd waardoor politie onder striktere controle staat om geweld en mishandeling tegen te gaan. De regels gaan ook tegen dat onder dwang verkregen bewijs en bekentenissen worden gebruikt bij niet-strafrechtelijke (administratieve) zaken.¹⁵⁹

¹⁵⁵ 'Dangerous Minds', Human Rights Watch, augustus 2002; US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005; UK Immigration and Nationality Directorate, *China Country Report (5.72)*, oktober 2004.

¹⁵⁶ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005; Amnesty International, ASA 17/051/2004, 6 oktober 2004.

¹⁵⁷ Rapporteurs sans Frontières Press Release, 2 december 2004; US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005.

¹⁵⁸ 'China: Horrific New Year', Amnesty International Press Release, 9 februari 2005.

¹⁵⁹ AP, 4 augustus 2004; Xinhua news agency, 5 april 2005; ANP, 17 mei 2005; 'News Update' in China Rights Forum, No. 3, 2004 van Human Rights in China.

Indien foltering wordt geconstateerd, wordt de betrokken gevangenisbewaarder gestraft. Een aantal politieagenten is veroordeeld wegens marteling.

In de verslagperiode kregen twee agenten levenslang voor het doodmartelen van een verdachte. In een andere zaak kregen twee agenten één respectievelijk twaalf jaar nadat een verdachte was overleden aan de gevolgen van mishandeling.¹⁶⁰

Een Chinese man die elf jaar in de gevangenis heeft gezeten omdat hij zijn vrouw zou hebben vermoord, heeft een schadeloosstelling geëist nadat bleek dat zijn vrouw nog in leven was. Betrokkene beweert dat hij door marteling werd gedwongen de moord te bekennen. De zaak heeft in China veel publiciteit gekregen en opwinding veroorzaakt over de willekeur in het rechtssysteem en gewelddadige verhoormethodes van de politie. De rechtbank die de man had veroordeeld, heeft verklaard geen bewijs meer te accepteren dat is verkregen door marteling.¹⁶¹

3.3.9 Verdwijningen

Het komt geregeld voor dat personen worden opgepakt of gearresteerd zonder dat familie hiervan op de hoogte wordt gesteld.¹⁶²

3.3.10 Buitengerechtelijke executies en moorden

Door de Chinese staatsmedia werd een aantal buitengerechtelijke executies gerapporteerd. Er zijn echter geen statistieken beschikbaar.¹⁶³

3.3.11 Doodstraf

Het Chinese wetboek van strafrecht noemt 73 misdrijven waar mogelijk de doodstraf op staat, waaronder:

- politieke misdrijven als het verraden van militaire geheimen en contra-revolutionaire activiteiten;

¹⁶⁰ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005.

¹⁶¹ AP, Reuters, 14 april 2005; ANP, 12 mei 2005.

¹⁶² US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005.

¹⁶³ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005.

- delicten als moord, drugssmokkel, handel in vrouwen en kinderen, brandstichting, smokkel, verspreiding van bijgeloof, vandalisme, het exploiteren van prostituees, en groepsgevechten;
- economische overtredingen als diefstal, omkoping, corruptie, verduistering, belastingontduiking, vervalsing, bankfraude met gebruik van valse documenten en het indienen van valse verzekeringsclaims.

Voltrekking van de doodstraf is uitge sloten voor personen die tijdens het plegen van een vergrijp nog minderjarig of zwanger zijn.

De Chinese overheid maakt het aantal gevallen waarin de doodstraf werd opgelegd of uitgevoerd niet openbaar. De voorzitter van het Hooggerechtshof verklaarde in maart 2005 wel dat in 2004 767.951 criminelen zijn veroordeeld. Zo'n 20 procent daarvan werd veroordeeld tot straffen langer dan vijf jaar, levenslang of de doodstraf.¹⁶⁴

Volgens Amnesty International werden in 2004 ten minste 3400 mensen gerechtelijk geëxecuteerd in China. De aantallen betreffen grotendeels berekeningen op basis van berichtgeving in de media van individuele zaken. Het werkelijke aantal gerechtelijke executies zou rond de 10.000 liggen.

China executeert jaarlijks meer mensen dan andere landen in de rest van de wereld tezamen.¹⁶⁵ Executies vinden soms al enkele uren na de veroordeling plaats. Soms worden groepen misdadigers gelijktijdig geëxecuteerd, samenvallend met belangrijke bijeenkomsten van de CCP of bijvoorbeeld op de anti-drugs dag. De meeste executies vinden plaats door middel van een nekschot. De laatste jaren is het gebruik van dodelijke injecties toegenomen.¹⁶⁶ Deze injecties worden onder andere toegediend in mobiele executiekamers die het mogelijk maken ook in kleinere gemeenschappen de doodstraf uit te voeren.¹⁶⁷

Al langere tijd is een discussie gaande in de gespecialiseerde pers, academische en overheidskringen over hervorming van de doodstraf. Voorstellen worden besproken om het aantal misdrijven waar de doodstraf op staat te verminderen (bijvoorbeeld economische misdrijven uitsluiten)¹⁶⁸, en om bij elke opgelegde

¹⁶⁴ 'Death penalty in China to undergo stricter review', www.chinanews.cn, 9 maart 2005.

¹⁶⁵ Volgens Amnesty International werden in 2004 ten minste 3797 gevangenen gerechtelijk geëxecuteerd in 25 landen. In 64 landen werden bovendien 7395 mensen ter dood veroordeeld. 'Death penalty: 3797 executed in 2004', Amnesty International Press release, 5 april 2005 en 'Facts and figures on the death penalty', Amnesty International via www.amnesty.org, geraadpleegd op 31 mei 2005.

¹⁶⁶ ANP, 28 september 2004; ANP, 9 februari 2005.

¹⁶⁷ 'China zet mobiele executiekamers in', ANP, 18 december 2003; 'China's death on wheels', Straits Times, 13 maart 2003.

¹⁶⁸ China Radio International, 10 maart 2005, geraadpleegd via www.en.chinabroadcast.cn.

doodstraf een tweede beoordeling te laten plaatsvinden door het Hooggerechtshof, eventueel in samenwerking met de hoogste rechtbank uit de betreffende provincie. Een andere overweging is om de lagere rechtbanken hun macht te ontnemen om doodstraffen te kunnen uitspreken.

De voorstellen lijken concrete vorm aan te nemen. Begin volgend jaar zou de wetgeving omtrent beroepsprocedures tegen doodvonnissen zo aangepast moeten zijn dat ter dood veroordeelden voor het Hooggerechtshof mondeling in beroep kunnen gaan tegen de opgelegde doodstraf. Het hoogste Chinese rechtcollege gaat dan zelf alle doodvonnissen heroverwegen. Tot nu toe wordt dat overgelaten aan de provinciale rechtbanken. Door gebrek aan voldoende professionaliteit en door corruptie wekt deze praktijk verschillende uitspraken in vergelijkbare casussen in de hand. De Chinese overheid hoopt met de voorgenomen maatregel op meer uniformiteit en zorgvuldige afwegingen in doodvonnissen.¹⁶⁹

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Vrouwen

Sociaal-economische positie

In de verslagperiode meldden de Chinese autoriteiten dat grote inspanningen worden geleverd om de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen op sociaal-economisch gebied op te heffen. Hiertoe is gestart met de uitvoering van het *Program for the Development of Chinese Women (2001-2010)*. Diverse wet- en regelgeving zal aangepast worden om discriminatie van vrouwen tegen te gaan. Eén van de wetten waar momenteel aan gewerkt wordt is de Wet ter bescherming van vrouwenrechten.¹⁷⁰

Hoewel in het Chinese communistische systeem in theorie sprake is van gelijkheid van mannen en vrouwen, bestaan in de praktijk nog steeds verschillen tussen mannen en vrouwen. Wat de arbeidsmarkt betreft zijn vrouwen vaak werkzaam in de laagst betaalde sectoren. In het algemeen bekleden mannen hogere posities. Met de liberalisering van de arbeidsmarkt neemt de inkomensongelijkheid tussen mannen en vrouwen toe. Met name bij de privatisering van staatsbedrijven zijn veel vrouwen werkloos geworden.

¹⁶⁹ 'Change of review on death penalty vital', China Daily, 4 maart 2005, geraadpleegd via www.chinadaily.com.cn. 'Experts call for revision of death penalty system', www.dynamic.sohu.com, 10 maart 2005; 'Local courts to lose execution power', South China Morning Post, 30 november 2004; ANP/AFP, 13 oktober 2004; ANP, 9 maart 2005.

¹⁷⁰ 'Gender equality hits mainstream', China Daily, 3 maart 2005. Vergelijk ook: 'Women and Men in China – facts and figures 2004', Department of Population, Social, Science And Technology in samenwerking met het National Bureau of Statistics.

Ook in hogere politieke en ambtelijke functies zijn vrouwen ondervertegenwoordigd. In het onderwijs wordt de genderongelijkheid kleiner. Dit geldt vooral voor de steden. Steeds meer meisjes gaan naar school. Er gelden voor Chinese vrouwen geen bijzondere gedrags- en kledingcodes. Wel zijn de rolpatronen en verwachtingen nog traditioneel.¹⁷¹

Handelingsbekwaamheid

Vrouwen zijn net als mannen vanaf hun achttiende jaar handelingsbekwaam.¹⁷² Een vrouw kan zelfstandig een identiteitsdocument of paspoort aanvragen zonder dat daarvoor toestemming nodig is van bijvoorbeeld haar echtgenoot.

Traditioneel huwelijk

Met name op het platteland komt het regelmatig voor dat een stel trouwt volgens een traditionele huwelijksceremonie of gaat samenwonen omdat bijvoorbeeld de huwbare leeftijd nog niet is bereikt.¹⁷³ In de praktijk worden deze samenlevingsvormen door de omgeving en lokale autoriteiten geaccepteerd zijnde getrouwd. Echter, om voor de wet rechtsgeldig te zijn moet een huwelijk zijn geregistreerd bij het huwelijksbureau.

Scheidingen

Onder de regels voor huwelijksregistratie (zie paragraaf 3.1.2) kunnen ook vrouwen gemakkelijk een scheiding aanvragen. In 2004 zijn 1.6 miljoen echtparen gescheiden; 21% meer dan in 2003. Scheiden is maatschappelijk geaccepteerd in China. Het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken meldt dat echtparen bij een scheiding afspraken moeten maken over de verdeling van eigendommen. Komen ze er samen niet uit dan spreekt de rechtbank zich uit in het voordeel van de vrouw en eventuele kinderen.¹⁷⁴

Ongehuwde moeders

Na een scheiding blijft een kind vaker bij de moeder. In de Chinese wet is vastgelegd dat als het kind bij de moeder blijft, de vader aan de opvoeding moet blijven meebetalen.¹⁷⁵

¹⁷¹ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005. Vergelijk ook 'Work harder for women's rights', China Daily Opinion Page, 3 maart 2005.

¹⁷² Grondwet van de Volksrepubliek China, Art. 33, 34 en 48. Law of the People's Republic of China on the Protection of Rights and Interests of Women, 1 oktober 1992, Ch. VIII, Legal Responsibility, Artt. 48-52 en General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China, 1 januari 1987, Ch. II, Artt. 9-11.

¹⁷³ Chinese marriage customs and Chinese wedding traditions (www.warriortours.com/intro/marriage.htm, geraadpleegd op 17 mei 2005).

¹⁷⁴ 'Divorces up 21% last year', Xinhua News Agency, 1 maart 2005, geraadpleegd via www.china.org.cn; UK immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.229), oktober 2004.

¹⁷⁵ 'Chinees kind blijft na scheiding vaker bij moeder', Trouw, 7 januari 2004.

Ongehuwde moeders zijn in China een vrijwel onbekend fenomeen, dat wil zeggen in China is vrijwel iedereen die kinderen heeft getrouwd of gescheiden. Vrouwen die buiten het huwelijk zwanger worden zullen al snel wegens sociale druk besluiten tot een abortus. Naast de sociale druk vanuit de omgeving, is er ook nog de financiële druk. Voor een kind dat buiten de gezinsplanningsregels geboren wordt, moet een *social compensation fee* worden betaald voordat het kind kan worden geregistreerd. Het kind kan worden geregistreerd in de *hukou* van de moeder.

Vrouwen met een in het buitenland geboren kind danwel kinderen kunnen terugkeren in de Chinese maatschappij.¹⁷⁶ In China bestaan geen opvanghuizen voor alleenstaande (minderjarige) moeders. Bij terugkeer naar China kunnen zij hulp vragen bij het buurtcomité in de plaats van herkomst. Via het buurtcomité kan een bijstanduitkering (*dibao*) worden aangevraagd. Behalve een uitkering kan een ongehuwde moeder ook sociale ondersteuning krijgen.

Het buurtcomité is uiteindelijk verantwoordelijk voor zorg en begeleiding. Kinderen van ongehuwde moeders die jonger zijn dan 16 jaar kunnen eventueel ook worden opgevangen in een kindertehuis.

*Militaire dienst*¹⁷⁷

Op grond van de noden van het leger, kunnen vrouwen worden opgeroepen voor militaire dienst vanaf hun achttiende jaar. Op basis van vrijwilligheid kunnen jongens en meisjes die nog geen 18 zijn eveneens dienst nemen. Ook vrouwen kunnen dienst nemen als beroepsmilitair.

Geweld tegen vrouwen

Vooraf huiselijk geweld tegen vrouwen komt veel voor in China. Volgens een onderzoek in 2003 van de *All China Women's Federation* (ACWF) komt in zeker 38% van alle huishoudens in China huiselijk geweld voor. Het werkelijke percentage kan zelfs nog hoger liggen, omdat een taboe rust op het buiten hangen van 'de vuile was'.¹⁷⁸ Er is geen aparte wet voor strafbaarstelling van huiselijk geweld. De huwelijkswet bevat wel enkele bepalingen over huiselijk geweld. Chinese vrouwen kunnen volgens deze wet voor hulp terecht bij de nationale en lokale ACWF en bij buurtcomités, dorpscomités, werkeenheden en de politie.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Dit geldt overigens ook voor Chinese echtparen die in het buitenland één of meer kinderen hebben gekregen die buiten de gezinsplanningsregels zijn geboren (zie bijvoorbeeld AP, Chinese couple with two children lose bid for refugee protection in Australia, 20 februari 2004).

¹⁷⁷ Zie ook paragraaf 3.4.4.

¹⁷⁸ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005; UK immigration and Nationality Directorate, *China Country Report* (6.221), oktober 2004.

¹⁷⁹ Marriage Law of the People's Republic of China, 1 jan.1981, geamendeerd op 28 april 2001, Ch.V, Art. 43.

Daar zal men proberen de problemen door bemiddeling op te lossen, en mocht dat niet slagen, de zaak doorverwijzen naar de rechtbank.¹⁸⁰ De huwelijkswet bepaalt dat huiselijk geweld en mishandeling, wanneer bemiddeling niet slaagt, wettelijk erkende redenen zijn voor echtscheiding.¹⁸¹ Voorts zijn er telefonische hulplijnen en privé-organisaties die vrouwen gratis juridische bijstand verlenen en advies geven. Het probleem hierbij is echter dat veel vrouwen, vooral op het platteland, niet weten waar ze voor advies terecht kunnen.

In zo'n 30 provincies en gemeenten in China zijn lokale wetten aangenomen tegen huiselijk geweld. De aan de overheid gelieerde Werkgroep tegen Huiselijk Geweld in China en de ACWF sporen misbruikte en mishandelde vrouwen aan om de daders aan te klagen. Daartoe zijn tevens speciale kantoren opgezet die de vrouwen kunnen helpen met het verzamelen van bewijs. In sommige gebieden zijn opvanghuizen voor vrouwen opgericht.¹⁸²

Mishandeling en verkrachting van vrouwen is strafbaar volgens het Chinese strafrecht.¹⁸³

Abortus

Gedwongen abortus is bij de wet verboden. Het komt echter vooral in rurale gebieden voor dat de druk van lokale gezinsplanningsambtenaren, die de doelen van het gezinsplanningsbeleid koste wat kost willen behalen, soms zo groot is dat vrouwen zich gedwongen voelen een abortus of sterilisatie te ondergaan.¹⁸⁴

Selectieve abortussen komen ook voor. Dit komt omdat vooral op het platteland een voorkeur voor jongens bestaat. Ook al is het volgens de gezinsplanningswet verboden om via een echo het geslacht van het kind te bepalen, toch zijn artsen tegen betaling bereid dergelijke echo's uit te voeren, en ook om selectieve abortus toe te passen op basis van het geslacht. China tracht met de campagne *Care for Girls* een einde te maken aan het aborteren van vrouwelijke foetussen.

¹⁸⁰ Marriage Law of the People's Republic of China, 1 jan.1981, geamendeerd op 28 april 2001, Ch.V, Art. 45.

¹⁸¹ Marriage Law of the People's Republic of China, 1 jan.1981, geamendeerd op 28 april 2001, Ch.V, Art. 32-b.

¹⁸² UK immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.223), oktober 2004; US Department of State, China Country Report on Human Rights Practices 2004, 28 februari 2005.

¹⁸³ De strafmaat voor verkrachting is niet minder dan 3 jaar en niet meer dan 10 jaar. Seksuele omgang met een meisje jonger dan 14 jaar wordt beschouwd als verkrachting. Straffen voor verkrachting van meisjes jonger dan 14 jaar zijn zwaarder (Criminal Law of the People's Republic of China, 14 maart 1997, Ch.IV, Artt. 236 en 237).

¹⁸⁴ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005.

Via geboorteklinieken wordt de boodschap van gelijkheid tussen meisjes en jongens verspreid.¹⁸⁵

Gezinsplanning in de praktijk

Het Chinese gezinsplanningsbeleid lijkt te zijn ingeburgerd.¹⁸⁶ Veel gezinnen wensen slechts één kind, vaak omdat het hebben van meer kinderen zwaarder en duurder is vanwege de *social compensation fee*.¹⁸⁷

Elke provincie heeft eigen regelgeving opgesteld wat betreft gezinsplanning. De implementatie is gedelegeerd aan de districten en ligt voor een groot deel bij de lokale gezinsplanningsambtenaren. De nadruk is meer komen te liggen op kwaliteit van de zorg en voorlichting. Wat betreft handhaving van het gezinsplanningsbeleid meldt de Chinese overheid dat er minder illegale praktijken voorkomen. In het verleden kwam het bijvoorbeeld voor dat beslag werd gelegd op huis of land als een familie de boete niet kon betalen. Volgens de wet kunnen burgers gezinsplanningsambtenaren aanklagen die hun bevoegdheden hebben overschreden.

Op elke 100 meisjes worden in China 119 jongens geboren. Met name op het platteland en in achtergebleven gebieden is de genderverhouding verstoord. Met de campagne *Care for Girls* stelt China zich ten doel de genderverhouding in 2010 op het normale niveau te brengen, te weten 105 jongens tegenover 100 meisjes.¹⁸⁸

3.4.2 Homoseksuelen

De situatie voor homoseksuele mannen en vrouwen is de laatste decennia aanzienlijk verbeterd. In 1997 werd 'straatschenderij' uit het strafrecht geschrapt; een misdaad op grond waarvan veel homoseksuelen werden opgepakt. En in 2001 werd homoseksualiteit van de lijst van geestesziektes geschrapt. De Chinese overheid tolereert homoseksualiteit zolang homoseksuelen niet openlijk kritiek uiten op het regime en niet al te openlijk voor hun seksuele geaardheid uitkomen.

Ondanks deze verbeteringen wordt het sociaal-maatschappelijk gezien nog steeds niet geaccepteerd dat personen van hetzelfde geslacht een relatie met elkaar

¹⁸⁵ UNFPA China, 'Sex ratio – facts and figures', juli 2004; 'China offers perks to stop aborting baby girls', Reuters 12 augustus 2004; 'Chinees verbod op selectieve abortus', ANP, 7 januari 2005.

¹⁸⁶ Catholics for a Free Choice, The United Nations Population Fund in China: a catalyst for change. Report on an interfaith delegation to China, november 2003.

¹⁸⁷ Zie hierover paragraaf 3.1.2.

¹⁸⁸ 'Sex Ratio – facts and figures', UNFPA China, juli 2004; AP, 7 januari 2005.

aangaan. De gemiddelde Chinees ziet homoseksualiteit weliswaar niet langer als crimineel gedrag, maar beschouwt het wel nog steeds als een ziekte. Het idee overheerst dat een Chinees uit piëteit aan de ouders en trouw aan de familiestamboom moet trouwen en voor nageslacht moet zorgen. Het komt daarom nog veel voor dat homoseksuelen onder druk van de familie een heteroseksueel huwelijk aangaan en kinderen krijgen.¹⁸⁹ Omdat homoseksualiteit sociaal nog niet geaccepteerd is stellen homoseksuelen mogelijke discriminatie niet aan de kaak en durven zij ook de hulp van bijvoorbeeld de politie niet in te roepen in geval van discriminatie.¹⁹⁰

Het is volgens sommige bronnen niet onmogelijk voor homoseksuelen om op sociaal en maatschappelijk gebied te functioneren, maar het is wel moeilijk. De autoriteiten bieden weinig bescherming.

Er is in China een aantal 'homohotlines' waar homoseksuelen terecht kunnen voor hulp en advies. Verder zijn er ongeveer 250 websites die als onderwerp homoseksualiteit hebben. Het is volgens bronnen voorgekomen dat gay-webmasters zijn gearresteerd op grond van het verspreiden van pornografie via het internet. In veel grote steden zijn homobars en cruiseplekken te vinden. Een aantal bekende popsterren komt openlijk uit voor hun homoseksualiteit. Zolang eigenaars en klanten van homobars de wetten niet overtreden, worden zij in het algemeen met rust gelaten door de politie.

Er is nauwelijks sprake van een zichtbare lesbische gemeenschap. De vrouwen durven niet openlijk naar buiten te treden uit angst voor represailles en voelen zich ook niet thuis in de setting van een bar. Lesbiennes zijn in het algemeen minder te vinden in homobars en geven de voorkeur aan *chatten* via internet en privé-salons.¹⁹¹ In Shanghai is een aantal uitgaansgelegenheden voor lesbische vrouwen te vinden.

3.4.3 Minderjarigen

Beleid minderjarigen

Sinds 1992, het jaar waarin werd gestart met de uitvoering van het *National Programme of Action (NPA) for Child Development in China in the 1990's*, hebben de Chinese overheid en organisatie s voor kinderen veel bereikt op het gebied van de promotie van kinderrechten en ontwikkeling van kinderen.

¹⁸⁹ 'Au moins 80 des gays chinois se marient au sexe opposé', AFP, 19 augustus 2004; ANP, 26 juli 2004.

¹⁹⁰ Voorbeelden van discriminatie: homoparen kunnen geen kind adopteren, homoseksuele mannen en vrouwen mogen geen bloeddonor zijn en homoseksuelen lopen op het werk vaak een promotie mis.

¹⁹¹ 'China's first lesbian film quietly tests limits', Reuters, 9 augustus 2002.

De Staatsraad heeft inmiddels een nieuw *NPA for Child Development* voor de periode 2001-2010 goedgekeurd. Aandachtspunten daarbij zijn het verminderen van de ongelijkheid in de ontplooiing van kinderen in de diverse regio's, het creëren van een betere leefomgeving, gezondheidszorg, opleiding en bescherming van de bevolking, en het beteugelen van de verdere verspreiding van HIV/aids onder kinderen.

Onderwijs

De leerplicht geldt in principe vanaf zes jaar. In sommige gebieden mag dit uitgesteld worden tot het kind de leeftijd van zeven jaar heeft bereikt.¹⁹² Ieder kind in China heeft een leerplicht voor de duur van negen jaar.¹⁹³ Volgens de Chinese overheid volgt 98,6 procent van de kinderen de verplichte zes jaar lagere school en 92,6 procent de verplichte drie jaar middelbare school.¹⁹⁴ Zeker voor arme gezinnen zijn de schoolkosten een grote belasting.

Het komt voor dat kinderen niet toegelaten worden op scholen ondanks het feit dat in artikel vier van de leerplichtwet neergelegd is dat overheid, scholen en ouders ervoor moeten zorgen dat het recht van de kinderen om onderwijs te volgen wordt gewaarborgd. Uitsluiting van onderwijs gebeurt in het geval ouders hun kind niet hebben geregistreerd¹⁹⁵ of in geval van migrantenkinderen, die in een andere woonplaats verblijven dan waar hun huishoudregistratie staat geregistreerd. De term migrantenkinderen verwijst hier naar kinderen van ouders die van het platteland naar de stad zijn verhuisd, veelal vanuit economische overwegingen, en veelal zonder dat hun huishoudregistratie is aangepast. De overheid uit de woonplaats, waar het kind geregistreerd is, wordt verantwoordelijk geacht voor het verschaffen van de verplichte negen jaar onderwijs.¹⁹⁶ Migranten kunnen hun kinderen in principe slechts naar school laten gaan in hun feitelijke woonplaats, indien zij beschikken over de juiste vergunningen en indien er plek over is in de klassen.¹⁹⁷ Het is de bedoeling dat steden in de toekomst het vergunningenbeleid ten gunste van de migranten versoepelen, net zoals in Shanghai is gebeurd.¹⁹⁸

¹⁹² Compulsory Education Law of the People's Republic of China (1 juli 1986), Art. 5.

¹⁹³ Idem Art. 2 en Education Law of the People's Republic of China (1 sep. 1995), Art. 18.

¹⁹⁴ UK immigration and Nationality Directorate, China Country Report (5.101), oktober 2004.

¹⁹⁵ Het komt voor dat ouders hun kind niet of pas later registeren. Vaak gaat het om 'ongeplande' (niet binnen de regels geboren) kinderen.

¹⁹⁶ Human Rights in China, Shutting out the Poorest, Discrimination against Migrant Children in City Schools, China Rights Forum, No. 2, 2002, pp. 4.

¹⁹⁷ Idem, pp. 6.

¹⁹⁸ Migranten met een niet-stedelijke huishoudregistratie kunnen in Shanghai een permanente verblijfsvergunning krijgen. Zij genieten dan dezelfde voordelen op het gebied van sociale voorzieningen en onderwijs voor kinderen als de personen met een stedelijke huishoudregistratie. Om in aanmerking te komen voor een permanente verblijfsvergunning moet betrokkene wel al langere tijd wonen en werken in de stad. 'Residence Policy Farsighted', China Daily, 13 september 2004; 'Residence card open to migrants', Shanghai Daily, 9 oktober 2004.

Het is voorgekomen dat geboortepanningsbureaus scholen die niet-geregistreerde kinderen aannamen een boete gaven.¹⁹⁹ Ook komt het veelvuldig voor dat openbare scholen extra gelden heffen voor migrantenkinderen of niet-geregistreerde kinderen. Niet-geregistreerde kinderen kunnen overigens alsnog geregistreerd worden na betaling van de *social compensation fee*. Ook komt omkoping van ambtenaren wel voor met als resultaat dat kinderen toch geregistreerd kunnen worden of toch naar school kunnen.

Veel migranten en ouders van niet-geregistreerde kinderen laten hun kinderen naar privé-migrantenscholen gaan die vaak goedkoper maar ook minder van kwaliteit zijn (zowel wat betreft niveau van het onderwijs als dat van de huisvesting). Diploma's van deze (veelal illegale) scholen worden echter niet erkend waardoor de kinderen niet verder kunnen leren. De Chinese autoriteiten sluiten geregeld illegale scholen omdat de voorzieningen niet adequaat (zouden) zijn.²⁰⁰ In deze gevallen gaat de overheid over tot het slopen van de gebouwen en geregeld vindt arrestatie van de schoolleiding plaats.²⁰¹ In sommige grote steden worden steeds meer migrantenkinderen toegelaten op openbare scholen. Bijvoorbeeld in Shanghai mogen migrantenkinderen niet meer worden uitgesloten van openbare scholen, en mag geen hoger schoolgeld gevraagd worden. Migranten die het schoolgeld niet kunnen betalen kunnen voor kwijtschelding in aanmerking komen.

Studeren in het buitenland

Een goede opleiding heeft in China een hoog aanzien. De plaatsen aan universiteiten in China zijn echter beperkt en de toelatingseisen zijn vaak hoog. Chinese ouders zijn bereid tot zware offers om hun (enig) kind toch te laten studeren. Studeren in het buitenland is daarom een alternatief. Er zijn in China vele bemiddelingsbureaus die reclame maken voor studies in het buitenland en bemiddelen bij het verkrijgen van visa. Een meerderheid daarvan is illegaal. De Chinese overheid waarschuwt tegen bemiddelingsbureaus die studenten grote sommen geld afhandig maken door hen in te schrijven voor niet bestaande studies. Ook wordt vaak ten onrechte een verblijfsvergunning in het vooruitzicht gesteld.

Leeftijdsopgave Chinese minderjarigen

Het leeftijdsverschil dat kan bestaan tussen opgave van leeftijd volgens de westerse of volgens de Chinese telling heeft niet te maken met de Chinese

¹⁹⁹ Human Rights in China, Shutting out the Poorest, Discrimination against Migrant Children in City Schools, China Rights Forum, No. 2, 2002, pp. 7.

²⁰⁰ De school heeft bijvoorbeeld geen stromend water, het gebouw is onveilig of de leraren zijn niet gekwalificeerd.

²⁰¹ Human Rights in China, Privately Run Migrant Schools in Beijing, Vital Community Resources Existing on Sufferance, China Rights Forum, No. 2, 2002, pp.18-19. In de verslagperiode zijn overigens geen gevallen bekend van arrestaties van de schoolleiding.

kalender, maar is een traditioneel gebruik.²⁰² Het verschil zit in het feit dat Chinese kinderen bij hun geboorte reeds als één jaar oud worden beschouwd. Iedere Chinees wordt voorts op Chinees Nieuwjaar een jaar ouder. Wanneer een kind dus een dag voor Chinees Nieuwjaar geboren is, kan het voorkomen dat wanneer het een dag oud is volgens westerse telling, het volgens de Chinese telling reeds twee jaar oud is.²⁰³

Meerderjarigheid en handelingsbekwaamheid

Een Chinees burger is meerderjarig vanaf 18 jaar.²⁰⁴ Volgens de Chinese wetgeving, zijn burgers vanaf de leeftijd van 16 jaar strafrechtelijk aansprakelijk. Kinderen tussen de 14 en de 16 jaar oud die een zware misdaad hebben begaan (zoals moord of verkrachting), zijn eveneens strafrechtelijk aansprakelijk.²⁰⁵

Een Chinees burger is handelingsbekwaam vanaf 18 jaar. Minderjarigen tussen de 16 en 18 jaar die door werk grotendeels in eigen onderhoud voorzien, worden geacht volledig handelingsbekwaam te zijn in het maatschappelijk verkeer. Een kind van 10 jaar of ouder is beperkt handelingsbekwaam. Een kind jonger dan 10 is niet handelingsbekwaam.²⁰⁶

Opvang

Minderjarigen die alleen komen te staan, worden in China in eerste instantie opgevangen door familieleden of als er geen familie meer is door goede bekenden uit de directe omgeving. Alleen in die gevallen dat een kind helemaal alleen staat, komt overheidsopvang aan de orde. Alleenstaande jongeren onder 16 jaar worden als regel ondergebracht in een weeshuis in de regio van herkomst. Alleenstaande jongeren van 16 of 17 jaar zullen eerder geplaatst worden in een verzorgingstehuis. Onderwijs of beroepstraining wordt vanuit die tehuizen gevolgd. Bij het bereiken van de leeftijd van 16 jaar kan desgewenst bemiddeld worden voor het vinden van werk of zelfstandig onderdak. In landelijke gebieden zorgt het dorps comité tezamen met de lokale gemeenschap voor onderdak en begeleiding.

Volgens het ministerie van Sociale Zaken zijn er in China 190 staatsweeshuizen of *Child Welfare* instituten. Het is de bedoeling dat het aantal instituten niet veel meer toe zal nemen. De Chinese overheid streeft er namelijk naar om kinderen via de zogenaamde *community based approach* bij familie of pleegouders in lokale gemeenschappen onder te brengen.

²⁰² Zie ook paragraaf 2.1.1 voor de Chinese kalender in het algemeen.

²⁰³ Lee Siow Mong, *Spectrum of Chinese Culture*, Petaling Jaya Malaysia, 1986.

²⁰⁴ Law on the Protection of Minors, Ch. 1, Art. 2. en website voor Chinees recht.

²⁰⁵ Criminal Law of the People's Republic of China, Ch. II, Art.17.

²⁰⁶ General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China, 1 jan. 1987, Ch. II, Artt. 11 en 12 en artikel 34 van de grondwet van de Volksrepubliek China.

Verder bestaan er in kleinere gemeenten verzorgingstehuizen, de *Social Welfare* instituten, waar zowel senioren als weeskinderen of gehandicapte kinderen worden opgevangen. Deze instituten staan onder toezicht van de lokale overheid. Er bestaan tevens veel particuliere opvanghuizen.

In 2001 en 2002 brachten medewerkers van de Nederlandse vertegenwoordigingen in China bezoeken aan diverse weeshuizen en *Social Welfare* instituten. Ook vonden enkele telefoongesprekken plaats.²⁰⁷ Het algemene beeld dat daardoor ontstond was dat de Chinese autoriteiten de laatste jaren veel aandacht besteden aan opvang van weeskinderen. UNICEF bevestigde dit algemene beeld destijds. Deze organisatie is in veel van de weeshuizen actief, en assisteert ook bij het vinden van alternatieve opvang voor minderjarigen, bijvoorbeeld in gastgezinnen. Het voor kinderopvang verantwoordelijke ministerie van Burgerzaken werkt intensief samen met UNICEF, maar ook met veel andere NGO's.²⁰⁸ De instituten voor kinderopvang moeten voldoen aan een basisstandaard. Er zijn geen aanwijzingen dat het algemene beeld aanpassing behoeft.

Terugkeer

In het ambtsbericht van 9 april 2001 over de positie van minderjarigen in China wordt een beschrijving gegeven van de behandeling van illegale emigranten bij terugkeer in China (pagina 22). Minderjarigen worden bij terugkeer niet gestraft wegens illegale emigratie. Het beginsel van niet-bestrafing van minderjarigen is vastgelegd in de wet op de bescherming van minderjarigen (*Law on the Protection of Minors*) van 4 september 1991, van kracht vanaf 1 januari 1992. Ingevolge artikel 38 van deze wet dienen minderjarigen vooral te worden opgevoed, overtuigd en verbeterd, en wordt opvoeding door de samenleving (ouders etc.) beschouwd als belangrijkste aanpak, en straf als een secundaire.

²⁰⁷ Het betrof de staatsweeshuizen en *Social Welfare Institutes* in de volgende plaatsen: Peking; Chongqing; Fuzhou (provincie Fujian); Guangzhou (provincie Guangdong); Nanchang (provincie Jiangxi); Ningbo, Qingtian en Wenzhou (provincie Zhejiang); Shanghai; Wuhan (provincie Hubei). Sommige tehuizen zijn meerdere malen bezocht. Van de meeste bezoeken zijn verslagen opgenomen in het Ambtsbericht Minderjarigen in China van 9 april 2001. In 2002 werden door medewerkers van de Nederlandse vertegenwoordigingen in China bezoeken afgelegd aan weeshuizen in de volgende plaatsen: Guangzhou (provincie Guangdong), Leshan (Sichuan provincie), Tianjin en Urumqi (provincie Xinjiang). Telefonisch contact om informatie te verkrijgen werd in 2002 opgenomen met weeshuizen en *Social Welfare Institutes* in de volgende plaatsen: Changchun (provincie Jilin), Changsha (provincie Hunan), Guiyang (provincie Guizhou), Huiyang (provincie Anhui), Kunming (provincie Yunnan), Lanzhou (provincie Gansu), Nanning (autonome regio Guangxi), Shijiazhuang (Hebei provincie), Xi'an (Shaanxi provincie), Yinchuan (Ningxia autonome regio), Zhengzhou (Henan provincie). Zie tevens het ambtsbericht 'minderjarigen in China; zelfredzaamheid, opvang en terugkeer' van 9 april 2001 (DPC/AM-709612).

²⁰⁸ Bijvoorbeeld *Save the Children* (kantoor in Peking), *Canadian International Development Agency* (kantoor in Peking) en de *Chi Heng Foundation* (gestationeerd in Hongkong; richt zich specifiek op aidswezen).

Bij aankomst op het vliegveld van Peking wordt de minderjarige opgevangen door de immigratiedienst. Betrokkene wordt daarna overgedragen aan zijn (naaste) familieleden die reeds tevoren gewaarschuwd zijn en als regel naar het vliegveld komen. Indien de familie armlastig is, zal het ministerie van Burgerzaken zorgdragen voor begeleiding naar de plaats van herkomst. Ditzelfde geschiedt indien er geen familieleden meer zijn. Betrokkene wordt in dit laatste geval door het ministerie van Burgerzaken begeleid naar zijn plaats van herkomst en door bemiddeling van dat ministerie aldaar ondergebracht in een weeshuis of verzorgingshuis of overgedragen aan het dorpscomité.

3.4.4 Dienstplichtigen

Militaire dienst

Er bestaat dienstplicht voor alle mannen tussen 18 en 22 jaar.²⁰⁹ De duur van de militaire dienst was voorheen drie jaar in de landmacht en vier jaar bij de marine en luchtmacht. In december 1999 is de diensttijd teruggebracht tot twee jaar voor alle militaire onderdelen. Tevens worden mannen aangemoedigd een aantal jaren als vrijwilliger dienst te nemen. Reserve-eenheden zijn oproepbaar in tijd van oorlog. De dienstplicht wordt als regel niet vervuld in het gebied waar een dienstplichtige vandaan komt, maar elders in China.

Mannelijke en vrouwelijke leerlingen en studenten die doorleren na de negen jaar leerplicht krijgen verplicht militaire training op school. De duur varieert van één tot enkele weken. De jongeren leren onder andere marcheren en schieten. Toetreden tot het leger is voor jongeren op het platteland een manier om het rurale leven te ontvluchten en een van de weinige mogelijkheden voor een opleiding en werk. Een baan bij het leger biedt veiligheid, prestige en carrièrekansen en is daarom gewild. In het kader van modernisering en herstructurering wordt het leger de komende jaren ingekrompen.²¹⁰

Registratie, keuring en oproep

In het jaar dat mannelijke burgers de leeftijd van 18 jaar bereiken zijn zij oproepbaar voor militaire dienst. Zij blijven oproepbaar totdat zij de leeftijd bereiken van 22 jaar. Werkeenheden dienen ervoor te zorgen dat alle mannelijke 18-jarigen worden geregistreerd. Het ieder jaar op te roepen aantal dienstplichtige rekruten wordt vastgesteld door het Centrale Militaire Comité (artikel 11).

²⁰⁹ Een Nederlandse vertaling van de dienstplichtwet uit 1984, gewijzigd 1998, is te vinden op: www.law.kuleuven.ac.be/chineesrecht/staatsrecht/staatsinrichting/leger/leger2.htm (geraadpleegd op 31 mei 2005).

²¹⁰ Over de inkrimping van het leger: 'China's National Defense in 2004', PRC: White Paper on National Defense, 27 december 2004.

Vanwege het grote aantal beschikbare kandidaten wordt slechts een klein percentage van de geregistreerde en medisch goedgekeurde mannelijke burgers daadwerkelijk opgeroepen. Volgens de geldende regels kunnen jonge vrouwen van 18-22 jaar opgeroepen worden als en voor zover daaraan behoefte bestaat (artikel 12). In de praktijk wordt ongeveer 10% van degenen die beschikbaar zijn voor militaire dienst daadwerkelijk in dienst genomen.

Dienstplichtigen krijgen een speciale identiteitskaart. In het Chinees heet deze: *junren shengfenzhen*, wat letterlijk betekent: identiteitskaart voor dienstplichtigen.²¹¹ Er zijn geen aparte paspoorten voor dienstplichtigen; ze gebruiken het reguliere paspoort.

Uitstel en vrijstelling

Uitstel van militaire dienst is mogelijk, indien de betrokkene studeert of kostwinner is (artikel 15). Vrijstelling van militaire dienst wordt verleend, indien de betrokkene een ernstig fysiek gebrek heeft (artikel 3).

Uitgesloten van militaire dienst zijn diegenen van wie conform het wetboek van strafrecht de politieke rechten zijn ontnomen (artikel 3).²¹² Ook worden dienstplichtige burgers die worden vastgehouden voor onderzoek of strafvervolgning niet gerekruteerd, evenmin als dienstplichtige burgers die een gevangenisstraf uitzitten of onder toezichtstelling staan (artikel 16).

Alternatieve dienstplicht

De mogelijkheid vrijstelling te verkrijgen wegens gewetensbezwaren bestaat niet. Een alternatieve dienstplicht bestaat evenmin.²¹³

Dienstplichtontduiking

Dienstplichtontduiking (ontduiking van registratie of keuring of het niet opkomen in daadwerkelijke dienst na te zijn geselecteerd) wordt ingevolge artikel 61 van de *Military Service Law* van 1 oktober 1984²¹⁴ gestraft met een boete, terwijl betrokkene door de lagere overheid als nog opgeroepen wordt om de dienstplicht te vervullen. Indien men na goedkeuring niet opkomt voor militaire dienst of weigert militaire oefeningen te doen, wordt men gedurende twee ja ren uitgesloten van

²¹¹ Beroepsmilitairen beschikken ook over een speciale identiteitskaart.

²¹² De artikelen 54-58 van het Chinese wetboek van strafrecht regelen het ontnemen van politieke rechten. Het gaat hier om het recht te stemmen en te worden verkozen, de vrijheid van meningsuiting, en een verbod tot functies bij de overheid of staatsbedrijven. De straf kan worden uitgesproken als iemand de staatsveiligheid in gevaar bracht, schuldig is aan moord, verkrachting, brandstichting, een ontploffing, vergiftiging, roof of ernstige verstoring van de sociale orde en wanneer iemand is veroordeeld tot levenslang of de dood.

²¹³ War Resisters' International 1998, p. 80 onder 2. Achterliggende bron is het Amnesty International rapport 'Conscientious objection to military service' van 1991.

²¹⁴ Zoals gewijzigd door artikel 10 van de Military Service Law Amendment Decision van 29 december 1998.

werk bij de overheid of een staatsbedrijf, van buitenlandse reizen, of hoger onderwijs.²¹⁵ In de grote steden onttrekken dienstplichtigen zich in toenemende mate aan selectie. Een aantal daarvan slaagt daarin door diverse redenen aan te voeren verband houdend met familie omstandigheden of fysieke gesteldheid. Omdat gekozen kan worden uit een groot aantal oproepbare dienstplichtigen, nemen de autoriteiten weinig maatregelen om dit tegen te gaan of te bestraffen.

Dienstweigering en desertie

Dienstweigering of het verlaten van de legereenheid wordt in vreedstijd administratief gestraft. In oorlogstijd is het een strafrechtelijk delict.²¹⁶ Ingevolge artikel 428 van het Chinese wetboek van strafrecht wordt het niet opvolgen van een dienstbevel door een officier gestraft met een gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaar, en indien dit gedrag leidt tot zware militaire verliezen, met ten minste vijf jaar. Het verlaten van de post of het verwaarlozen van de opgedragen taak wordt ingevolge artikel 425 bestraft met ten hoogste drie jaar gevangenis. Desertie (het verlaten van de troepen) is ingevolge artikel 435 in ernstige gevallen strafbaar met een vrijheidsstraf van ten hoogste drie jaar, in oorlogstijd met ten minste drie en ten hoogste zeven jaar. Desertie naar het buitenland wordt ingevolge artikel 430 bestraft met ten hoogste vijf jaar gevangenisstraf, in ernstige gevallen met ten minste vijf jaar.²¹⁷

²¹⁵ Artikel 61 (nieuw) luidt:

- In the event that the citizen obliged to perform military service (1) refuses or evades military service registration and physical examination; or (2) being eligible for military service refuses or evades drafting; the county-level government shall issue a reprimand for correction within a limited time.
- Where it is not remedied within the time limit, the county-level government shall enforce him to perform his military service and may impose a penalty fine.
- Those who commit the act (2) and refuse to remedy the situation shall, for a period of 2 years, be rejected to be recruited as a civil servant or an employee of a state enterprise, or to go abroad, or be enrolled in higher education.

²¹⁶ Artikel 62 van de Military Service Law stelt terzake: Military servicemen in actual service who refuse to perform duty or flee the armed forces with the aim of evading performance of military service shall be sanctioned with administrative punishments in accordance with the provisions of the Central Military Commission. Fleeing the armed forces during wartime shall constitute a criminal offence and [those persons] shall be investigated for criminal responsibilities according to law.

²¹⁷ Artikel 435: A serviceman who violates the draft laws and regulations by deserting his troop, if the circumstances are serious, shall be sentenced to fixed-term imprisonment of not more than three years or criminal detention. A serviceman who commits the crime in the preceding paragraph during wartime shall be sentenced to fixed-term imprisonment of not less than three years and not more than seven years.

Artikel 430: A serviceman who leaves his post without permission, flees the country or defects to a foreign country while outside the country during the course of performing official duties, undermines the national military interests and shall be sentenced to fixed-term imprisonment of not more than five years or criminal detention. Where circumstances are involved, the sentence shall be fixed-term imprisonment of not less than five years. A serviceman who uses an aircraft or a ship to desert or if other exceptionally serious circumstances are involved, shall be sentenced to fixed-term imprisonment of not less than ten years, life imprisonment or death.

Minderheden

In de *Military Service Law* staat dat burgers van de Volksrepubliek China, ongeacht hun nationaliteit, ras, beroep, familiale herkomst, godsdienstige overtuiging en opleidingsniveau, de plicht hebben hun militaire dienst te vervullen (artikel 3). In het algemeen worden militairen gerekruteerd uit de grootste bevolkingsgroep in China, de Han. Over de oproep tot dienstplicht bij etnische minderheden is geen informatie beschikbaar. Er zijn geen aanwijzingen dat leden van etnische minderheden vanwege hun etnische achtergrond vaker gerekruteerd of bij overtredingen extra zwaar bestraft worden.

3.5 Situatie in specifieke gebieden

3.5.1 Tibet

Bevolking

Het aantal Tibetanen in China wordt geschat tussen de vijf en zes miljoen.²¹⁸ Iets minder dan de helft van de Tibetanen is woonachtig in de Autonome Regio Tibet (hierna: Tibet), maar veel Tibetanen wonen ook in de ongeveer twaalf kleinere autonome Tibetaanse gebieden die zijn gelegen in de Tibet omringende provincies Sichuan, Qinghai, Gansu en Yunnan. Veel Han-Chinezen zijn de afgelopen decennia naar Tibet gemigreerd, daartoe aangemoedigd door overheidssubsidies. Meer dan de helft van de bevolking in de hoofdstad Lhasa is Han-Chinees, maar over heel Tibet bezien is volgens de Chinese overheid slechts zo'n vijf procent Han-Chinees. In dat percentage worden echter de grote aantallen Han-Chinese militairen en hun families niet meegerekend.²¹⁹

Politieke ontwikkelingen en veiligheidssituatie

Sinds 2002 zijn enige positieve ontwikkelingen zichtbaar in de relatie tussen de Dalai Lama en de Chinese autoriteiten. In 2002 werden zeven Tibetaanse politieke gevangenen vervroegd vrijgelaten door de Chinese autoriteiten. De broer van de Dalai Lama, Gyalo Thondup, bracht in juli 2002 voor het eerst sinds 1952 weer een bezoek aan Lhasa.

²¹⁸ Volgens de Tibetaanse regering in ballingschap zijn er zes miljoen Tibetanen in heel China: 'People's Republic of China: Background Paper on the situation of the Tibetan Population', Writenet Report by Professor Colin P. Mackerras, februari 2005, pagina 19. Het Britse ministerie van Buitenlandse Zaken houdt het op een aantal van 5.4 miljoen: UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.200), oktober 2004.

²¹⁹ UK immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.200), oktober 2004; US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 42. Vergelijk ook de cijfers in de White Paper 'Regional Autonomy for Ethnic Minorities in China', Information Office of the State Council of the PRC, februari 2005, pagina 38.

Het bezoek in september 2002 en juni 2003 van gezanten van de Dalai Lama aan Peking en Lhasa wordt ook beschouwd als vooruitgang. Voor het eerst in negen jaar vond officieel contact plaats tussen de Tibetaanse regering in ballingschap en de Chinese leiders. Deze stap werd toegejuicht door westerse regeringen en een aantal Tibetaanse NGO's. In september 2004 vond een derde dialoog plaats tussen gezanten van de Dalai Lama en de Chinese regering.

De Chinese strategie lijkt te zijn gericht op imagoverbetering. Onderdeel van de campagne is het vergemakkelijken van reizen naar Tibet voor toeristen, buitenlandse journalisten en diplomaten. Als gebaar van goede wil heeft China in de afgelopen jaren naar eigen zeggen zo'n 20.000 Tibetanen in ballingschap toegestaan een bezoek aan Tibet af te leggen.

De veiligheidssituatie is stabiel te noemen. De mensenrechtensituatie blijft zorgelijk (zie verderop).

Economische ontwikkelingen

Tibet is één van de armste regio's in China. De Chinese regering steekt veel geld in de economische ontwikkeling van Tibet. De economische groei in Tibet was de afgelopen jaren hoger dan gemiddeld in de rest van China en de levensstandaard van de Tibetaan is gemiddeld hoger geworden. De Chinese overheid voert enkele grootschalige projecten uit in Tibet die zijn gericht op de ontwikkeling van de infrastructuur. Een groot deel van de investeringen komt terecht bij het deel van de stadsbevolking, dat niet Tibetaans is. De meeste arbeiders die gerekruteerd worden zijn Han-Chinees. Het merendeel van de etnische Tibetanen leeft op het platteland en profiteert veel minder van het Chinese ontwikkelingsprogramma. Ook op het terrein van de verdeling van banen worden Tibetanen gediscrimineerd ten opzichte van de Han-populatie. Hoewel meer dan zeventig procent van het totaal aan overheidsambtenaren uit etnisch Tibetanen bestaat, is het percentage Han-Chinezen op invloedrijke posities relatief hoger.²²⁰

Tibetaanse identiteit en cultuur

Tibetanen bekritisieren de Chinese autoriteiten wegens het aantasten van de identiteit en cultuur van Tibet. Ontwikkeling van de regio gaat gepaard met destructie van oude wijken en tempels, waarvoor moderne gebouwen in de plaats komen. Het Chinees is steeds meer de gangbare taal op scholen. Recent is er iets meer aandacht gekomen voor het behoud van het cultureel erfgoed in Tibet, mede onder invloed van de toeristische belangstelling.²²¹

²²⁰ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina's 41 en 42.

²²¹ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 41.

Geboortebeleid

Als etnische minderheid zijn er voor Tibetanen geen quota wat betreft het aantal kinderen dat zij mogen krijgen. Deze quota bestaan wel voor Han-Chinezen in Tibet. Veel gezinnen op het platteland in Tibet hebben drie kinderen.

Vrijheid van godsdienst overtuiging

In principe is vrijwel iedere Tibetaan aanhanger van het Tibetaanse boeddhisme. Deze godsdienst kan openlijk worden beleden. Artikel 36 van de Chinese grondwet beschrijft vrijheid van normale religieuze activiteit. Vele traditionele religieuze handelingen en uitingen van het geloof zijn toegestaan. De Chinese autoriteiten handhaven wel strikte controles op alle religieuze activiteiten, en op de gang van zaken in tempels en kloosters. Het komt voor dat religieuze activiteiten, zoals festivals, door de overheid worden gezien als uitingen van politieke onvrede of onafhankelijkheidsstreven. Hiertegen worden dan maatregelen genomen. Geregeld worden activiteiten verboden. Ook worden kloosters gesloten en worden monniken en nonnen opgepakt die beschuldigd worden van politieke gedragingen.²²² Het is moeilijk om de grens aan te geven wat geoorloofd is en wat niet. De beperkingen die opgelegd worden verschillen per regio. Er worden minder beperkingen opgelegd in de kleinere autonome Tibetaanse gebieden die zijn gelegen in de Tibet omringende provincies Sichuan, Qinghai, Gansu en Yunnan dan in Tibet zelf.²²³

Veel Tibetanen hebben thuis afbeeldingen van de Dalai Lama aan de muur hangen. Soms komt men deze afbeeldingen ook tegen in kloosters en andere openbare plaatsen. Volgens de Chinese autoriteiten is het toegestaan een foto van de Dalai Lama te bezitten ter verering, maar niet om separatisme uit te dragen. In de praktijk blijkt het moeilijk onderscheid te maken tussen wat geoorloofd is en wat niet. In de Tibetaanse autonome gebieden Lihang en Ganzi in Sichuan zijn portretten van de Dalai Lama verboden.²²⁴

Het aantal Tibetaanse monniken en nonnen ligt volgens een rapport van de Chinese overheid van mei 2004 rond 46.000.²²⁵ Dit cijfer wordt al sinds 1996 gehanteerd, hoewel de zogeheten 'patriottische onderwijscampagne', die door de overheid in kloosters werd gehouden van 1996 tot 2000, resulteerde in uitzettingen van vele monniken en nonnen uit de kloosters.

²²² US Department of State, International Religious Freedom Report 2004 China, 15 september 2004.

²²³ US Department of State, International Religious Freedom Report 2003 China, 18 december 2003.

²²⁴ 'China says Tibetans oppose display of Dalai photos', Reuters, 19 augustus 2004; US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 40.

²²⁵ PRC White Paper 'Regional Ethnic Autonomy in Tibet', 23 mei 2004. In de andere Tibetaanse autonome gebieden, waar een mindere strikte controle op het aantal monniken en nonnen bestaat, leven meer dan 60.000 boeddhistische monniken en nonnen.

In deze campagne die verplichte politieke training behelsde, werd de kloosterlingen gevraagd de Dalai Lama af te wijzen en Tibet te accepteren als onderdeel van China. Velen werden ‘politiek ongeschikt’ bevonden en moesten hun kloosters verlaten. De patriottische onderwijscampagne wordt nog steeds voortgezet, hoewel minder intensief.²²⁶

Aanstelling van hoge religieuze leiders vindt plaats na toestemming van de Chinese autoriteiten. De Chinese overheid houdt lijsten bij van monniken en nonnen, en controleert hun aantal. Indirect heeft de overheid invloed op het bestuur van ieder klooster via het Democratisch Management Comité (DMC). Ieder klooster heeft een DMC dat voornamelijk uit monniken en nonnen bestaat, maar waar ook altijd een vertegenwoordiger van het lokale overheidsbestuur in zetelt. De samenstelling van het DMC moet worden goedgekeurd door het lokale bestuur, evenals belangrijke besluiten. De vertegenwoordiger van het lokale overheidsbestuur speelt daarbij een cruciale rol. Inschatting is dat ongeveer vijftig procent van de Tibetaanse monniken en nonnen wordt betaald door de Chinese autoriteiten en aan hun kant staat.²²⁷

Religieuze leiders

De *Dalai Lama* is de hoogste boeddhistische leider van de Tibetanen. China erkent de Dalai Lama als religieus instituut, maar beschouwt de huidige Dalai Lama als een politiek activist die de onafhankelijkheid van Tibet voorstaat. Naar eigen visie is de Dalai Lama op zoek naar een oplossing waarbij Tibet weliswaar het politieke, economische en diplomatieke gezag van China accepteert, maar daar dan wel volledige autonomie zou behouden over culturele en religieuze zaken. Op 14 maart 2005 bood de Dalai Lama in een voorpagina-artikel van de *South China Morning Post* een handreiking aan de Chinese autoriteiten met de - herhaalde - verklaring dat Tibet een deel van China is en dat hij geen voorstander is van afscheiding van Tibet. Dit standpunt werd door China met wantrouwen ontvangen. De huidige Dalai Lama bevindt zich sinds 1959 in ballingschap in India.

De *Panchen Lama* is de tweede hoogste Lama na de Dalai Lama. Na het overlijden van de vorige Panchen Lama in 1989 wees de Dalai Lama Gendun Choekyi Nyima aan als elfde Panchen Lama. In 1995 plaatsten de Chinese autoriteiten deze toen zesjarige jongen onder huisarrest. Aan China getrouwe monniken wezen vervolgens een eigen Panchen Lama aan, de nu 15-jarige Gyaltzen Norbu. Er zijn daardoor twee concurrerende Panchen Lama's. De ‘Chinese’ Panchen Lama woont thans in Peking.

²²⁶ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 41.

²²⁷ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 40.

De Chinese autoriteiten laten geen gelegenheid voorbij gaan de Tibetanen erop te wijzen Gyaltsen Norbu als de tweede hoogste Lama te erkennen. Over het lot van de Tibetaanse Panchen Lama is niets bekend.²²⁸ De derde hoogste Lama is de *Karmapa Lama*. De huidige Karmapa Lama is de vijftienjarige Ugyen Trinley Doje. Hij is de enige Lama die zowel de goedkeuring heeft van de Dalai Lama als van China. De Chinese regering werd evenwel op 5 januari 2001 in verlegenheid gebracht door de heimelijke vlucht van deze zeventiende Karmapa Lama naar India.

Vrijheid van vereniging en vergadering

Voor zover bekend zijn er geen Tibetaanse politieke partijen actief binnen China. Tibetaanse boeddhistische monniken en nonnen zijn soms als politiek activist actief in China, in en rondom Tibet, waar veel etnische Tibetanen leven. Iedere politieke activiteit wordt door de Chinese regering onderdrukt en vaak worden pro-onafhankelijkheidsactivisten opgepakt.

Veel Tibetanen binnen en buiten Tibet bestrijden dat Tibet een provincie van China is en zijn gekant tegen de zo groot mogelijke etnische assimilatie van het gebied en zijn etnische bevolking door de Chinese autoriteiten. De Tibetaanse regering-in-ballingschap staat onder gezag van de Dalai Lama. In 2001 werd Samdhong Rinpoche door Tibetanen in ballingschap tot premier gekozen. De Tibetaanse regering in ballingschap streeft naar autonomie binnen China en recht op een Tibetaanse identiteit en cultuur.

Arrestaties en detenties

Door de repressie zijn protesten door Tibetanen sporadischer geworden. Volgens *Tibet Information Network* bevonden zich in januari 2005 tussen de 130 en 135 Tibetaanse politieke gevangenen in detentie.²²⁹ Veel rechtszaken vinden achter gesloten deuren plaats. Van de veroordeelde Tibetanen is weinig bekend over de aanklachten, waar ze worden vastgehouden, de lengte van de veroordelingen, de condities van hun opsluiting of hun gezondheidssituatie.

De doodstraf van de Tibetaanse boeddhistische monnik en religieus leider, Tenzin Deleg Rinpoche, die in april 2002 werd opgepakt op basis van de aanklacht betrokken geweest te zijn bij bomaanslagen in Chengdu, is in januari 2005 omgezet naar levenslang. Betrokkene werd opgepakt met de Tibetaan Lobsang Dhondup.

²²⁸ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.294), oktober 2003. Zie ook SCMP, 24 januari 2005, 'China tells Tibet monks to support Panchen Lama', Reuters, 25 januari 2005; 'Tibet: two faced', Far Eastern Economic Review, 22 juli 2004; 'China stresses support for Panchen Lama', Reuters, 3 februari 2005.

²²⁹ Tibet Information Network, New Information Emerges on Sentence Reductions for Tibetan political prisoners, 4 februari 2005. In 2004 was het aantal 145, waarvan negen vrouw. Driekwart was monnik of non.

Op 2 december 2002 werden Tenzin Deleg Rinpoche en Lobsang Dhondup ter dood veroordeeld wegens betrokkenheid bij genoemde bomexplosies. Tevens werden zij beschuldigd van verboden wapenbezit en het aanzetten tot afsplitsing van Tibet. De processen vonden plaats achter gesloten deuren. Lobsang Dhondup werd in januari 2003 geëxecuteerd.²³⁰

In januari 2005 werden vijf monniken veroordeeld tot twee danwel drie jaar heropvoedingskamp nadat zij volgens de autoriteiten een politiek getinte boodschap via een nieuwsbrief overbrachten aan drie andere gevangenen.²³¹

In februari 2004 werd de Tibetaanse non Phuntsog Nyidron, na bijna vijftien jaar cel, vervroegd vrijgelaten. Zij was zover bekend de langstzittende vrouwelijke politieke gevangene. Haar straf liep oorspronkelijk tot maart 2005. De Chinese regering legt haar nog wel tal van beperkingen op. Zo staat ze onder huisarrest en kan ze niet terugkeren naar het klooster (de Chinese regering verbiedt iedere monnik of non die gevangen heeft gezeten terug te keren naar het klooster, welk klooster dan ook).²³²

Mishandeling en foltering

De meeste gevangenen binnen Tibet die vast zitten wegens separatisme, worden opgesloten in de Drapchi-gevangenis in Lhasa. Dit detentiecentrum heeft een notoir slechte reputatie met betrekking tot de behandeling van gevangenen. Ook recent vrijgelaten gevangenen rapporteerden over de slechte condities en mishandeling na overtreding van gevangenisregels. Ook in andere gevangnissen zou foltering een veel voorkomende praktijk zijn.²³³ De VN-werkgroep inzake arbitraire detentie heeft haar bezoek aan de Drapchi-gevangenis in september 2004 voortijdig afgesloten omdat zij niet de personen te spreken kregen die ze wilden spreken.²³⁴

Terugkeer

Er is een groeiend aantal Tibetanen dat voor zakelijke of academische doeleinden naar het buitenland reist en vrijelijk in en uit kan reizen. Echter, voor Tibetanen die het land hebben verlaten zonder de juiste procedures te volgen (bijvoorbeeld zonder paspoort of met een vals paspoort) is de kans erg groot dat zij zullen worden ondervraagd wanneer zij terugkeren naar China.

²³⁰ Reuters, BBC News, 25 januari 2005.

²³¹ Persbericht Rapporteurs sans Frontières, 14 februari 2005.

²³² 'Another 'singing nun' home but not free', Human Rights Watch, 9 augustus 2004.

²³³ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 38; UK Immigration and Nationality Directorate, *China Country Report (6.216)*, oktober 2004.

²³⁴ VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention*. E/CN.4/2005/6/Add.4, 29 december 2004.

Dit geldt ook voor Tibetanen waarvan de autoriteiten vermoeden dat zij politiek asiel hebben aangevraagd in het buitenland of die langere tijd in het buitenland hebben verbleven. Soms leidt een ondervraging tot arrestatie van de terugkerende Tibetaan. In welke gevallen dat is, is niet aan te geven. In geval van arrestatie loopt betrokkene het risico te worden mishandeld of gefolterd.

Mishandeling van Tibetanen die ongedocumenteerd de grens met Nepal proberen over te steken komt aan beide zijden van de grens regelmatig voor.²³⁵

3.5.2 Xinjiang

Achtergrond

In Xinjiang (voluit: *Xinjiang Uighur Autonomous Region, XUAR*) vormen de Oeigoeren met 8,6 miljoen inwoners de meerderheid van de bevolking. Tevens wonen in Xinjiang 1,2 miljoen Kazakken en een miljoen mensen uit andere etnische groepen (o.a. Oezbeken, Kirgizië, Tadzjieken en Mongolen).

Oeigoeren zijn etnisch verwant aan Turkse volkeren. Zij wonen al eeuwen in Xinjiang en grensgebieden onder diverse heerschappijen. Na het eind van de laatste keizerdynastie van de Qing riepen Oeigoeren in Xinjiang in 1933 en in 1944 de onafhankelijke staat Oost-Turkestan uit. Hieraan ging een periode van grote etnische onrust vooraf. In 1949 toen de communisten in China aan de macht kwamen, nodigden de Oeigoeren hun uit in Xinjiang en werd het gebied een autonome regio. Sindsdien spreekt de Chinese overheid van de 'vreedzame bevrijding' van Xinjiang. Etnische onrust hield echter aan en leidde tot grote migratie van Oeigoeren en Kazakken naar de omliggende Centraal-Aziatische landen. Toen de grenzen begin jaren zestig van de vorige eeuw door China werden gesloten bevonden zich ongeveer 300.000 Oeigoeren in de omringende landen.

Vanuit cultureel en linguïstisch oogpunt hebben Oeigoeren een sterkere band met volkeren uit Centraal-Aziatische landen dan met de Han-Chinezen. De Oeigoerse taal is gelieerd aan het Turks. De islam werd de overheersende Oeigoerse godsdienst vanaf de tiende eeuw, ervoor waren Oeigoeren voornamelijk boeddhisten. De identiteit van de Oeigoeren is dan ook niet met name gebaseerd op de islam, maar komt voort uit etniciteit en geschiedenis van het Oeigoerse volk. Evenals in Tibet is er een grote instroom van Han-Chinezen in de provincie. De Oeigoeren vrezen op den duur een etnische minderheid te worden in hun eigen regio.

²³⁵ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 39. Zie verder paragraaf 4.2 over opvang in de regio.

Het aantal Han-Chinezen (in 1949 slechts 6,3%) is nu rond de 41% (7,5 miljoen). Grote aantallen legereenheden en Han-arbeiders die tijdelijk in Xinjiang gestationeerd zijn, zijn daarbij niet meegeteld.

Grote infrastructurele projecten worden vaak uitgevoerd door Han-Chinese bedrijven, die eerder Han-Chinezen in dienst nemen. Oeigoeren voelen zich hierdoor achtergesteld. Oeigoeren die zich buiten Xinjiang vestigen, hebben veel moeite om werk te vinden.

China voert in Xinjiang een beleid dat erop gericht is de Oeigoeren te laten assimileren. Het traditionele Arabische schrift is jaren geleden afgeschaft en op de lagere school krijgen Oeigoeren Chinese les. Aan Oeigoerse namen van steden in Xinjiang zijn de Chinese namen toegevoegd.

Onderwijs

Het onderwijssysteem in Xinjiang voorziet in onderwijs in de Chinese taal voor Han-leerlingen. Oeigoerse leerlingen krijgen tot hun vierde leerjaar les in het Oeigoers. Daarna wordt geleidelijk overgegaan op het Chinees als voornaamste instructietaal. Wanneer men afstudeert aan een Oeigoerse school heeft men vaak onvoldoende beheersing van de Chinese taal.²³⁶ Op universiteiten wordt onderwezen in het Oeigoers, maar in een beperkt aantal vakken. Veel traditionele boeken in het Oeigoers zijn vernietigd.

Onafhankelijkheidsstreven

Veel Oeigoeren streven naar een vrij Oost-Turkestan, zonder Chinese overheersing. De separatistische aspiraties zijn eerder gebaseerd op etnisch-nationalistische gronden dan op de islam. Met name na de vorming van de onafhankelijke Centraal-Aziatische staten na het uiteenvallen van de Sovjetunie begin jaren negentig van de vorige eeuw werd de drang naar onafhankelijkheid groter. Diverse organisaties in het buitenland pleitten actief voor meer autonomie. Gevolg was een repressiever beleid van de Chinese regering. Daarop werden zowel binnen als buiten China incidenteel aanslagen gepleegd. Een kleine minderheid van de Oeigoeren grijpt naar geweld. De laatste jaren zijn geen aanslagen gepleegd. Wel werden in januari 2005 door een explosie in een bus zeker elf mensen gedood. Volgens sommigen ging het om een bomaanslag, maar dit werd niet officieel bevestigd.²³⁷

²³⁶ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2003*, 25 februari 2004.

²³⁷ Reuters, 20 januari 2005; ANP/AFP, 21 januari 2005.

Oeigoeren voelen zich achtergesteld in vergelijking met de Han-Chinezen in Xinjiang. Veel van de protesten van Oeigoerse organisaties zijn gericht op de bevoordeling van de Han-bevolking in Xinjiang.

Politieke ontwikkelingen en veiligheidssituatie

De veiligheidssituatie in Xinjiang krijgt veel aandacht van de Chinese autoriteiten. China voert in Xinjiang een actief beleid tegen terrorisme, separatisme en religieus extremisme, waarbij onvoldoende onderscheid wordt gemaakt tussen vreedzame uitingen van protest enerzijds en gewelddadige anderzijds. De Chinese overheid treedt hierbij hard op.²³⁸ Niet uitgesloten wordt dat onder het mom van terrorismebestrijding rechten van minderheden in Xinjiang worden beknod.

De aanwezigheid van eenheden van de *People's Liberation Army* (PLA) en de *People's Armed Police* (PAP) in de regio is de laatste jaren versterkt. Zo zijn begin 2002, 40.000 soldaten van het volksbevrijdingsleger naar Xinjiang gestuurd. Na 11 september 2001 is het aantal arrestaties sterk toegenomen, waarbij naar schatting duizenden mensen zijn opgepakt en verscherpte controles hebben plaatsvonden bij moskeeën en universiteiten.

De positie van Oeigoeren in China vormt een belangrijk onderwerp in de bilaterale betrekkingen van China en zijn noordwestelijke buurlanden. Onderling wordt informatie uit gewisseld en van terrorisme verdachte personen (kunnen) worden uitgeleverd. De leden van de *Shanghai Cooperation Organisation* hebben toegezegd geen steun te geven aan Oeigoerse separatistische bewegingen.

In 2002 publiceerde het persbureau van de Staatsraad een lang artikel waarin wordt beschreven waaraan de Oost-Turkestan groepen zich schuldig maken. Volgens de Chinese autoriteiten hebben Oeigoeren, vertegenwoordigd door onder andere de *East Turkestan Islamic Movement*, *East Turkestan Islamic Party*, *East Turkestan Liberation Organisation*, *The Shock Brigade of the Islamic Reformist Party* en de *East Turkestan Opposition Party* zich schuldig gemaakt aan verscheidene terroristische activiteiten in dichtbevolkte gebieden. Tussen 1990 en 2001 zouden volgens dit artikel 200 terroristische acties zijn gepleegd waarbij 162 mensen zijn omgekomen en meer dan 440 personen gewond zijn geraakt. De belangrijkste terreurdaden waren explosies, moorden, aanvallen op overheidsinstanties, vergiftiging en brandstichting, het opzetten van geheime trainingskampen en het inzamelen van fondsen voor de aankoop en productie van wapens en munitie en het organiseren van ordeverstoring, opstanden en het creëren van een atmosfeer van terreur.

²³⁸ 'PRC: Uighurs fleeing persecution as China wages its 'war on terror'', Amnesty International, ASA 17/021/2004, 7 juli 2004

In augustus 2002 werd de *East Turkestan Islamic Movement* (ETIM) aan de VS-lijst van internationale terroristische organisaties toegevoegd. Vanaf september 2002 staat ETIM tevens op de VN-lijst van terroristische organisaties.

Het persbureau van de Staatsraad publiceerde in 2003 in persberichten en in een staatsraadrapport opnieuw een overzicht van organisaties en terroristische aanslagen die door Oeigoeren in China zouden zijn gepleegd. Hierin werd aangegeven dat de Oost-Turkestan beweging uit meer dan veertig organisaties zou bestaan, die zich in verschillende mate, zowel openlijk als in het geheim, inlaten met terroristisch geweld. Van deze organisaties zouden er acht openlijk geweld bepleiten in hun politieke platforms. Deze organisaties zijn *Eastern Turkistan Islamic Resistance Movement* in Turkije, *Eastern Turkistan Liberation Organization*, *Eastern Turkistan International Committee*, *United Committee of Uygur Organizations* in Centraal-Azië, *Central Asian Uygur Hezbollah* in Kazachstan, *Turkistan Party* in Pakistan, *Eastern Turkistan Islamic Movement* in Afghanistan en *Eastern Turkistan Youth League* in Zwitserland. Daarbij werd ook een lijst van zeven aanslagen en explosies in Xinjiang genoemd die door de Chinese autoriteiten zijn geregistreerd, met de ervoor verantwoordelijke organisaties. Een soortgelijke lijst werd gepubliceerd met aanslagen in de regio.

Op 15 december 2003 publiceerde het Chinese Ministerie voor Openbare Veiligheid een lijst van 11 gezochte Oeigoeren met het verzoek ze uit te leveren aan China. De gezochte Oeigoeren zouden verantwoordelijk zijn voor aanslagen en liquidaties en zij zouden zich in Zuid- en Centraal-Azië en in Duitsland bevinden. Ook werd de internationale gemeenschap opgeroepen om vier organisaties, die zich volgens China schuldig maken aan terrorisme en religieus extremisme, te verbieden en hun banktegoeden te bevriezen. Naast ETIM werden de volgende organisaties genoemd: *Eastern Turkistan Liberation Organization* (gevestigd in Istanboel), *World Uyghur Youth Congress* en *East Turkistan Information Center* (beide gevestigd in Duitsland).²³⁹

Economische ontwikkelingen

Om het westen van China te ontwikkelen investeert de overheid in Xinjiang. China gaat door met het economisch ontwikkelen van deze regio, onder meer door de aanleg van een spoorweg die de regionale hoofdstad Urumqi verbindt met de westelijk gelegen plaats Kashgar. Sinds een aantal jaren bestaat een autoweg door de voorheen ontoegankelijke Taklamakan-woestijn. Met de verbeterende transportinfrastructuur vestigen zich groeiende aantallen Han-Chinezen in de opengelegde gebieden. Meer dan 90% van de Oeigoeren in Xinjiang leeft onder de armoedegrens.

²³⁹ UK Immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.67-6.68), oktober 2004.

Vrijheid van godsdienst en overtuiging

De Oeigoerse bevolking is moslim. De uitoefening van hun religie en culturele gebruiken worden door de Chinese overheid slechts binnen nauwe kaders getolereerd. Het is moeilijk om de grens aan te geven tussen wat geoorloofd is en wat niet. De Chinese autoriteiten maken geen duidelijk onderscheid in de bestrijding van separatisme, terrorisme en religieus extremisme.

Religieuze en volksgebruiken worden door de overheid extra gemonitord en geregeld verboden. Oeigoeren die zich te religieus gedragen lopen kans te worden opgepakt en lang vastgehouden of veroordeeld.

De bouw en renovatie van moskeeën is aan banden gelegd. In sommige gebieden mogen jongeren onder de 18 jaar geen religieus onderwijs ontvangen en vaak ook geen moskeeën bezoeken. Partijleden, ambtenaren, leraren en professoren mogen hun geloof niet in het openbaar belijden. Ambtenaren van Oeigoerse afkomst moeten vooraf schriftelijk toestemming verkrijgen als zij religieuze feesten of bijeenkomsten bij willen wonen. Imams in Xinjiang worden onderworpen aan patriottisch onderwijs en hun preken worden gecontroleerd. Alleen religieuze publicaties van het Bureau voor Religieuze Zaken zijn nog toegestaan. Illegale religieuze publicaties worden geconfisceerd.²⁴⁰

Arrestaties en detenties

Sinds 1996 worden in Xinjiang campagnes gevoerd tegen separatisme, terrorisme en religieus extremisme. Oeigoeren worden onder meer veroordeeld voor illegale religieuze activiteiten en het in gevaar brengen van de staatsveiligheid. Er wordt onvoldoende onderscheid gemaakt tussen vreedzame en gewelddadige uitingen van verzet. Vooral sinds de aanslagen van 11 september 2001 in de VS treden de Chinese autoriteiten hard op. De oorlog tegen het terrorisme wordt volgens mensenrechtenorganisaties gebruikt als excuus voor de campagnes tegen de Oeigoeren. Volgens Amnesty International zitten duizenden Oeigoeren vast in Xinjiang.²⁴¹

Mishandeling, foltering en de doodstraf

Geregeld maken kranten en mensenrechtenorganisaties executies bekend van Oeigoerse islamitische leiders. Sinds 1997 zijn volgens Amnesty International meer dan 200 mensen geëxecuteerd.

²⁴⁰ US Department of State, International Religious Freedom Report China 2004, 15 september 2004; 'Devastating Blows: Religious Repression of Uighurs in Xinjiang', Human Rights Watch en Human Rights in China, 12 april 2005.

²⁴¹ 'PRC: Uighurs fleeing persecution as China wages its 'war on terror'', Amnesty International, ASA 17/021/2004, 7 juli 2004; 'Devastating Blows: Religious Repression of Uighurs in Xinjiang', Human Rights Watch en Human Rights in China, 12 april 2005.

Ook foltering komt volgens getuigenissen van diverse Oeigoerse vluchtelingen veelvuldig voor.²⁴²

In één van de grootste zaken in de afgelopen jaren inzake separatisme werden in juli 2004 twee Oeigoeren geëxecuteerd wegens verboden bezit van explosieven. Voor zestien anderen werden straffen uitgesproken van vijf jaar oplopend tot levenslang.²⁴³

Terugkeer

Er is een groeiend aantal Oeigoeren dat voor zakelijke of academische doeleinden naar het buitenland reist en vrijelijk in en uit kan reizen. Echter, voor Oeigoeren die het land hebben verlaten zonder de juiste procedures te volgen (bijvoorbeeld zonder paspoort of met een vals paspoort) is de kans erg groot dat zij zullen worden ondervraagd wanneer zij terugkeren naar China. Dit geldt ook voor Oeigoeren waarvan de autoriteiten vermoeden dat zij politiek asiel hebben aangevraagd in het buitenland of die langere tijd in het buitenland hebben verbleven. Soms leidt een ondervraging tot arrestatie van de terugkerende Oeigoer. In welke gevallen dat is, is niet aan te geven. In geval van arrestatie loopt betrokkene het risico te worden mishandeld of gefolterd.

Familieleden van naar het buitenland gevluchte Oeigoeren, of Oeigoeren die om andere redenen in het buitenland verblijven, staan onder controle en worden soms onder druk gezet.

Familieleden, vrienden en werknemers van Rebiya Kadeer, een politieke gevangene die in maart 2005 vervroegd werd vrijgelaten (zie voetnoot 38), worden bedreigd door Chinese autoriteiten.²⁴⁴

China legt geregeld verzoeken bij de omliggende landen neer om Oeigoeren die zich op hun grondgebied bevinden terug te sturen. Hoewel onder de Centraal-Aziatische bevolking sympathie voor de Oeigoerse zaak bestaat, hebben de Centraal-Aziatische landen, waaronder ook Nepal, Pakistan en Afghanistan, grote belangen bij goede betrekkingen, rust in de grensregio en open grenzen met China, met name gezien de handelsrelaties. Om die reden werken deze landen mee aan het uitleveren van Oeigoeren aan China. Tientallen Oeigoeren zouden inmiddels zijn uitgezet. Hieronder bevinden zich ook personen die door UNHCR erkend waren als vluchteling. Kazachstan en China hebben hiertoe een verdrag getekend.

²⁴² 'PRC: Uighurs fleeing persecution as China wages its 'war on terror'', Amnesty International, ASA 17/021/2004, 7 juli 2004; 'Criminalizing ethnicity: political repression in Xinjiang', China Rights Forum, No.1 2004.

²⁴³ Reuters, 13 augustus 2004.

²⁴⁴ 'China: Uighur activist's family threatened', Human Rights Watch, 14 mei 2005.

De Chinese veiligheidsdiensten zijn in bovengenoemde landen actief betrokken bij de opsporing en repatriëring van Oeigoerse vluchtelingen en activisten.

Internationale mensenrechtenorganisaties zoals Amnesty International en Human Rights Watch roepen op geen Oeigoeren naar China terug te sturen die verdacht worden van betrokkenheid bij pro-onafhankelijksgroepen of andere activiteiten die door de Chinese autoriteiten worden beschouwd als terrorisme, religieus extremisme en separatisme. Deze organisaties zijn bang dat teruggestuurde Oeigoeren terug in China mishandeling, foltering, en wellicht executie te wachten staat.²⁴⁵

3.5.3 Binnen-Mongolië

Achtergrond

In de zeventiende eeuw ontstond het onderscheid tussen Binnen- en Buiten-Mongolië, respectievelijk de gebieden ten zuiden en ten noorden van de Gobi woestijn. De huidige Chinese Autonome Regio Binnen-Mongolië in het zuiden kwam onder vrijwel direct Chinees gezag. Het noorden (de huidige staat Mongolië) behield een grote mate van politieke en culturele zelfstandigheid. Buiten-Mongolië verklaarde zich onafhankelijk bij de val van de Mantsjoe-dynastie in 1911. De voornaamste godsdienst in Binnen-Mongolië is het boeddhisme. Het Mongools behoort tot de Oeraal-Altai'sche talen.

In navolging van de acties op het Tiananmenplein in Peking en in andere steden in China in mei en juni 1989, vonden ook in Hohhot, de hoofdstad van Binnen-Mongolië, studentendemonstraties plaats voor democratie. In de jaren negentig is het nog een aantal malen voorgekomen dat de Chinese autoriteiten in actie kwamen tegen activisme vanuit Binnen-Mongolië. Zo traden zij in mei 1991 op tegen twee kleine Binnen-Mongoolse organisaties die de bevordering nastreefden van de traditionele Mongoolse cultuur en identiteit. Ook vonden tussen november 1991 en februari 1992 in een aantal steden in Binnen-Mongolië grootschalige demonstraties plaats voor onafhankelijkheid. Ontevredenheid over de steeds maar voortgaande toevloed van Han-Chinezen²⁴⁶ en het daardoor verloren gaan van de eigen identiteit leidde in 1995 tot een aantal geweldloze demonstraties in Hohhot.

²⁴⁵ 'US: don't send detainees back to China', Human Rights Watch, 26 november 2003; 'Amnesty urges US not to return Uigur prisoners to China', AFP, 4 december 2003; 'Continuing abuses under a new leadership-summary of human rights concerns', Amnesty International, 28 oktober 2003; 'PRC: Uighurs fleeing persecution as China wages its 'war on terror'', Amnesty International, ASA 17/021/2004, 7 juli 2004.

²⁴⁶ De Mongoolse populatie in Binnen-Mongolie is nog maar 14% door migratie van Han-Chinezen naar het gebied. In 1940 maakten de Mongolen nog 86% uit van de bevolking in Binnen-Mongolië.

Veiligheidssituatie

In de verslagperiode hebben zich voor zover bekend geen veranderingen voorgedaan in de veiligheidssituatie in Binnen-Mongolië. Activiteiten van Binnen-Mongolen die door de Chinese autoriteiten worden beschouwd als separatisme, zoals het bevorderen van de eigen cultuur en etnische identiteit, het bekritisieren van het regeringsbeleid en het aan de kaak stellen van de mensenrechtensituatie, worden niet geduld en kunnen leiden tot het opgelegd krijgen van een meerjarige gevangenisstraf. Protestbewegingen die openlijk streven naar een onafhankelijk Binnen-Mongolië zijn sinds 1995 niet of nauwelijks meer actief in Mongolië.²⁴⁷ Zowel de Binnen-Mongoolse Volkspartij (IMVP) als de Zuid-Mongoolse Democratische Alliantie (ZMDA) zijn verboden in China. Indien een dergelijke beweging in China actief naar buiten zou treden, kan verwacht worden dat de Chinese autoriteiten onmiddellijk daartegen optreden.

Economische situatie

De economische situatie is moeilijk in Binnen-Mongolië. Door de strenge winters en extreme droogte van de afgelopen jaren is veel vee omgekomen, en is er grote armoede ontstaan onder de nomadenbevolking. Ook heeft Binnen-Mongolië te kampen met overbegrazing. De afgelopen jaren heeft China meer dan 30.000 veehoeders uit Binnen-Mongolië overgebracht naar gebieden met een betere ecologische conditie. De komende zes jaar zijn de Chinese autoriteiten van plan nog eens 650.000 veehoeders ergens anders te vestigen.²⁴⁸ Han-Chinezen worden aangemoedigd om zich in Binnen-Mongolië te vestigen.

Discriminatie

Er is geen sprake van discriminatie van de etnisch Mongoolse minderheid in Binnen-Mongolië. De meeste Binnen-Mongolen zijn, mede onder invloed van het onderwijs, 'verchineest'. Voor een etnisch Mongoolse Binnen-Mongool die uit het buitenland terugkeert, lijken er geen redenen te zijn te vrezen voor discriminatie of vervolging wegens zijn etnische achtergrond.

3.5.4 Hongkong

Staatsinrichting

Op 1 juli 1997 vond de soevereiniteitsoverdracht van Hongkong plaats, van het Verenigd Koninkrijk aan China. De burgerrechten en politieke rechten en vrijheden in Hongkong en China verschillen even wezenlijk van elkaar, zowel institutioneel als in de praktijk (*one country, two systems*), als voor de soevereiniteitsoverdracht.

²⁴⁷ UK immigration and Nationality Directorate, China Country Report (6.231), oktober 2003.

²⁴⁸ Xinhua, 7 december 2002; 'Oprukkende woestijn', Trouw, 2 januari 2004.

De burgerrechten, politieke rechten en vrijheden in Hongkong zijn gegarandeerd in de per 1 juli 1997 in werking getreden *Basic Law*, de Hongkongse grondwet en de schakel tussen het Hongkongse *Common Law* rechtssysteem en het rechtssysteem van China.

De *Basic Law* garandeert Hongkong een hoge mate van autonomie. Alleen de integriteit van het grondgebied (defensie) en de buitenlandse politiek gereserveerd voor staten, vallen onder de centrale autoriteiten in Peking. Daarnaast benoemt Peking de Hongkongse regeringsleider en op diens voordracht ook de Hongkongse ministers.

De Hongkongse autonomie vindt onder andere zijn weerslag in zijn eigen rechtssysteem, paspoort, toelatingsbeleid, munteenheid en deviezenreserves. Verder is Hongkong een zelfstandige, aparte, douane-eenheid, zelfstandig lid van de WTO, APEC en andere internationale organisaties en zelfstandig partij bij vele multilaterale en bilaterale verdragen en overeenkomsten.

In overeenstemming met de bepalingen (en de geest) van de *Sino-British Joint Declaration* van 1984 heeft Hongkong na de soevereiniteitsoverdracht van 1 juli 1997, zijn eigen rechtssysteem behouden. Hongkong was en is een rechtsstaat. De rechterlijke macht is politiek onafhankelijk. Hongkong heeft ook een eigen politiek systeem. In Hongkong bestaan verschillende politieke partijen die vrijelijk hun mening kunnen verkondigen, zowel binnen als buiten het Hongkongse parlement. Hongkong is echter geen democratie. Het Hongkongse parlement, de *Legislative Council*, telt zestig leden. Daarvan zijn er vierentwintig direct gekozen door de voltallige kiesgerechtigde bevolking, dertig door en vanuit sectorale kiesgroepen en zes door een achthonderd leden tellende verkiezingscommissie. Aan de benoeming door Peking van de Hongkongse regeringsleider, de *Chief Executive*, gaan lokale verkiezingen vooraf. Echter, slechts de achthonderd leden van de hiervoor genoemde verkiezingscommissie zijn daartoe kiesgerechtigd. De bevoegdheden van de wetgevende macht zijn geringer dan die in Nederland.

Parlementsverkiezingen 2004

Op 12 september 2004 kozen de inwoners van Hongkong een nieuwe volksvertegenwoordiging, althans dat deel waarover zij zeggenschap hebben. De pro-Pekingpartijen hebben hun meerderheid in het parlement behouden: 34 zetels tegen 25 voor de democraten (één afgevaardigde is onafhankelijk). De verwachtingen waren dat de democraten het beter zouden doen. Volgens waarnemers is hun zwakke prestatie het gevolg van verscheidene schandalen waarin democratische leiders verwickeld raakten.

Human Rights Watch meldde dat politici, journalisten en kiezers in de aanloop naar de verkiezingen geïntimideerd en zelfs bedreigd zijn vanaf het vasteland van China met het kennelijke doel een verkiezingsoverwinning van pro-Peking kandidaten.²⁴⁹

Verdragen en protocollen

Hongkong is partij bij het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten, het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten en het Verdrag tegen Foltering. Hongkong is geen partij bij het Vluchtelingenverdrag.

Mensenrechten algemeen

De mensenrechtensituatie in Hongkong heeft na de soevereiniteitsoverdracht aan China per 1 juli 1997 geen wezenlijke wijzigingen ondergaan. Dit is in overeenstemming met de bepalingen (en de geest) van de *Sino-British Joint Declaration* van 1984 en van de *Basic Law*. In de verslagperiode zijn volgens sommigen vanuit Peking de teugels wel strakker aangehaald. De groeiende 'eigengereidheid' van democratische groeperingen staat China niet aan.²⁵⁰

Democratische hervormingen

De Hongkongse grondwet, de *Basic Law*, staat in beginsel toe dat het openbaar bestuur tien jaar na de soevereiniteitsoverdracht, dat wil zeggen vanaf 2007, een groter democratisch gehalte krijgt. Het gaat daarbij concreet om wijziging van de huidige selectiemethode van de *Chief Executive* en de verkiezingsmethodiek van de volksvertegenwoordiging. Volgens juridische deskundigen van het Chinese vasteland is nooit beoogd om al in 2007 democratische verkiezingen toe te staan. Veeleer zou bij de opstelling gedacht zijn aan de latere jaren in de periode van vijftig jaar waarin Hongkong het eigen kapitalistische systeem mag behouden en een hoge mate van autonomie mag genieten.²⁵¹ Na een hevige strijd met pro-democratische groepen over een tijdschema voor de invoering van de beloofde democratische hervormingen trad Tung Chee-hwa, de *Chief Executive* in maart 2005 af 'wegens gezondheidsredenen'. Zijn plaatsvervanger, Donald Tsang, zal deelnemen aan de verkiezingen voor de nieuwe *Chief Executive* op 10 juli 2005.²⁵²

²⁴⁹ ANP, 13 september 2004; 'Hong Kong: Elections marred by intimidation', Human Rights Watch, 9 september 2004; 'A short-term victory for Beijing', Far Eastern Economic Review, 23 september 2004.

²⁵⁰ 'In Hongkong kan er maar één de baas zijn: Peking', De Volkskrant, 10 september 2004. Drie grote protestmarsen tegen het Chinese politieke eenpartijsysteem (1 juli 2003, 1 januari en 1 juli 2004) verrasten de machthebbers.

²⁵¹ ANP, 7 september 2004, Reuters, 25 oktober 2004.

²⁵² ANP, AFP, 10 maart 2005

In juli 2004 trokken honderdduizenden burgers door de straten van Hongkong. Zij eisten dat Peking ernst maakt met de democratische hervormingen.²⁵³

Vrijheid van meningsuiting

In het politieke debat bestaat zowel binnen als buiten het parlement volledige vrijheid van meningsuiting. Er worden, soms stevige, debatten gevoerd met de *Chief Executive* en zijn ministers en tussen de partijen onderling. De debatten zijn openbaar. Ook burgers kunnen hun mening vrij uiten. Demonstreren is mogelijk en er vinden regelmatig demonstraties plaats.

Sommigen menen dat de media in Hongkong minder kritisch zijn ten aanzien van China dan voorheen. Veel media zijn in handen van mediatycoons met zakelijke belangen op het vasteland in China. Deze tycoons willen de Chinese overheid niet tegen de schenen trappen, zo is de indruk.

Vrijheid van vereniging en vergadering

In Hongkong bestaat geen verbod op politieke partijen en groeperingen. In de huidige, 60 leden tellende, *Legislative Council* zijn dit de grootste politieke partijen:

- *Democratic Alliance for the Betterment of Hongkong* (geldt algemeen als pro-Peking, 12 zetels);
- *Liberal Party* (geldt als pro-grootkapitaal²⁵⁴, 10 zetels);
- *Hongkong Democratic Party* (9 zetels).

Er zijn in Hongkong op allerlei terreinen NGO's actief. Veel mensenrechtenorganisaties die de situatie op het Chinese vasteland volgen zijn in Hongkong gevestigd.

Vrijheid van godsdienst en overtuiging

In Hongkong bestaat vrijheid van godsdienst die ook in de praktijk wordt gerespecteerd.²⁵⁵ Er bestaan geen semi-legale of verboden spirituele bewegingen. De op het Chinese vasteland verboden, als *evil cult* aangemerkte Falun Gong, is in Hongkong een legaal geregistreerde organisatie die de naam Falun Dafa draagt. Falun Gong-aanhangers kunnen vrijuit handelen en demonstreren. Vervolging doet zich niet voor. De bewegingsvrijheid van buitenlandse Falun Gong-aanhangers om in Hongkong tegen de centrale regering te ageren werd echter ingeperkt na het in januari 2001 in Hongkong gehouden internationale Falun Gong-congres en de

²⁵³ Reuters, 2 juli 2004. In Hongkong wordt ieder jaar gedemonstreerd op 1 juli, de dag waarop de Britse kroonkolonie, nu bijna acht jaar geleden, terugkeerde onder Chinese soevereiniteit.

²⁵⁴ In het algemeen betekent dit ook 'niet ingaand tegen de wensen/opinies van de centrale autoriteiten in Peking', gezien de grote zakelijke belangen van dat grootkapitaal in het Chinese vasteland.

²⁵⁵ US Department of State, International Religious Freedom Report China 2004, 15 september 2004, pagina 11.

zelfverbrandingen op het Tiananmenplein in Peking in diezelfde maand. Sindsdien wordt buitenlandse Falun Gong-aanhangers regelmatig de toegang tot Hongkong ontzegd. De heersende opinie onder waarnemers is dat zowel de centrale autoriteiten als de regionale autoriteiten in Hongkong niet dulden dat Hongkong wordt gebruikt als internationale basis voor acties en propaganda tegen het regime in Peking.

In mei 2004 werd enkele Falun Gong-aanhangers uit Taiwan en Macau de toegang tot Hongkong ontzegd. Zij wilden een conferentie bijwonen. 250 Taiwanese en vier aanhangers uit Macau werden wel toegelaten.²⁵⁶

Bewegingsvrijheid

Hongkong heeft een eigen toelatingsbeleid en een eigen paspoort, dat houders daarvan tot de meeste landen in de wereld, waaronder de EU-lidstaten, toegang zonder visum verschaft.²⁵⁷ Houders van Chinese paspoorten hebben een visum voor toelating tot Hongkong nodig. Er is een streng bewaakte fysieke grens tussen Hongkong en het Chinese vasteland, met immigratie- en douanevereisten. Sinds juni 2003 kunnen Chinezen woonachtig in Peking, Shanghai en een achttal steden in de provincie Guangdong nu ook op individuele basis Hongkong en Macau bezoeken, en niet alleen meer in groepsverband.

Illegale migratie

Veel Chinezen afkomstig van het vasteland proberen naar Hongkong te emigreren. Velen hebben er familie of trachten er werk te vinden. De autoriteiten van Hongkong hebben een streng toelatingsbeleid. Met grote regelmaat worden illegale grensoverschrijders opgepakt en direct teruggestuurd naar het vasteland.

²⁵⁶ US Department of State, International Religious Freedom Report China 2004, 15 september 2004, pagina 12.

²⁵⁷ Een houder van een Hongkong S.A.R. paspoort (het eigen paspoort van Hongkong) heeft geen visum nodig voor de EU, zolang het voorgenomen verblijf de drie maanden niet overschrijdt.

4 MIGRATIE

4.1 Migratiestromen en –motieven²⁵⁸

4.1.1 Migratie uit China

Bestaande traditie

In drie zuidelijke provincies in China, de provincies Fujian, Zhejiang en Guangdong bestaat al eeuwen een migratietraditie. Generaties familieleden bevinden zich in het buitenland, en van jongeren die afkomstig zijn uit de migratiegebieden (bepaalde regio's in de genoemde provincies) wordt vaak verwacht dat ze naar het buitenland zullen gaan. Jongeren zijn doorgaans flexibel en maken een grotere kans om het te redden in het buitenland. Ouders sturen hun kinderen weg met als doel geld te verdienen en een verblijfsvergunning of paspoort te verkrijgen. Men doet aan risicospreiding binnen de familie. Vaak blijft één van de kinderen in China om voor de ouders te zorgen. Het kind in het buitenland zorgt voor inkomsten.

Het familielid dat zich in het buitenland bevindt, geniet groot aanzien bij de thuisgemeenschap. Aanzien is van groot belang in China. Hoewel de situatie in het buitenland voor de illegale migrant niet altijd even rooskleurig is, geeft men dit niet altijd toe (vanwege 'gezichtsverlies') en zal het familielid dat hulp vraagt als potentiële illegale migrant, vaak worden aangemoedigd om eveneens de stap te wagen.

Economische situatie en vooruitzichten in China

De slechte economische situatie in het noordoosten van China maakt dat meer mensen de risico's van illegale emigratie voor lief nemen en vertrekken. Vanuit de provincies Liaoning, Heilongjiang en Jilin vertrekken veel mensen naar Zuid-Korea en Japan. De Chinezen uit de zuidelijke provincies die naar Europa vertrekken als migrant behoren niet tot de armste lagen van de bevolking. De zuidelijke provincies zijn juist de rijkere provincies, waar mensen zich de dure reis naar het buitenland kunnen veroorloven. Wat lokt is nog steeds het idee dat in het Westen meer geld te verdienen valt. Dit wordt ook bevestigd door familieleden die altijd terugkeren met veelbelovende verhalen en veel aanzien genieten bij de achterblijvers.

²⁵⁸ Bij deze paragraaf is onder meer gebruik gemaakt van Frank N. Pieke (IOM), Recent trends in Chinese Migration to Europe: Fujianese Migration in Perspective, maart 2002 en UK Immigration and Nationality Directorate, China extended Bulletin 4/2002, Looking for the Golden Country, augustus 2002.

Het onderwijssysteem is rigoures in China. Er moet hard gewerkt worden met hoge scores om op een goede school terecht te komen. Toelating tot een goede school, na zware examens, is een voorwaarde voor een goed betaalde baan. Wanneer niet geïnvesteerd wordt in een hogere opleiding rest voor jongeren het vooruitzicht om te gaan werken in fabrieken. De arbeidsomstandigheden zijn daar slecht en de salarissen laag. Is er in China geen kans op een goede opleiding (en dus goedbetaald werk) dan is het buitenland een voor de hand liggende keuze, of voor studie of voor werk.²⁵⁹

Mensensmokkelnetwerken

Gezien de lange migratietraditie bestaat in China en daarbuiten een groot netwerk van mensensmokkelaars, de zogeheten 'slangenkoppen'. Zij bieden allerlei reispakketten aan, waarbij vaak het organiseren van een paspoort en visum, illegaal transport, opvang bij aankomst etc. wordt gecombineerd. De potentiële migrant betaalt een fikse reissom, maar krijgt daarvoor een georganiseerde reis tot de eindbestemming terug. De 'slangenkoppen' variëren van verre familieleden tot professionele internationale smokkelnetwerken, en alles wat daar tussen zit. In dorpen wordt vaak door reisagenten geadverteerd, gespecialiseerde bureaus bieden uitnodigingsbrieven of valse diploma's aan en in veel kranten en tijdschriften wordt (studenten)visabemiddeling aangeboden.

Legale uitreis

Door het wegnemen van een aantal administratieve obstakels begin 2001, heeft de Chinese overheid de legale uitreis van Chinese staatsburgers aanzienlijk eenvoudiger gemaakt. Zo is de procedure voor paspoortafgifte versoepeld en is de controle op de eerste uitreis, die voorheen geschiedde door middel van een systeem van uitreisvergunningen, afgeschaft. Een uitnodigingsbrief is niet meer nodig om een paspoort te verkrijgen. De uitreis van de migrant uit China geschiedt dikwijls legaal. Men reist daarna onder een valse naam verder. De reis eindigt veelal zonder papieren. Door de Chinese autoriteiten worden deze mensen niet als illegale emigranten beschouwd; zij hebben China immers legaal verlaten.

Vrijwel alle ambassades en consulaten in China hebben te maken met een groei van het aantal visumaanvragen. Chinezen reizen steeds meer, niet alleen zakelijk, maar ook als toerist. Met de inwerkingtreding van de EU-China ADS-overeenkomst per september 2004 kunnen Chinese toeristen in groepsverband naar de EU reizen. Het aantal visumaanvragen is sindsdien nog meer toegenomen. Onderzoek toont aan dat een aantal Chinese toeristen illegaal in de landen van de EU achtergebleven is.

²⁵⁹ 'Chinese student gaat niet stappen', Nederlands Dagblad, 22 oktober 2003.

Beleid Chinese autoriteiten

China kampt met tientallen miljoenen werklozen en arme boeren. Deze aantallen zullen de komende jaren toenemen. De Chinese autoriteiten hebben er om die reden op zich geen bezwaar tegen als hun burgers het land verlaten om zich ergens anders te vestigen. Bovendien brengen de overzeese Chinezen harde valuta terug het land in, door investeringen in hun oorspronkelijke woonplaatsen. Steden als Changle en Wenzhou, waar veel Chinese migranten uit afkomstig zijn, zijn daardoor rijk geworden. Op sommige plaatsen (in Fujian bijvoorbeeld) stimuleert de lokale overheid illegale migratie zelfs, om met de terugkomende valuta de lokale economie te stimuleren.

Anderzijds geeft China, sinds in 2000 in Dover 58 Chinezen in een container om het leven kwamen, meer prioriteit aan het bestrijden van illegale migratie. Men beschouwde deze tragische gebeurtenis ook als gezichtsverlies voor de Chinese overheid, wat reden was om veel publiciteit te geven aan een voortvarende aanpak van de illegale migratieproblematiek. Straffen op mensensmokkel zijn verhoogd. Illegale migranten die voor vertrek uit China opgepakt worden, worden soms voor korte tijd heropgevoed of krijgen een boete. De overheid houdt op diverse plaatsen propagandacampagnes om mensensmokkel tegen te gaan. Series van televisieprogramma's en krantenartikelen zijn vervaardigd over de risico's van illegale migratie. Ook zijn controles op luchthavens, aan de grenzen en in de grenswateren toegenomen.

4.1.2 Migratie naar China

Vluchtelingen

Eind 2003 verbleven er meer dan 397.000 vluchtelingen en asielzoekers in China. Ongeveer 297.000 komen uit Vietnam (voornamelijk etnische Chinezen). Verder zijn er Kachin-vluchtelingen uit Birma (verblijven in de provincie Yunnan) en veel Noord-Koreaanse vluchtelingen.²⁶⁰

Noord-Koreaanse vluchtelingen

In de grensstreek met Noord-Korea in het noordoosten van China houden zich naar schatting tussen de 100.000 en 300.000 Noord-Koreanen op. Velen reizen heen en weer om in China geld te verdienen of voedsel te kopen. Dit werd tot enkele jaren geleden oogluikend toegestaan.

De opstelling van China ten aanzien van Noord-Koreanen die langer in China verblijven is de laatste jaren verhard.

²⁶⁰ 'World Refugee Survey 2004 Country Report - China, geraadpleegd via www.refugees.org op 20 mei 2005.

De officiële positie van China is dat de Noord-Koreaanse migranten op zoek zijn naar betere leefomstandigheden.²⁶¹ Volgens UNHCR gaat dit inderdaad op voor ongeveer 65 procent van degenen die de grens met China oversteken. Ongeveer 15 procent blijft iets langer in China, maar keert eveneens terug naar Noord-Korea. De resterende 20 procent wil definitief het land uit en tracht via China verder te reizen. Met dat doel voor ogen verschaffen verschillende groepen en individuele Noord-Koreanen zich, met behulp van activisten uit verschillende landen, geregeld toegang tot diverse ambassades, consulaten of internationale scholen in China om asiel aan te vragen. Ook gedurende de verslagperiode kwam het een aantal keer voor.²⁶²

Noord-Koreaanse vluchtelingen worden door China officieel beschouwd als 'economische migranten' en worden teruggestuurd naar Noord-Korea. Conform de overeenkomst die China met Noord-Korea hierover heeft. China heeft in 2003 bijna achtduizend Noord-Koreanen gedwongen teruggestuurd.²⁶³ Een uitzondering op dit uitzettingsbeleid van China vormen de vluchtelingen die een ambassade of consulaat invluchten. Tot nu toe konden zij naar een derde land reizen. Meestal was dat Zuid-Korea.²⁶⁴ Volgens statistieken van de Zuid-Koreaanse overheid zijn er van januari 2004 tot september 2004 1511 Noord-Koreanen via omwegen naar Zuid-Korea gekomen. De meeste Noord-Koreanen kwamen via China.²⁶⁵

China heeft buitenlandse ambassades opgeroepen geen bescherming meer te bieden aan Noord-Koreaanse vluchtelingen.²⁶⁶ China arresteert en berecht tevens personen die verdacht worden van hulp aan de Noord-Koreaanse vluchtelingen. De Chinese autoriteiten zouden ook premies uitkeren aan burgers die Noord-Koreaanse vluchtelingen en degenen die hen daarbij behulpzaam zijn (zoals zendelingen en ontwikkelingswerkers) aangeven. De gevluchte Noord-Koreanen op hun beurt zouden direct gevangen worden gezet en net zo lang ondervraagd totdat zij vertellen wie in China hen daarbij heeft geholpen.

²⁶¹ Xinhua, China says illegal North Korean immigrants are not refugees, 25 november 2003.

²⁶² 'Tientallen Noord-Koreanen in Canadese ambassade', ANP/AFP/DPA, 29 september 2004; 'Noord-Koreanen vluchten Zuid-Koreaanse ambassade in', ANP/DPA/AFP, 15 oktober 2004; 'Eight North Koreans seek asylum at Japanese school in China', AP, 24 januari 2005.

²⁶³ US Committee for Refugees World Refugee Survey 2004-China, geraadpleegd via www.refugees.org op 20 mei 2005. Over 2004 zijn geen cijfers bekend. Bij terugkomst in Noord-Korea wacht de meeste vluchtelingen een straf in een werkkamp. Het komt echter ook voor dat vluchtelingen worden geëxecuteerd (ANP/AFP, 16 maart 2005).

²⁶⁴ BBC News 12 december 2004.

²⁶⁵ Nederlands Dagblad, 29 oktober 2004.

²⁶⁶ AP, 26 oktober 2004.

4.2 Opvang in de regio

Onderhandelingen over een terug -en overnameovereenkomst tussen de EU en China zijn gaande, maar verlopen traag. Met Hongkong is in 2002 een terug -en overnameovereenkomst gesloten.

Er bevinden zich veel Tibetaanse vluchtelingen in Nepal en India. Met deze landen zijn door Nederland geen overeenkomsten gesloten voor wat betreft personen afkomstig uit China. Tussen de 30.000 en 35.000 Tibetaanse vluchtelingen hebben zich in Nepal gevestigd. In 2004 hebben zich zo'n 2400 Tibetanen bij UNHCR in Nepal aangemeld. Mishandeling van Tibetanen die ongedocumenteerd de grens met Nepal proberen over te steken komt aan beide zijden van de grens regelmatig voor.²⁶⁷

In India zouden zich 100.000 tot 130.000 Tibetaanse vluchtelingen bevinden (ook tweede en derde generatie).²⁶⁸ Tibetaanse vluchtelingen worden daar zonder problemen opgevangen. Er zijn geen berichten dat Tibetaanse vluchtelingen door India worden teruggestuurd.

4.3 Activiteiten van internationale organisaties

UNHCR heeft geen toegang tot Noord-Koreaanse vluchtelingen die zich in China bevinden.

UNHCR helpt naar Nepal gevluchte Tibetanen om door te reizen naar India, waar de meerderheid van de Tibetaanse vluchtelingen leeft.²⁶⁹

UNHCR heeft aangegeven geen officieel standpunt in te nemen ten aanzien van terugkeer naar China. Het algemene beleid is van toepassing: terugkeer van individuele afgewezen asielzoekers moet op een humane manier geschieden, met respect voor de rechten en waardigheid van de betrokkenen. UNHCR heeft voorts aangegeven niet betrokken te zijn geweest bij gevallen van vrijwillige terugkeer.

²⁶⁷ US Department of State, *China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices-2004*, 28 februari 2005, pagina 39.

²⁶⁸ UK Immigration and Nationality Directorate, *China Country Report* (6.315), oktober 2003.

²⁶⁹ UK Immigration and Nationality Directorate, *China Country Report* (6.214), oktober 2004.

4.4 Beleid van andere westerse landen

België

In België wordt elk asielverzoek individueel beoordeeld. In sommige gevallen vindt op humanitaire gronden regularisatie plaats. België hanteert geen speciaal beleid voor specifieke groepen, maar geeft tegelijkertijd aan terugkeer van Tibetanen en Oeigoeren naar China niet veilig te achten. Voor andere afgewezen asielzoekers wordt terugkeer wel veilig geacht. In 2004 zijn vanuit België 63 personen naar China teruggestuurd. Het is niet bekend of dit afgewezen asielzoekers dan wel illegalen betrof. België geeft ten slotte aan dat terugkeer van afgewezen Chinese asielzoekers (niet zijnde Tibetaan of Oeigoer) soms niet plaats kan vinden vanwege technische redenen.

Verenigd Koninkrijk

De Britse regering kent geen speciale bescherming voor specifieke groepen Chinese asielzoekers. Ieder geval wordt op de eigen merites beoordeeld. China wordt veilig geacht voor terugkeer. Terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers vindt in de praktijk ook plaats.

Zwitserland

In Zwitserland wordt bij de behandeling van asielverzoeken speciale aandacht besteed aan etnische minderheden, met name Tibetanen en Oeigoeren. Meer dan 80% van de asielaanvragen uit China is van deze groepen afkomstig. Tibetanen en Oeigoeren kunnen in aanmerking komen voor subsidiaire protectie. Tibetanen worden onderworpen aan een taal- en landenkennistest. Een Tibetaan met een negatief resultaat op deze test moet het land verlaten. Terugkeer naar China wordt veilig geacht. In de praktijk worden alleen Han-Chinezen teruggestuurd, maar onder moeilijke omstandigheden. Er wordt niet nader aangegeven waar deze moeilijke omstandigheden door ontstaan.

5 SAMENVATTING

De voornaamste zorgen van de regering zijn het handhaven van de politieke stabiliteit en het primaat van de CCP, het bewaren van de territoriale eenheid, het vermijden van sociale onrust, het scheppen van werkgelegenheid en het reduceren van de kloof tussen rijk en arm. De huidige president en premier leggen nadruk op sociale problemen en hebben meer aandacht voor het volk dan hun voorgangers.

De afgelopen jaren zijn kleine verbeteringen zichtbaar op mensenrechtengebied. De term mensenrechten is niet langer taboe in China. Een duidelijk voorbeeld is de opname van de passage in de grondwet over de bescherming van mensenrechten. Voorts krijgt verbetering van het rechtssysteem veel aandacht van de Chinese autoriteiten. Hervorming van de doodstraf lijkt concrete vorm aan te nemen. Begin volgend jaar zou de wetgeving omtrent de beroepsprocedure tegen doodvonnissen zo aangepast moeten zijn dat ter dood veroordeelden voor het Hooggerechtshof mondeling in beroep kunnen gaan tegen de opgelegde doodstraf.

Burgers krijgen meer individuele vrijheid. Sociale onderwerpen kunnen worden besproken en demonstraties vinden meer en meer plaats. De Chinese regering blijft echter gevoelig voor goed georganiseerde groeperingen die, ongeacht hun aard, het gezag van de communistische partij aan zouden kunnen tasten.

Ondanks de kleine verbeteringen worden in China nog steeds de mensenrechten op verschillende terreinen geschonden. Persvrijheid en de vrijheid van meningsuiting zijn aan aanzienlijke beperkingen onderworpen. Het gebruik van internet wordt gecensureerd. Met betrekking tot door Chinese autoriteiten als niet-politiek gevoelig beschouwde onderwerpen, is het mogelijk om in China zonder consequenties kritiek te uiten. Het is echter niet altijd duidelijk waar de grens ligt tussen wat wel en niet geoorloofd is. Het is niet toegestaan om onafhankelijke partijen op te richten die zich kritisch tegenover de CCP opstellen. Arrestanten en gevangenen lopen de kans mishandeld en gefolterd te worden. Het aantal doodstraffen in China is hoger dan in de rest van de wereld bij elkaar opgeteld.

Het rechtssysteem vormt nog steeds een middel voor de CCP om macht uit te oefenen en het recht is ondergeschikt aan de politiek. Veel wetten zijn vaag geformuleerd en verdachten hebben slechts zeer beperkt toegang tot een advocaat. Met grote regelmaat vinden processen achter gesloten deuren plaats. Verdachten zitten vaak lang vast voordat hen iets ten laste wordt gelegd of de zaak voor het gerecht komt.

Religieuze stromingen in China zijn verplicht zich te registreren, worden aan strikte regels gebonden en worden streng gecontroleerd.

De mogelijkheid tot godsdienstbeoefening van niet-geregistreerde kerken is in de praktijk afhankelijk van de opstelling van de lokale autoriteiten en varieert per regio. De controle op en aanpak van niet-geregistreerde kerken lijkt in de afgelopen jaren te zijn verscherpt. De Falun Gong is een verboden sekte en aanhangers worden door de Chinese autoriteiten zeer actief vervolgd.

Sinds 2002 zijn enige positieve ontwikkelingen zichtbaar in de relatie tussen de Dalai Lama en de Chinese autoriteiten. In 2002 en 2003 vond officieel contact plaats tussen de Tibetaanse regering in ballingschap en de Chinese leiders. In de verslagperiode heeft een derde bijeenkomst plaatsgehad. De Chinese autoriteiten handhaven strikte controles op alle religieuze activiteiten, en op de gang van zaken in tempels en kloosters in Tibet. Soms worden kloosters gesloten en worden monniken en nonnen opgepakt die beschuldigd worden van politieke gedragingen. De religieuze vrijheid van Tibetanen buiten de Tibetaanse Autonome Regio is groter dan daarbinnen.

China voert in Xinjiang een actief beleid tegen terrorisme, separatisme en religieus extremisme, waarbij onvoldoende onderscheid wordt gemaakt tussen vreedzame uitingen van protest enerzijds en gewelddadige anderzijds. De uitoefening van Oeigoeren van hun religie en culturele gebruiken worden door de Chinese overheid slechts binnen nauwe kaders getolereerd. Oeigoeren die zich te religieus gedragen lopen kans te worden opgepakt en lang vastgehouden of veroordeeld.

Activisme gericht op afscheiding van Binnen-Mongolië wordt niet geduld. Protestbewegingen die openlijk streven naar een onafhankelijk Binnen-Mongolië zijn sinds 1995 niet of nauwelijks meer actief in Binnen-Mongolië.

De mensenrechtensituatie in Hongkong heeft na de soevereiniteitsoverdracht aan China per 1 juli 1997 geen wezenlijke veranderingen ondergaan. In de verslagperiode zijn volgens sommigen vanuit Peking de teugels wel strakker aangehaald.

Gezien de lange migratietraditie bestaat in China en daarbuiten een groot netwerk van mensensmokkelaars. De uitreis van de migrant uit China geschiedt vaak legaal. De reis eindigt veelal zonder papieren.

UNHCR is van mening dat terugkeer van een afgewezen asielzoeker naar China in beginsel mogelijk is, maar dat in ieder individueel geval voorzichtig te werk moet worden gegaan. Het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland achten terugkeer van uitgeprocedeerde asielzoekers veilig. België ook, behalve wat Tibetanen en Oeigoeren betreft. Zwitserland stuurt in de praktijk alleen Han-Chinezen terug.

6 GERAADPLEEGDE BRONNEN

Amnesty International (www.amnesty.org)

- PRC: Uighurs fleeing persecution as China wages its 'war on terror', ASA 17/021/2004, 7 juli 2004
- PRC: Human Rights Defenders at a Risk, ASA 17/045/2004, december 2004
- Update - PRC: Human Rights Defenders at a Risk, ASA 17/002/2005, maart 2005
- Persberichten

Committee to Protect Journalists (www.cpi.org)

- News Alerts

Dui Hua Foundation (www.duihua.org)

- Dialogue (diverse)

Economist Intelligence Unit (EIU) (www.eiu.com)

- China Country Profile 2005
- China Country Report, maart 2005

Human Rights in China (www.hrichina.org)

- Shutting out the Poorest, Discrimination against Migrant Children in City Schools, China Rights Forum, No. 2, 2002
- Privately Run Migrant Schools in Peking, Vital Community Resources Existing on Sufferance, China Rights Forum, No. 2, 2002
- Devastating Blows: Religious Repression of Uighurs in Xinjiang, 12 april 2005 (samen met Human Rights Watch)

Human Rights Watch (www.hrw.org)

- World Report 2005: China, januari 2005
- Devastating Blows: Religious Repression of Uighurs in Xinjiang, 12 april 2005 (samen met Human Rights in China)
- Nieuwsberichten

Ministerie van Buitenlandse Zaken (www.minbuza.nl)

- Algemeen ambtsbericht China, 28 maart 2003 (DPV/AM-784116)
- Algemeen ambtsbericht China, 28 november 2001 (DPC/AM-733856)
- Ambtsbericht minderjarigen in China, 9 april 2001 (DPC/AM-709612)
- Algemeen ambtsbericht China, 28 augustus 2000 (DPC/AM-665588)
- Algemeen ambtsbericht China, april 2004 (DPV/AM-842040)

Persberichten en (kranten)artikelen uit onder andere:

Far Eastern Economic Review, Reuters, AP, ANP, AFP, DPA, BBC News, Xinhua, China Daily, South China Morning Post, NRC Handelsblad, Trouw, The Economist, International Spectator.

Rapporteurs sans Frontières (www.rsf.fr)

- Nieuwsberichten

Tibet Information Network (www.tibetinfo.net)

UK Immigration and Nationality Directorate (www.ind.homeoffice.gov.uk)

- China Country Report, oktober 2003
- China Country Report, oktober 2004
- China Extended Bulletin 4/2002

US Committee for Refugees (www.refugees.org)

- World Refugee Survey 2004 Country Report China

US Department of State (www.state.gov)

- China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices 2003, 25 februari 2004
- China (includes Tibet, Hong Kong and Macau) Country Report on Human Rights Practices - 2004, 28 februari 2005
- China International Religious Freedom Report 2004, 15 september 2004
- Background Note China, maart 2005

Verenigde Naties

- VN Commission on Human Rights, *Civil and Political Rights, including the Question of Torture and Detention. Report of the Working Group on Arbitrary Detention*. E/CN.4/2005/6/Add.4, 29 december 2004.

Lijst met afkortingen

ACFTU	<i>All China Federation of Trade Unions</i>
ACWF	<i>All China Women's Federation</i>
ADS	<i>Approved Destination Status</i>
AFP	<i>Agence France Presse</i>
ANP	Algemeen Nederlands Persbureau
AP	<i>Associated Press</i>
EU	Europese Unie
ETIM	<i>East Turkestan Islamic Movement</i>
CCP	Chinese Communistische Partij
CDP	China Democracy Party
CPJ	<i>Committee to Protect Journalists</i>
DMC	Democratisch Management Comité (in Tibet)
ILO	<i>International Labour Organisation</i>
NGO	non-gouvernementele organisatie
NPC	<i>National People's Congress</i> , het parlement
PSB	<i>Public Security Bureau</i>
RMB	<i>Renminbi</i> , Chinese Yuan Renminbi (nationale munt)
RTL	<i>Re-education Trough Labour</i> , heropvoedingskamp
VN	Verenigde Naties